

ДЕРЖАВНИЙ ЗАКЛАД
«ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені К. Д. УШИНСЬКОГО (м. Одеса)»

На правах рукопису

Карпова Олена Олегівна

УДК 378.013+371.302.81+420+330.092

**ДИДАКТИЧНІ УМОВИ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ
МАЙБУТНІХ ЕКОНОМІСТІВ ЗАСОБАМИ МУЛЬТИМЕДІЙНИХ
ТЕХНОЛОГІЙ**

13.00.09 – теорія навчання

Дисертація
на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Науковий керівник –
Яворська Галина Харлампіївна,
доктор педагогічних наук,
професор

Одеса – 2015

З М І С Т

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ МАЙБУТНІХ ЕКОНОМІСТІВ ЗАСОБАМИ МУЛЬТИМЕДІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ЯК НАУКОВА ПРОБЛЕМА.....	13
1.1. Навчання іноземної мови майбутніх економістів як педагогічна проблема	13
1.2. Сутність понять категоріального апарату дослідження	31
1.3. Визначення й обґрунтування дидактичних умов навчання іноземної мови майбутніх економістів засобами мультимедійних технологій	53
1.4. Дидактична модель навчання іноземної мови майбутніх економістів засобами мультимедійних технологій	73
Висновки до першого розділу	80
РОЗДІЛ 2. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВНОСТІ ДИДАКТИЧНИХ УМОВ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ МАЙБУТНІХ ЕКОНОМІСТІВ ЗАСОБАМИ МУЛЬТИМЕДІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ	84
2.1. Мета і сутність експериментального дослідження	84
2.2. Стан проблеми навчання іноземної мови майбутніх економістів засобами мультимедійних технологій на практиці	91
2.3. Сутність формувального експерименту	106
2.4. Аналіз результатів експериментального дослідження	153
Висновки до другого розділу.....	168

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ	171
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	175
ДОДАТКИ	203

ВСТУП

Актуальність теми. У Національній доктрині розвитку освіти зазначається, що пріоритетними напрямками державної політики в цій галузі є особистісна орієнтація освіти, формування національних і загальнолюдських цінностей, постійне підвищення якості освіти, оновлення її змісту та форм організації навчально-виховного процесу, впровадження освітніх та інформаційних технологій, а також входження вітчизняної освіти в європейський та світовий освітній простір. При цьому в Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки, наголошується, що розбудова національної системи освіти в умовах становлення України як незалежної держави з урахуванням кардинальних змін в усіх сферах її суспільного життя, потребує розв’язання гостріших проблем, які стримують розвиток освітньої галузі і не дають можливості забезпечити нову якість освіти. Серед них такі, як недосконалість змісту освіти, зокрема, її державних стандартів, навчальних планів, програм і підручників; недостатня зорієнтованість структури і змісту вищої освіти на потреби ринку праці та сучасні економічні виклики; повільне здійснення гуманізації, екологізації та інформатизації системи освіти, а також упровадження у навчально-виховний процес інноваційних та інформаційно-комунікаційних технологій. Виходячи з поставлених завдань у галузі освіти, необхідно забезпечити стабільний розвиток і новий якісний прорив у національній системі вищої освіти. Для цього потрібно здійснити переоснащення навчальної, науково-методичної та матеріально-технічної бази у вищих навчальних закладах.

Крім того, на нашу думку, однією з важливих проблем є переосмислення та оновлення методів навчання іноземної мови майбутніх економістів. Адже нині рівень володіння іноземною мовою студентів економічних спеціальностей здебільшого не відповідає професійному рівню, встановленому Загальноєвропейськими рекомендаціями з мовної освіти, що

розроблені Радою Європи, зокрема, щодо вивчення мови, її викладання та оцінювання.

Проблему навчання іноземної мови професійного спрямування студентів економічних спеціальностей досліджували Ю. Авсюкевич, О. Бігич, Ю. Дегтярьова, Т. Караєва, Т. Корж, З. Корнева, О. Пенькова, В. Титова та ін. Учені наголошують на важливості впровадження новітніх навчальних технологій у процес навчання іноземних мов. Деякі науковці, вивчаючи цю проблему, використовували навчальні проекти та ігрові форми навчання (Н. Бібік, Д. Бубнова, А. Буніна, О. Леонт'єв, В. Мартинюк, І. Осадченко, О. Савченко, С. Трубачева, Дж. Річардз та ін.), вважаючи, що такі засоби навчання іноземної мови дадуть змогу поєднати навчально-пізнавальну діяльність з реальним професійним середовищем.

У сучасних методиках навчання іноземної мови студентів економічних спеціальностей приділяється увага навчанню писемного англійського професійного мовлення (Н. Дрaб, М. Метьолкіна, Г. Скуратівська), використанню мовного портфеля писемного мовлення (Н. Ягельська), розвитку вміння анотувати англійські професійно-орієнтовані тексти (Т. Корж). Проте це не забезпечує повною мірою формування інших практичних умінь з іноземної мови – аудіювання, говоріння і читання.

Встановлено, що одним із ефективних засобів навчання студентів є використання мультимедійних технологій у навчальному процесі.

Використання новітніх мультимедійних технологій у процесі навчання іноземної мови вивчали Я. Булахова, Н. Клевцова, Т. Колесова, А. Лазарева, О. Палій, О. Тарнопольський та ін. Науковці пропонують застосовувати різні методики навчання говоріння, читання, аудіювання та письма студентів вищих навчальних закладів.

Утім, незважаючи на розмаїття методичних досліджень, проблема використання мультимедійних технологій у процесі навчання іноземної мови майбутніх економістів залишається малодослідженою.

Водночас ця тема є актуальною. Її *актуальність* зумовлюється:

– потребою сучасної дидактики теоретично обґрунтувати дидактичні умови навчання іноземної мови майбутніх економістів засобами мультимедійних технологій;

– суперечністю між необхідністю модернізації системи вищої освіти відповідно до Національної доктрини розвитку освіти та Закону України «Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки» і відсутністю належного матеріально-технічного забезпечення вищих навчальних закладів;

– суперечністю між обсягом навчального матеріалу і кількістю аудиторних годин, що виділяються на його вивчення, а через це невідповідністю реального рівня володіння іноземною мовою студентів професійному рівню (C1).

Потреба в подоланні перелічених суперечностей, а також недостатня розробленість проблеми навчання іноземної мови майбутніх економістів визначили вибір теми дисертації **«Дидактичні умови навчання іноземної мови майбутніх економістів засобами мультимедійних технологій»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційну роботу виконано відповідно до наукової теми кафедри педагогіки «Інтегративні технології формування і розвитку особистісних та професійних якостей фахівців» (№0110U002179), що входить до плану науково-дослідної роботи Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського (м. Одеса). Тему дисертації затверджено вченою радою цього університету (протокол №10 від 24.06.2010 р.), погоджено з Міжвідомчою радою з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол №6 від 28.09.2010 р.).

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати дидактичні умови навчання іноземної мови майбутніх економістів засобами мультимедійних технологій та експериментально перевірити їх ефективність.

Для досягнення мети дослідження визначено такі **завдання**:

- 1) охарактеризувати стан розроблення проблеми навчання іноземної мови майбутніх економістів за допомогою мультимедійних технологій;
- 2) визначити зміст понять категоріального апарату дослідження та дидактичні умови навчання іноземної мови майбутніх економістів засобами мультимедійних технологій;
- 3) експериментально апробувати ефективність визначених дидактичних умов;
- 4) розробити інтерактивні завдання з іноземної мови для майбутніх економістів, навчальний посібник для студентів та методичні рекомендації для викладачів щодо використання мультимедійної презентації в навчальному процесі в електронному та друкованому вигляді;
- 5) розробити дидактичну модель навчання іноземної мови з використанням мультимедійних технологій та обґрунтувати її ефективність.

Об'єкт дослідження – процес навчання іноземної мови майбутніх економістів.

Предмет дослідження – сукупність елементів змісту, методів, форм, способів навчання іноземної мови майбутніх економістів засобами мультимедійних технологій.

Дослідження ґрунтується на припущенні, що навчання іноземної мови майбутніх економістів засобами мультимедійних технологій буде ефективним за таких **умов**:

- використання Інтернет-технологій у процесі навчання іноземної мови;

– упровадження форм і методів кооперативного та колаборативного навчання іноземної мови мультимедійними засобами;

– реалізація міжпредметного підходу завдяки мультимедійним проект-презентаціям.

Методологічні засади дослідження: вихідні положення педагогічної технології; філософські положення особистісно орієнтованого, кооперативного та колаборативного навчання; поєднання мультимедійних засобів із існуючими методами навчання іноземної мови майбутніх економістів; провідні ідеї теорії навчання; основні положення державних документів у галузі освіти та європейські стандарти володіння іноземною мовою; концепції розвитку вищої освіти в Україні.

Теоретичною основою дослідження стали наукові праці, в яких розкрито проблеми навчання іноземної мови професійного спрямування студентів економічних спеціальностей (Ю. Авсюкевич, О. Бігич, Ю. Дегтярьова, Т. Корж, В. Титова та ін.), у тому числі, з використанням навчальних проектів та ігрових форм навчання (Н. Бібік, Д. Бубнова, А. Буніна, О. Леонтєв, В. Мартинюк, І. Осадченко, О. Савченко, С. Трубачева, Г. Яворська та ін.), висвітлено формування різних видів компетенцій у процесі навчання іноземної мови студентів немовних спеціальностей, зокрема комунікативної (Г. Васьківська, Т. Вольфовська, О. Петрашук, В. Топалова та ін.), соціокультурної (П. Бех, Л. Кузьміна, В. Сафонова), соціолінгвістичної (Ю. Синиця) та міжкультурної комунікації (Н. Баришніков, О. Брезгіна, Є. Верещагін, Н. Захарчук, Є. Пассов та ін.), а також концептуальні психолого-педагогічні засади використання мультимедійних технологій у процесі навчання (Я. Булахова, Н. Клевцова, Т. Колесова, А. Лазарева, О. Палій, О. Тарнопольський, Р. Мейер та ін.), застосування міждисциплінарного підходу (А. Єрьомкін, М. Берулава, С. Бурилова, П. Кулагін, В. Стасюк, С. Трубачева та ін.), кооперативного та

колаборативного навчання (Я. Биховський, Б. Додж, В. Дьяченко, Дж. Мейерс, С. Полат, О. Пометун, Р. Роквуд та ін.).

Для досягнення мети і реалізації поставлених завдань застосовувались такі **методи дослідження**:

– *теоретичні*: аналіз, порівняння, узагальнення, систематизація теоретичних положень для визначення понятійно-категоріального апарату дослідження й стану розробленості досліджуваної проблеми, метод моделювання для побудови дидактичної моделі навчання іноземної мови майбутніх економістів засобами мультимедійних технологій;

– *емпіричні*: діагностичні (спостереження, анкетування, тестування, бесіди) для з'ясування рівня оволодіння іноземною мовою, педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний) для визначення ефективності дидактичної моделі навчання іноземної мови засобами мультимедійних технологій;

– *статистичні*: методи математичної статистики для опрацювання результатів педагогічного експерименту.

Експериментальна база дослідження. Експериментально-дослідна робота проводилася в Одеському національному економічному університеті, Кіровоградському національному технічному університеті та Миколаївському національному університеті імені В. О. Сухомлинського. На різних етапах науково-дослідної роботи було охоплено 545 осіб: у констатувальному експерименті взяли участь 327 осіб (30 викладачів, 150 студентів випускних курсів денної форми навчання та 147 студентів заочної форми навчання); у формуальному експерименті – 188 осіб (92 студенти в контрольних групах (КГ) і 96 – в експериментальних групах (ЕГ)).

Наукова новизна одержаних результатів.

Уперше введено поняття «веб-кейс»; виокремлено як самостійну дидактичну проблему навчання іноземної мови майбутніх економістів засобами мультимедійних технологій; розроблено й науково обґрунтовано

відповідну дидактичну модель, яку реалізовано використанням Інтернет-технологій, упровадженням форм і методів кооперативного та колаборативного навчання іноземної мови мультимедійними засобами, реалізацією міжпредметного підходу в процесі створення мультимедійних проект-презентацій;

уточнено зміст понять: «відеокейс»; «мультимедійна технологія» у контексті дослідження; перелік мультимедійних засобів та продуктів, що використовуються у процесі навчання іноземної мови студентів; дидактичні засади кооперативного навчання іноземної мови;

подальшого розвитку набули: колаборативне навчання іноземної мови, поняття «веб-квест».

Практичне значення одержаних результатів. Розроблено дидактичні засади навчання іноземної мови майбутніх економістів засобами мультимедійних технологій, комплекс інтерактивних навчальних завдань і вправ як для тренінгу «Мультимедійні технології у процесі навчання іноземної мови», так і для практичних занять та позааудиторної самостійної роботи студентів, які навчаються за спеціальностями «фінанси і кредит» та «економіка підприємства», електронний посібник «Англійська мова для економістів» та методичні рекомендації для викладачів, електронний НМК (портфоліо) з дисциплін «Іноземна мова (англійська)» і «Ділова іноземна мова (англійська)». Матеріали дослідження допоможуть удосконалити процес навчання іноземної мови та ділової іноземної мови студентів економічних спеціальностей. Вони можуть бути використані викладачами (для розробки методичних рекомендацій, написання наукових статей тощо), студентами (під час написання курсових, дипломних, магістерських робіт), аспірантами.

Результати дослідження впроваджено у навчальний процес таких ВНЗ: Одеського національного економічного університету, на кредитно-економічному факультеті, на факультеті економіки та управління

виробництвом (акт про впровадження №01–17/311 від 24.02.2014 р.); Міжнародного гуманітарного університету (м. Одеса), на факультеті економіки та менеджменту (акт про впровадження №143 від 01.04.2014 р.); Кіровоградського національного технічного університету, на факультеті сільськогосподарського машинобудування (акт про впровадження №45–15/41–21/120 від 22.01.2014 р.); Кіровоградської льотної академії НАУ на факультеті менеджменту (акт про впровадження №166 від 22.01.2014 р.) та Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського на факультеті іноземної філології та факультеті економіки (акт про впровадження №26/753 від 21.06.13 р.).

Вірогідність результатів дослідження підтверджується теоретичною і методичною обґрунтованістю його вихідних положень; результативністю підвищення рівня володіння іноземною мовою, що забезпечило разом з теоретичним розв'язанням проблеми її практичне втілення в процес навчання іноземної мови майбутніх спеціалістів у галузі економіки; репрезентативністю і статистичною значущістю емпіричних даних.

Апробація результатів дисертації. Основні положення, висновки, рекомендації, результати дослідження висвітлювались на науково-практичних конференціях різного рівня, зокрема, на міжнародних (6): «Проблеми впровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу» (Одеса, 2010); «Розбудова освіти для суспільства знань: мова, полікультурність, особистість» (Умань, 2010); «Використання педагогічних технологій у практиці роботи сучасної школи» (Переяслав-Хмельницький, 2012); «Актуальні проблеми науки та освіти молоді: теорія, практика, сучасні рішення» (Харків, 2012); «Теорія та методика навчання фундаментальних дисциплін у вищій школі» (Кривий Ріг, 2012); «Сучасні тенденції у педагогічній освіті і науці України та Ізраїлю: шлях до інтеграції» (Аріель, Ізраїль, 2012); на всеукраїнських (3): «Становлення особистості професіонала: перспективи й розвиток» (Одеса, 2010, 2011); «Сучасна вища

освіта в умовах реформування: проблема, теорія, практика» (Одеса, 2010); «Науково-дослідна робота в інноваційному університеті: стан, проблеми, перспективи розвитку» (Одеса, 2012).

Публікації. Матеріали дослідження викладено в 20 одноосібних публікаціях автора, з них – 1 посібник, 1 – методичні рекомендації; 8 статей у фахових наукових виданнях, з них 1 – у фаховому науковому виданні іншої держави, 9 – опубліковані праці, які додатково відображають наукові результати дисертації.

Структура дисертації. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до кожного розділу і загальних висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг роботи – 233 сторінки (основного тексту 172 сторінки). Робота проілюстрована 11 таблицями, 4 рисунками. Додатки становлять 31 сторінку. У списку використаних джерел 227 найменувань, з них іноземною мовою – 22.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ МАЙБУТНІХ ЕКОНОМІСТІВ ЗАСОБАМИ МУЛЬТИМЕДІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ЯК НАУКОВА ПРОБЛЕМА

1.1. Навчання іноземної мови майбутніх економістів як педагогічна проблема

Інтеграція України до Європейського Союзу та розширення міжнародних зв'язків висувають нові вимоги до рівня професійної підготовки студентів економічних вищих навчальних закладів. Знання іноземних мов є необхідною складовою розвитку міжнародних відносин, ведення бізнесу та торгівлі, обміну інформацією, проведення наукових конференцій тощо. Потреба сучасного суспільства у спеціалістах, які вільно володіють іноземною мовою в побутовій та професійній діяльності, зумовлює необхідність пошуку нових ідей та педагогічних технологій для вирішення проблеми інтенсифікації навчання іноземних мов студентів економічних спеціальностей.

Проблему навчання іноземної мови професійного спрямування розглянуто в дослідженнях Ю. Авсюкевич [1], Л. Ананьєвої [3], О. Бігич [21], Ю. Дегтярьової [55], Т. Корж [104], О. Пінської [151], Г. Скуратівської [174] та ін. На думку вчених, навчання іноземної мови професійного спрямування потребує урізноманітнення й оновлення шляхом залучення таких підходів, як комунікативний, особистісно-орієнтований і технологічний.

Невід'ємною частиною фахової підготовки студентів економічних спеціальностей є формування професійної компетентності у процесі навчання іноземної мови, що є синтезом професійних, надпрофесійних знань, умінь, навичок та особистісних професійно важливих якостей.

Системоутворювальним чинником цієї компетентності є інтеркультурологічна компетенція, що, на думку Г. Копил, є інтегративною якістю особистості й передбачає усвідомлення мотивів професійної діяльності та визначення пріоритету інтеркультурологічних знань, умінь для професійного розвитку й самовдосконалення, інтегрує в собі знання, уміння і навички фахівця в галузі міжнародної економіки, які дозволяють швидко та ефективно здійснювати професійну діяльність в умовах міжкультурного діалогу на інформаційно-перцептивному та операційно-дієвому рівнях [103].

Для якісного оновлення системи професійної підготовки фахівців економічної галузі особливого значення набуває проблема ефективної взаємодії у професійній сфері на основі оволодіння мовами міжнародного спілкування. Тому формування професійних якостей майбутніх фахівців з економіки в процесі вивчення іноземних мов, на думку Н. Замкової, полягає у практичному використанні комунікативно-ділових ситуацій, моделюванні фахових і соціальних контактів професійної діяльності, поєднанні індивідуальних, групових, колективних завдань, автентичності та інформативності навчального матеріалу в процесі вивчення іноземної мови [66].

Так само С. Гончаренко наголошує на тому, що метою системи освіти є, насамперед, надання соціально-освітньої допомоги особистості в адаптації до нових умов існування, у визначенні її участі у виробничому, соціальному і культурному житті суспільства, у виробленні соціального імунітету, адекватного поведінці в екстремальних умовах [49, с. 69].

У багатьох працях зарубіжних і вітчизняних учених значну увагу приділено проблемам формування різних видів компетенцій у процесі навчання іноземної мови студентів немовних спеціальностей, а саме: комунікативній компетенції (Л. Бахман, Г. Васьківська, Р. Валетт, Т. Вольфовська, М. Кенел, Д. Хаймз, М. Халідей, О. Петрашук, В. Топалова, А. Палмер, М. Свейн та ін.), соціокультурній компетенції (П. Бех,

Л. Кузьміна, В. Сафонова), соціолінгвістичній компетенції (Ю. Синиця, Ю. Манухіна), а також міжкультурній комунікації (Н. Баришніков, О. Брезгіна, Є. Верещагін, Н. Захарчук, О. Малькова, В. Охотнікова, Є. Пассов та ін.).

Іншомовна підготовка фахівців економічних спеціальностей є однією з важливих складових сучасної системи вищої економічної освіти, тому метою навчання іноземній мові у вищих економічних навчальних закладах є оволодіння іноземною мовою як засобом комунікації, так і набуття професійно спрямованої іншомовної компетентності для успішного виконання подальшої професійної діяльності [42].

Формування комунікативних умінь, що складаються з перцептивних, інтерактивних та лінгвокомунікативних компонентів, у процесі навчання іноземної мови майбутніх економістів є важливим показником фахової компетентності. Основними умовами забезпечення комунікативного характеру навчання іноземним мовам у вищому навчальному закладі є його мовленнєва спрямованість, функціональність, ситуативність і новизна. Мотивація навчання іноземної мови шляхом пояснення студентам важливого значення вмінь і навичок іншомовного спілкування у професійній діяльності; комунікативність навчальних вправ, які моделюють певний відрізок реального процесу комунікації і зберігають суттєві риси модельованої діяльності, а також зміст, форми організації, методи і засоби навчання, що моделюють соціальний контекст і способи спілкування в ситуаціях професійної взаємодії, сприяють формуванню комунікативних умінь студентів у процесі вивчення іноземних мов [172].

Формування комунікативної компетентності, за Г. Васьківською, можливе за умови моделювання в навчальному процесі типових ситуацій реального спілкування, які виникають у різних сферах життя і стосуються різноманітних тем. Тому, на думку науковця, навчальна діяльність має організовуватися шляхом виконання мотивованих дій з мовним матеріалом

для розв'язання комунікативних завдань, які спрямовані на досягнення навчальних цілей і задоволення прагнення вільно спілкуватися, що є умовою формування комунікативної компетентності студентів [33, с. 52–57].

Не менш важливим питанням сьогодення є формування компетенцій міжкультурного спілкування в процесі навчання іноземної мови майбутніх фахівців з економіки, що зумовлено проблемами взаємовідносин між представниками різних культур у процесі проведення переговорів, участі в міжнародних конференціях тощо. У процесі навчання іноземних мов формування міжкультурної комунікації, що включає міжкультурну, комунікативну й соціальну компетенції, спирається на загальнонавчальні уміння і навички, отриманий досвід у рідному культурному середовищі та організацію навчального процесу на основі системного, діяльнісного, особистісно-орієнтованого і комунікативного підходів [26].

На думку П. Бех, соціокультурна компетенція включає знання, навички та вміння критично орієнтуватися в основних відмінностях, особливостях, перевагах та досягненнях культур країн, мова яких вивчається як іноземна, висловлювати свою обґрунтовану думку щодо нової культури і порівнюваних культур у цілому, розуміти реалії культури, що вивчається, толерантно, з повагою ставитися до інших культур. Соціолінгвістична компетенція розглядається вченим як знання, навички і вміння інтерпретувати та використовувати мовні й мовленнєві одиниці, тексти та ситуації з урахуванням лінгвокраїнознавчих реалій і соціолінгвістичних родових, вікових, професійних, національних та територіальних особливостей тих, хто спілкується [15, с. 34–40].

Окрім того, сформованість умінь міжкультурного спілкування у студентів у процесі навчання іноземних мов можна досягти шляхом актуалізації реальних ситуацій міжкультурного спілкування, використання методів і засобів ігрових технологій, що передбачають квазіпрофесійну діяльність студентів [127].

Розвиток професійного мовлення як складової міжкультурної комунікації у процесі навчання іноземної мови майбутніх економістів зумовлено бурхливим розвитком міжнародних стосунків України, співпрацею у сфері освіти і науки та вимогами сучасного ринку праці.

Проблеми розвитку навичок професійно-адаптивного володіння іноземною мовою при навчанні різних видів мовленнєвої діяльності та активізації навчання професійно спрямованого діалогічного мовлення досліджували І. Андрєєва, Н. Георгієва [43], Л. Калініна, І. Коломієць [102], С. Роман [160], І. Самойлюкевич [166] та ін. Відомо, що процес формування культури професійного мовлення складається з таких основних компонентів: засвоєння професійної лексики і термінології; прищеплення студентам навичок роботи зі словниками, довідниками; формування вмій сприймання, відтворення і створення фахових текстів; моделювання мовленнєвих ситуацій, які виникатимуть у майбутній професійній діяльності; уникнення типових порушень літературної мови в мовленнєвих стереотипах фахової галузі. За умов інтенсивного розвитку науково-технічного прогресу, який постійно насичує професійне мовлення новими поняттями й термінами, основним критерієм визначення рівня культури професійного мовлення є ступінь оволодіння професійною термінологією і лексикою. Тому передумовою успішного засвоєння й подальшого активного використання базової наукової та професійної лексики майбутніх фахівців економічного спрямування слугує раціональне поєднання комунікативного підходу та професійного контексту [208, с. 5–35].

Навчання професійно-орієнтованого спілкування іноземною мовою студентів немовних спеціальностей засобами ділової гри дозволяє активізувати навчальний процес, наблизити його до умов професійної діяльності майбутніх фахівців, сформувати комунікативну компетенцію та стимулювати мовленнєво-розумову активність студентів [60].

У межах мовної компетенції студенти отримують знання з граматики й фонетики англійської мови, поповнюють лексичний запас як загального, так і професійного спрямування, у межах комунікативної – повинні навчитися проводити англійською мовою ділові зустрічі, презентації, переговори, телефонні розмови. Зміст навчального матеріалу економічних факультетів орієнтований на конкретні задачі й ситуації, тому під час вивчення ділової англійської мови велику увагу приділено розвитку комунікативної компетенції за допомогою різноманітних рольових вправ та ситуацій, пов'язаних із фахом. Через це комунікативний підхід є основним при викладанні англійської мови студентам економічних спеціальностей. Він передбачає навчання мови як вмінню й засобу спілкування в комунікативних контекстах із використанням автентичних матеріалів, при цьому ситуації з реального життя переносяться в аудиторію [45, с. 186–199].

Поділяючи думки вчених, вважаємо за необхідне додати, що формування іншомовної комунікативної компетенції у процесі навчання студентів економічних спеціальностей є актуальним завданням сьогодення, проте, аналіз теоретичних джерел показав недостатню розробленість методів і засобів формування даної компетенції засобами мультимедійних технологій, що, на нашу думку, є також затребуваним у процесі реформування сучасної системи освіти.

Не менш важливою проблемою навчання іноземної мови майбутніх економістів є розвиток навичок читання фахових джерел іноземною мовою, професійно-орієнтованих автентичних текстів, економічних джерел іноземною мовою для навчальної, науково-дослідної та майбутньої професійної діяльності з метою формування фахової компетентності майбутніх економістів.

Проблемами особливостей читання тексту іноземною мовою та розвитком комунікативних умінь досліджували такі вчені, як М. Бахтін, І. Зимня, О. Корніяка [107], С. Фоломкіна [194], В. Черниш [198] та ін.

На початковому етапі навчання читання іноземною мовою задачею викладача є створення правильного ставлення до читання як до виду мовленнєвої діяльності, що має своє специфічне комунікативне завдання, як до способу отримання інформації (а не до вправи з озвучування мовного матеріалу, у його запам'ятовуванні, вимові, перекладі тощо) [194].

Проблемі навчання іншомовного читання як засобу розширення світогляду та знань студентів з економіки, а також формування лінгвістичної компетенції присвячено праці В. Важеніна, В. Матвейченко, С. Тер-Мінасової та ін. На думку дослідників, метою навчання іноземної мови в умовах «відкритого» і стрімкого входження до світового простору є навчання мови як реального та повноцінного засобу спілкування [185].

На думку С. Бондар, когнітивні стилі особистості мають значний вплив на читання тексту іноземною мовою, що, в свою чергу, викликає необхідність формування прийомів читання іншомовного тексту з урахуванням стильових особливостей студентів [25, с. 18].

Необхідно зазначити, що викладання іноземної мови на основі лише письмових текстів обмежує комунікативні можливості мови до пасивної здатності розуміти кимось створені тексти, а не створювати їх самостійно, не породжувати мовлення, без чого неможливе реальне спілкування. Фахівець – це високоосвічена людина, яка має фундаментальну підготовку. Тому іноземна мова є його і зброєю виробництва, і частиною культури, і засобом гуманізації навчання. Усе це передбачає фундаментальну й всебічну підготовку з іноземної мови [185].

Погоджуючися з думкою науковця, вважаємо, що сьогодні малодослідженою залишається проблема навчання читання майбутніх економістів професійно-орієнтованих текстів іноземною мовою он-лайн, формування навичок їх аналізу й обробки, а також анотування та реферування електронних економічних джерел. Окрім того, ми поділяємо думку С. Гончаренка щодо необхідності враховувати особливості учіння

дорослої людини, а саме: наявність внутрішнього спонукання до навчання, яке допомагає дорослій людині самій ставити собі завдання, будувати план її розв'язання і здійснювати його; самостійність як уміння організувати процес розв'язання задачі і керувати ним згідно з цим завданням; залежність ступеня включеності людини в процес навчання від автономності мислення, здатності до новацій, до співробітництва, здатності учитися і передавати іншим набуті знання; мобільність; постійне прагнення людини будувати свою професійну діяльність на основі нової інформації як спосіб її самовираження і саморозвитку [49, с. 70].

Найбільш складним видом мовленнєвої діяльності, до якої залучаються всі мовленнєві аналізатори студентів у процесі вивчення іноземної мови професійного спрямування, є письмо. Професійне володіння іноземною мовою майбутніми економістами передбачає знання принципів оформлення ділового листа й електронного повідомлення, написання анотацій й особливостей реферування; уміння занотовувати, писати ділові листи різного призначення, а також складати різного роду документи (автобіографії, резюме, анкети тощо).

Зазначимо, що в сучасних наукових працях із навчання іноземної мови студентів економічних спеціальностей учені розглядали різні аспекти проблеми навчання писемного іншомовного професійного мовлення, а саме: ділового іншомовного писемного мовлення (А. Бойко, Н. Громова, Н. Драб, Н. Зінукова, М. Метьолкіна, О. Пінська, Г. Скуратівська, О. Устименко та ін.); використання мовного портфеля писемного мовлення (Н. Ягельська), проблеми анотування англійських професійно-орієнтованих текстів (Т. Корж), лінгвокультурні та соціокультурні аспекти писемного мовлення (Л. Кузьміна, О. Омоле, В. Сафонова та ін.).

Загальною інтегративною метою навчання іноземної мови майбутніх економістів є формування іншомовної професійної комунікативної компетенції, що дозволить майбутнім фахівцям вести повноцінне ділове

спілкування у сфері зовнішньоекономічного співробітництва. Дана компетенція сприяє розвитку вмінь створювати та сприймати тексти основних мовленнєвих жанрів, що функціонують у сфері презентації, ділової бесіди, ділового листа, переговорів, зовнішньоекономічного контракту [53].

У процесі формування іншомовної ділової писемної компетенції у студентів немовних спеціальностей, за Н. Склярєнко, ефективним є використання 4 груп вправ для формування знань жанрово-змістової й структурної організації тексту; формування навичок і вмінь написання ділових листів та їх удосконалення, а також для формування навичок і вмінь редагування і вдосконалення написаного тексту [173].

Під час навчання іноземної мови студентів немовних спеціальностей розвиток професійного писемного спілкування передбачає також сформованість наступних умінь і навичок: граматично правильно оформлене писемне висловлювання, уміння логічно викладати думку в писемному висловлюванні, перекладати та реферувати спеціальні тексти, зіставляти та протиставляти факти, відображати причинно-наслідкові відношення між явищами у письмовій формі [48, с. 32–39].

Проте такий стан, на нашу думку, не забезпечує повною мірою формування інших умінь майбутніх економістів у процесі навчання іноземної мови – говоріння, аудіювання і читання. Окрім того, малодослідженою залишається проблема використання мультимедійних засобів у процесі навчання письма майбутніх економістів, а саме: написання електронних ділових листів.

Науковці неодноразово зверталися до аналізу та навчання фахівців економічних спеціальностей іноземної мови шляхом навчальних проектів та ігрових форм навчання (Н. Бібік [19], Д. Бубнова [26], А. Буніна, Л. Виготський, Г. Яворська [203], О. Леонтєв, А. Макаренко, В. Мартинюк [130], О. Савченко [162], С. Трубачева [189], Дж. Річардз [220] та ін.). Учені вважають, що ці засоби навчання іноземної мови студентів економічного

профілю є одними з найефективніших і, моделюючи реальні професійні ситуації, дозволяють поєднати навчально-пізнавальну діяльність із професійним середовищем. Гра є важливою формою життєдіяльності, а не віковою ознакою та охоплює всі періоди життя людини як визнає сучасна психологія, за О. Савченко, і з грою людина не розлучається все життя, змінюються лише її мотиви, форми проведення, ступінь вияву почуттів та емоцій [162, с. 214–216]. До того ж, на думку Н. Бібік, використання дидактичних ігор і ситуацій успіху в навчальному процесі є домінуючими методами реалізації змісту освіти, які, у свою чергу, вважаємо мають застосовуватися протягом усього процесу навчання іноземної мови у вищій школі, хоча й потребують оновлення шляхом використання мультимедійних засобів навчання [20].

Особливої уваги, на нашу думку, заслуговує проблема ситуативності мовлення й створення навчальних комунікативних ситуацій у процесі навчання іноземної мови, якою займалися такі вчені, як В. Артемов [6], Й. Берман, В. Бухбіндер, Є. Розенбаум, Г. Рубінштейн, Ю. Пассов [147], Є. Шубін та ін. Моделювання реальної професійної діяльності фахівця на аудиторних практичних заняттях досліджували С. Роман [160], Т. Скрипнікова та ін.

Наприклад, В. Артемов сформулював компонентний склад навчальної комунікативної ситуації в процесі навчання іноземної мови, аналізуючи комунікативні ознаки мовленнєвих вчинків. Він визначив, що для сценічної актуалізації мовленнєвого вчинку важливо враховувати: хто, кому, що, навіщо, за яких обставин і з яким відношенням повідомляє [6]. Комунікативно-мовленнєва ситуація, що є частиною ділової гри або кейсу, складається з обставин дійсності, у яких відбувається комунікація, взаємовідносин між комунікантами, мовленнєвого наміру і самого процесу спілкування.

На думку Л. Ананьєвої, використання ділової гри сприятиме розвитку

професійно спрямованого діалогічного мовлення на початковому ступені вивчення іноземної мови [3].

Ми погоджуємося з думкою автора, і вважаємо, що використання ділової гри на початковому етапі навчання іноземної мови дозволить підвищити інтерес майбутніх економістів до вивчення іноземної мови професійного спрямування, активізувати розвиток монологічного і діалогічного мовлення, сформувати вміння співпрацювати, а, щонайголовніше, створити «квазіпрофесійне» середовище, що поєднує навчальну й професійну діяльність в процесі навчання іноземної мови майбутніх економістів.

Сучасний розвиток системи освіти, ринок праці і технологічний прогрес висувають нові вимоги як до професійної підготовки студентів економічних спеціальностей, так і навчанню іноземної мови зокрема, а саме: використання новітніх інформаційно-комунікаційних технологій.

У Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті зазначається: «Пріоритетом розвитку освіти є впровадження сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, що забезпечують подальше вдосконалення навчально-виховного процесу, доступність та ефективність освіти, підготовку молодого покоління до життєдіяльності в інформаційному суспільстві [138, с. 22–25]». Крім того, у цьому державному документі поставлене завдання готувати людей високої освіченості і культури, кваліфікованих спеціалістів, здатних до творчої праці, професійного розвитку, мобільності в освоєнні та впровадженні новітніх наукомістких та інформаційних технологій. Тому пріоритетним напрямом державної політики України є підготовка високоосвічених фахівців, що будуть конкурентоспроможними у стрімкому розвитку глобального інформаційного суспільства.

Аналіз теоретичних джерел показав, що проблемі навчання студентів засобами мультимедійних технологій, у тому числі іноземної мови,

присвячено багато праць зарубіжних і вітчизняних учених (Я. Булахова, Н. Клевцова, Т. Колесова, А. Колінз, А. Лазарева, В. Ляудіс, Р. Меєрс, О. Палій, О. Тарнопольський, О. Шмирова та ін.). Зокрема, у сучасних методиках, використання мережі Інтернет у процесі навчання іноземної мови студентів немовних спеціальностей є джерелом інформації для навчальних завдань під час проектної роботи студентів (П. Асоянц, Ю. Давиденко, Т. Коваль, В. Мартинюк, О. Огурцова, Т. Петрова), самостійної роботи (Є. Полат, П. Сердюков, П. Сисоєв) та створення віртуального середовища навчання іноземної мови (О. Бігич, В. Краснопольський).

Використання ресурсів мережі Інтернет у процесі навчання іноземної мови майбутніх економістів, на нашу думку, дозволить студентам ознайомитися з освітніми проектами та грантами різних вищих навчальних закладів світу, використовувати сайти передових іноземних періодичних видань та інших професійноспрямованих сайтів для пошуку додаткової інформації з дисципліни, створювати мультимедійні презентації тощо.

Однак, утілення інтернет-технологій у процес навчання іноземної мови, передусім, повинне забезпечувати виконання навчальних програм та навчальних планів згідно з тематичним плануванням профільних чи вибіркового курсів. Тому викладачу необхідно використовувати спеціальні методичні засоби, що забезпечуватимуть якісну освіту з використанням ресурсів та сервісів мережі Інтернет, створювати умови для творчої роботи студентів із використанням індивідуального підходу під час роботи з Інтернет, застосовувати усі можливості інформаційних та телекомунікаційних технологій для реалізації різних видів навчальної діяльності, консультувати, контролювати та вести документацію в паперовому й електронному вигляді [51, с. 55–61].

Варто зазначити, що поширення інтернет-технології веб-квесту (WebQuest) є новим методом навчання студентів у межах мультимедійної технології навчання. Ця технологія становить спеціально організований вид

навчально-дослідницької діяльності, яка полягає в пошуку інформації студентами в мережі Інтернет за вказаними адресами з метою практичного використання набутих знань, розвитку критичного мислення, аналізу, синтезу та оцінювання інформації.

На думку Г. Воробйова, технології веб-квест проектів є одними з найкращих засобів розвитку соціокультурної компетенції, використання яких забезпечує необхідні умови для мотивованої, самостійної та творчої діяльності студентів у процесі вивчення іноземної мови та культури, збагачення словникового запасу та мотивації застосування комп'ютерних технологій у своїй навчальній діяльності [39].

Поділяємо думку автора і вважаємо, що використання технології веб-квест у процесі навчання іноземної мови майбутніх економістів є новітньою формою організації навчання іноземної мови студентів економічного профілю, засобом розширення словникового запасу майбутніх економістів і інструментом пошуку інформації в мережі Інтернет для навчальної діяльності й аудиторної та позааудиторної самостійної роботи студентів.

Також зазначимо, що навчання іноземної мови майбутніх економістів засобами мультимедійних технологій передбачає наявність певного рівня володіння іноземною мовою (рівень B2 за CEFR), базової інформаційної підготовки та вміння використовувати мультимедійні засоби й володіти механізмами пошуку, аналізу та збору електронної інформації.

Упровадження мультимедійних технологій у сферу освіти змінює форми, зміст, методи та засоби навчання іноземної мови студентів економічних спеціальностей, а також створює наближене до реального життя середовище навчання. На думку Б. Гершунського, завданням викладача є розвиток особистості студента, творчий пошук в організації всього навчального процесу, відбір доцільних мультимедійних продуктів та форм навчання [44].

Погоджуємося з думкою науковця, і вважаємо, що відбір доцільних мультимедійних продуктів у процесі навчання іноземної мови майбутніх економістів передбачає використання освітніх мультимедійних програм, тренувальних тестових програм, електронних підручників та словників з інтерактивним CD-ROM і DVD-ROM, робочих зошитів з MULTI-ROM, а також мультимедійних презентацій та рефератів.

Сьогодні одним із найбільш поширених мультимедійних продуктів, що активно використовується у процесі навчання іноземної мови в економічних вищих навчальних закладах є мультимедійна презентація. Це обумовлено тим, що презентація є частиною ведення бізнесу, інструментом створення іміджу фірми, рекламної кампанії організації, рекламою нового товару чи послуги, інформуванням людей про певний проект тощо. Вона може бути наочним засобом для інформування про проведений моніторинг фінансового стану компанії, формою звітності, аудиторського чи SWOT-аналізу та ін. Тому сучасний економіст повинен уміти створювати й представляти мультимедійні презентації як рідною, так й іноземною мовами.

Різними аспектами використання комп'ютерної презентації в процесі навчання та викладання приділяли увагу такі вчені, як Л. Бобровська [22], Н. Клевцова [97], А. Лазарева [120], М. Наваркін [136] та ін.

Зокрема, Н. Клевцовою були розроблені методико-дидактичні принципи створення та використання мультимедійних навчальних презентацій при навчанні іноземної мови, організаційні форми пояснення нового навчального матеріалу та рекомендації щодо користування програмами PowerPoint, Dreamweaver 4.0, Flash 5 як засобами створення презентацій [97].

Для забезпечення якості навчання говоріння іноземною мовою студентів немовних вищих навчальних закладів ефективним є використання саме мультимедійної презентації в навчальному процесі завдяки системі завдань та вправ, в основу якої покладено принципи використання

мультимедійних продуктів (МП) і її характеристики (адаптивність, комунікативна цінність, поєднання мовного і мовленнєвого матеріалу), при цьому оптимізація навчання іноземної мови студентів забезпечується інтенсифікацією їх самостійної роботи [120].

Поділяючи думку автора, вважаємо за необхідне додати, що використання мультимедійної презентації є інструментом систематизації значного обсягу навчального матеріалу, створення позитивного ставлення у студентів до вивчення дисципліни, урізноманітнення форм навчання іноземної мови в економічному вищому навчальному закладі та підвищення рівня володіння іноземною мовою майбутніх економістів загалом, а також показником самопідготовки студентів, їхніх здібностей, проявом набутих знань, вмінь та навичок з іноземної мови, рівнем їхньої фахової підготовки тощо.

З огляду на викладене, зазначимо, що комп'ютеризація різних видів навчальної діяльності, завдяки поєднанню графіки, анімації, фото, відео та звуку в інтерактивному режимі роботи, активізує роботу всіх сенсорних каналів людини та створює інтегроване інформаційне середовище, у якому відкриваються нові можливості для навчання. Питання психологічних аспектів комп'ютеризації навчання і розвитку пізнавальних інтересів, а також психологічні концепції навчання іноземної мови завдяки комплексному використанню технічних засобів розкрито у працях В. Артемова [6], Б. Беляєва, І. Зимньої, І. Ланіної, А. Лур'є, М. Ляховицького [126], Л. Регуш [158], Н. Склярєнко [173], Г. Щукіної та ін. Серед переваг комп'ютеризації навчання іноземних мов учені виділяють варіативність застосування на різних етапах навчання іноземної мови, візуальне представлення навчального матеріалу, економне використання навчального часу, індивідуалізацію навчання, збір та обробку статистичних даних про індивідуальну навчальну діяльність студентів, а також інтенсифікацію навчання та підвищення рівня мотивації студентів.

Окрім того, М. Варшауер визначає три фази комп'ютеризованого навчання іноземних мов: біхевіористичну, що спрямована на засвоєння граматичного та лексичного матеріалу; комунікативну, що створює природне середовище для використання мови, та інтегративну, яка базується на мультимедійних комп'ютерах та Інтернеті [123, с. 21–26].

Нові форми та технології навчання англійської мови професійного спрямування, на думку О. Тарнопольського, повинні розроблятися в межах конструктивістського підходу, згідно з яким студенти самостійно конструюють власні знання, навички шляхом здійснення діяльності, що моделює позамовну дійсність, заради якої вивчається мова [184, с. 80].

Ефективне використання засобів інформаційно-комунікаційних технологій удосконалює процес організації самостійної роботи студентів, стимулює навчально-пізнавальну діяльність студентів при вивченні теоретичного матеріалу, розв'язанні практичних завдань, контролю та оцінюванні навчальних досягнень студентів [132].

Усі перелічені переваги комп'ютерної форми навчання іноземної мови допомагають вирішити основне завдання мовної освіти – формування в майбутніх економістів іншомовної комунікативної компетенції.

Проаналізувавши методи та підходи вітчизняних і зарубіжних науковців до інтенсивного навчання іноземної мови, можна виділити такі характерні особливості навчання іноземної мови майбутніх економістів:

- оволодіння іноземною мовою за короткий термін за рахунок мобілізації ресурсів особистості та її прихованих резервів;
- іноземна мова не вивчається, у неї вживаються через спілкування;
- заняття починаються зі спілкування, а не із засвоєння граматичних правил;
- навчання іншомовного спілкування проходить у формі рольової гри;
- найбільш ефективним є мультимедійний підхід, заснований на

використанні декількох взаємодоповнюючих інформаційних технологій (Н. Бичкова, Ю. Бабанський, Н. Ішханян).

Нарешті, вважаємо, що ефективно навчання іноземної мови майбутніх економістів вимагає відбору, розробки та впровадження методичного забезпечення навчання. Дослідження вчених свідчать про важливу роль створення дидактичного комплексу, що сприяє реалізації принципу міжпредметності у процесі навчання іноземної мови і має такі компоненти, як науково-методичне обґрунтування процесу навчання іноземної мови, система навчальних засобів і організаційні форми методичного забезпечення навчання іноземної мови майбутніх економістів (А. Арутюнова, Б. Беляєв, Ю. Друзь, Д. Зуєва, Н. Іванова, М. Колкова, В. Краєвський, С. Ніколаєва, Г. Онкович, Ю. Пассов, В. Скалкін, Н. Складенко, С. Фоломкіна, І. Шанцев, Ю. Якушечкіна та ін.).

Незважаючи на розмаїття методичних досліджень з навчання іноземної мови студентів економічних спеціальностей, проблема навчання саме засобами мультимедійних технологій залишається малодослідженою. Традиційні форми і методи навчання іноземної мови та контролю навчальної діяльності не є достатньо об'єктивними, інтерактивними, місткими, інтегрованими та стимулюючими. Аналіз наукової літератури довів, що у зв'язку зі змінами в сучасній системі освіти, використання мультимедійних технологій у процесі навчання майбутніх економістів є актуальним і малодослідженим питанням. Вважаємо, що це, у свою чергу, вимагає розробки і впровадження нових підходів до навчання іноземної мови в економічному вищому навчальному закладі. В умовах скорочення кількості аудиторних годин і збільшення часу на позааудиторну самостійну роботу студентів викладач перестає бути основним джерелом інформації та поступово перетворюється на організатора, консультанта та експерта самостійної роботи студентів. Тому навчання майбутніх економістів у сучасних умовах розвитку держави й освіти потребує ефективних засобів

навчання іноземної мови засобами мультимедійних технологій, які б виконували інформаційну, формувальну, систематизувальну, контролювальну та мотиваційну функції.

Отже, аналіз наукової літератури з проблеми навчання іноземної мови майбутніх економістів засобами мультимедійних технологій засвідчив зацікавленість науковців із різних галузей у вирішенні цього питання. Дослідження показали напрями навчання іноземної мови студентів економічних спеціальностей, особливості використання мультимедійних технологій у навчальному процесі, що дало змогу виокремити знання, уміння та навички, які необхідно сформувати в майбутнього економіста, і остаточно усвідомити важливість застосування мультимедійних технологій у процесі навчання іноземної мови. Водночас аналіз психолого-педагогічної літератури засвідчив про недостатню розробленість форм, методів і засобів навчання іноземної мови за допомогою мультимедійних технологій, більш того, жоден з авторів не згадує про структуроване, систематичне та комплексне використання мультимедійних технологій, що сприятимуть формуванню ключових умінь з іноземної мови та іншомовної професійної комунікативної компетенції. Утім, сьогодні англomовна підготовка майбутніх економістів переважно не відповідає сучасним вимогам, а це, на нашу думку, є актуальним завданням на даному етапі розвитку держави.

1.2. Сутність понять категоріального апарату дослідження

Підґрунтям упровадження мультимедійної технології до освітнього простору є властивість мультимедіа – гармонійне інтегрування різних видів інформації. Поняття «мультимедіа» є багатограним і посідає важливе місце в процесі інформатизації освіти. «Мультимедіа» (від англ. multi – багато і від лат. media – носій, засіб, середовище, посередник) в загальноприйнятому визначенні є спеціальною інтерактивною технологією, яка за допомогою технічних і програмних засобів забезпечує роботу з комп'ютерною графікою, текстом, мовленнєвим супроводом, високоякісним звуком, статичними зображеннями й відео [107].

Аналіз теоретичних досліджень показав, що вчені розглядають поняття мультимедіа з різних точок зору. Наприклад, Я. Романенко вважає, що мультимедійність полягає в можливому супроводі всього матеріалу музикою, використанні мультиплікації, відео та звукових ефектів, також у можливості комбінування вже готових автоматизованих програмних продуктів [161, с. 42].

Під мультимедіа Г. Кравцова та Л. Кравцов розуміють комплекс апаратних та програмних засобів, що дозволяють застосовувати ПК для роботи з текстом, звуком, графікою, анімацією і відеофільмами [109, с. 20].

Мультимедіа є також комп'ютерною технологією, яка використовується для презентації інформації не тільки тексту, але й графіки, кольору, анімації, відеозображення у будь-якому поєднанні [29, с. 29–33].

Окрім того, «мультимедіа» виступає як дидактичний комп'ютерний засіб, що через естетично організовану інтерактивну форму завдяки двом модальностям, звуковій та візуальній, сприяє ефективному протіканню перцептивно-мнемічних процесів, що, у свою чергу, дозволяє досягти педагогічних цілей навчання [98].

Погоджуючись з думкою науковців, можемо дійти висновку, що мультимедіа є поєднанням технічних засобів та інформації (тексту, графіки, фото, звуку, відео) в однорідному цифровому представленні і може застосовуватися в контексті найрізноманітніших стилів навчання. Отже, мультимедіа є ефективною освітньою технологією завдяки властивим їй якостям інтерактивності, гнучкості й інтеграції різних типів навчальної інформації. Відмінною рисою мультимедіа є навігаційна структура, що забезпечує інтерактивність – можливість безпосередньої взаємодії з програмним ресурсом.

Із психологічної точки зору, на думку Р. Мейера, краще сприймається та інформація, яка подається у вигляді слів та зображень, а не лише вербально. Р. Мейер стверджує, що обидва канали, візуальний та звуковий, разом працюють більш ефективно та сприяють кращому запам'ятовуванню та навчанню. Окрім того, спираючись на теорію подвійного кодування А. Павіо, він обґрунтував когнітивні процеси, що відбуваються під час мультимедійного навчання та вивів основні принципи мультимедійного навчання [218].

Тому використання засобів мультимедіа не тільки допомагає створити конкретне, наочно-образне уявлення про предмет, явище чи подію, які вивчаються, але й доповнити відоме новими даними з метою повторення, узагальнення та систематизації знань. Відбувається не лише процес пізнання, відтворення та уточнення вже відомого, але й поглиблення знань. Наприклад, під час роботи з мультимедійним посібником важливо зосередити увагу студентів на найбільш складну для засвоєння частину матеріалу та активізувати самостійну пошукову діяльність.

Інформаційні технології та їх вплив на зміст освіти, методика та організація навчання з їх використанням є актуальною темою педагогічних досліджень. Останніми роками все більшу увагу педагогів та вчених привертає застосування мультимедійних технологій у процесі навчання

студентів (М. Лаптева, В. Мартинюк, І. Осадченко, Є. Полат, О. Пометун, Н. Радіонова, І. Роберт, Н. Стефанова, А. Тряпціна, Л. Цветкова та ін.).

Багато уваги приділялося вченими розробці теоретичних основ та практичному використанню мультимедійних технологій у процесі навчання, а також створенню навчально-методичних мультимедійних комплексів (Н. Анісімова, Т. Багаєва, Я. Булахова, Т. Волошина, В. Джаджа, Н. Іщук, Т. Коваль, Н. Фролов, Л. Шевченко, О. Чайковська та ін.). Наприклад, використання мультимедійного комп'ютера, за Т. Волошиною, удосконалює діяльність викладача при навчанні граматиці студентів-нефілологів і потребує розробки принципів автоматизованого лінгво-методичного аналізу навчального тексту [37].

Поділяючи думки науковців, вважаємо, що мультимедійні технології дозволяють зробити процес навчання іноземної мови різнобічним, гнучким по відношенню до соціальних і культурних відмінностей між студентами, їх індивідуальних стилів навчання та інтересів.

Варто зауважити, що використання мережі Інтернет, яка також є невід'ємною складовою мультимедійних технологій, у процесі навчання іноземної мови майбутніх економістів надає додаткові можливості для пошуку інформації з метою розширення світогляду студентів та їх соціокультурних знань, необхідних у майбутній професійній діяльності; спілкування з носіями мови; пошуку автентичних джерел іноземною мовою; виконання он-лайн тестів та інших завдань з іноземної мови; електронного ділового спілкування іноземною мовою; перегляду автентичного відеоматеріалу; участі у всеукраїнських та міжнародних конференціях тощо. Прямий зв'язок із мультимедійними технологіями Інтернет мають такі засоби, як електронні (мультимедійні) підручники, довідкові матеріали (словники, енциклопедії тощо); електронні бібліотеки автентичної інформації та ін. У ході роботи з комп'ютером у студентів задіюється слухове й візуальне сприйняття, що дозволяє збільшити не тільки обсяг сприйнятої

інформації, але й міцність її засвоєння.

Мультимедійні технології збагачують процес навчання, дозволяють зробити його більш ефективним через залучення до процесу сприйняття навчального матеріалу майже всіх органів чуття. Г. Кирмайер вважає, що при використанні інтерактивних мультимедійних технологій у процесі навчання, частина засвоєного матеріалу може скласти до 75%. Отже, мультимедійні технології перетворили навчальну наочність зі статичної на динамічну. Раніше таку можливість мало навчально-освітнє телебачення, але була відсутня інтерактивність. Тому моделювати процеси, змінювати їх параметри є дуже важливою дидактичною перевагою мультимедійних навчальних систем. Тим більше, що багато освітніх завдань та явищ неможливо реалізувати в аудиторії, тому, наразі, мультимедіа є єдино можливим засобом. Варто додати, що це підвищує інтерес та активність студентів до навчання, уміння діяти варіативно, можливість творчої діяльності [154].

Упровадження мультимедійних технологій у сферу освіти змінює форми, зміст, методи і засоби навчання, а також створює наближене до реального життя середовище навчання. За Б. Гершунським, завданням викладача є розвиток особистості студента, творчий пошук в організації всього навчального процесу, відбір доцільних мультимедійних продуктів та форм навчання [44].

Мультимедійні технології дозволяють викладачу в процесі викладання іноземної мови поєднувати різноманітні засоби, що сприяють більш глибокому та збагненному засвоєнню навчального матеріалу студентами, економії часу на занятті та інформаційній насиченості [68]. Більш того, вирішення проблеми якісної і всебічної підготовки студентів до використання мультимедійних технологій у навчанні, на думку вчених, можливе за умов створення інтегративної інформаційної середи, а також на базі взаємозв'язку теоретичних положень когнітивної психології про методи пізнання, предметних знань студентів та основних теоретичних і практичних

знань, умінь та навичок у сфері інформаційних технологій.

Під поняттям «мультимедійна технологія» О. Пінчук розуміє педагогічну технологію, що окреслює порядок розробки, функціонування та застосування засобів обробки інформації різної модальності [152, с. 55–58].

Отже, вчені по-різному визначають поняття мультимедійних технологій.

Для визначення сутності поняття *мультимедійна технологія* ми розглянули категорію «педагогічна технологія», що постійно розширюється та оновлюється через вимоги й особливості розвитку сучасної науки та освіти.

На думку багатьох учених, педагогічна технологія є вже не лише технологією максимального використання ТЗН, а й цілеспрямованим керуванням процесу навчання з установленими цілями, підібраними формами, методами та засобами навчання, оцінкою отриманих результатів та їх коригуванням (В. Монахов, А. Нісімчук, М. Таланчук, Л. Фрідман та ін.). Отже, педагогічна технологія розглядається як системний метод створення, застосування і визначення всього процесу викладання та засвоєння знань з урахуванням технічних і людських ресурсів та їх взаємодії, що ставить своєю задачею оптимізацію форм освіти [46].

Сучасні різноманітні педагогічні технології відрізняються принципами, методами, а також особливостями засобів і форм організації навчального матеріалу та навчального процесу.

Аналіз психолого-педагогічної літератури дозволив нам визначити поняття *мультимедійна технологія* як *різновид педагогічної технології, що передбачає таку організацію навчального процесу, в якому звичні форми, методи і засоби навчання поєднуються з мультимедійними засобами і продуктами.*

Посилаючись на ієрархічно субпідрядні рівні педагогічної технології, можемо виділити наступні рівні мультимедійної технології:

а) загальнодидактичний – мультимедійна технологія характеризує цілісний освітній процес у даному навчальному закладі на певному ступені навчання та визначається як система з певними цілями, змістом, засобами і методами навчання;

б) предметний – мультимедійна технологія є сукупністю методів і засобів для реалізації визначеного змісту навчання й виховання в межах однієї дисципліни;

в) локальний – мультимедійна технологія є технологією окремих частин навчально-виховного процесу, вирішення окремих дидактичних і виховних задач (технологія окремих видів діяльності, технологія заняття, засвоєння нових знань, технологія повторення й контролю матеріалу, технологія самостійної роботи студентів та ін.).

Отже, мультимедійна технологія – це система, якій притаманна певна структурована організація процесу навчання з її компонентами та ознаками. Вона має свою концептуальну основу, змістову частину навчання та процесуальну частину, що включає організацію навчального процесу, методи і форми навчальної діяльності студентів, діяльність викладача у вигляді керування процесом засвоєння знань студентами та діагностики навчального процесу загалом.

Сучасні технології навчання, зокрема й мультимедійна, відрізняються від традиційної дидактики передусім психологічним підґрунтям, адже викладач виступає керівником, радником, ментором, і тому особливу увагу приділяють аудиторній та позааудиторній самостійній роботі студентів, де сучасні технології навчання та мультимедійні засоби є інструментом сприйняття, осмислення, запам'ятовування, застосування, узагальнення та систематизації нового матеріалу. Окрім того, сучасні інформаційні технології, впливаючи на розвиток особистості, дозволяють запровадити диференційне або різнорівневе навчання з урахуванням усіх особливостей студентів.

Як будь-яка педагогічна система, мультимедійна технологія, що є цілісним явищем, на нашу думку, має такі ознаки: інтегративні якості, складені елементи, структуру, функціональні характеристики, комунікативні властивості, історичність та наступність. Окрім того, їй властива ефективність, мобільність, валеологічність, цілісність, відкритість, проєктованість та індивідуалізація.

У будь-якій педагогічній технології виокремлюють такі аспекти:

- науковий: педагогічна технологія – частина педагогічної науки, що вивчає та розробляє цілі, зміст і методи навчання та проєктує педагогічні процеси;
- процесуально-описовий: опис (алгоритм) процесу, сукупність цілей, змісту, методів і засобів для досягнення запланованих результатів навчання;
- процесуально-дієвий: здійснення технологічного (педагогічного) процесу, функціонування всіх особистісних, інструментальних і методологічних педагогічних засобів [166].

Наголошуємо, що мультимедійна технологія як різновид педагогічної технології має також науковий аспект, через те, що є частиною педагогічної науки, вивчає й розробляє цілі, зміст і методи навчання; процесуально-описовий та процесуально-дієвий аспекти з метою здійснення педагогічного процесу шляхом використання мультимедійних засобів навчання та сучасної методики викладання дисципліни.

Серед переваг застосування мультимедійних технологій варто зазначити можливість зберігання значного обсягу мультимедійної інформації та інших даних на диску чи флешці, постійного оновлення навчального матеріалу та його швидкого розповсюдження або копіювання, а також дає можливість розміщення інтерактивних веб-елементів, наприклад, тестів чи робочого зошиту, або ж гіперпосилань на додаткову літературу в електронних бібліотеках чи веб-сайти сучасних періодичних видань. Усе це дозволяє поєднувати вербальну та ілюстративну інформацію з метою

мотивації студентів, активізації їх пізнавальної діяльності та налаштування на процес навчання.

Мультимедійні технології дозволяють викладачу поєднувати різноманітні засоби, що сприяють більш глибокому та збагненному засвоєнню навчального матеріалу студентами, економії часу на занятті та насиченню інформацією.

Методи навчання мають тісний зв'язок із характером викладання матеріалу та сприйняття інформації як студентом, так і викладачем, тому використання мультимедійних технологій істотно змінює виклад матеріалу, а через це – методи навчання. Тому найбільш ефективним є використання комбінованих методів навчання. На нашу думку, мультимедійна технологія дає можливість поєднувати традиційні форми навчання (бесіду, лекцію, семінар, групове заняття тощо) із сучасними формами організації навчальної діяльності і методами (методом проектів, проблемним навчанням, кейс-методом, роботою в малих групах тощо).

Зазначимо, що використання мультимедійної технології у навчальному процесі вищої школи вимагає врахування особливостей психофізіологічного розвитку студентів, їх навчально-пізнавальної діяльності, дидактичного потенціалу мультимедійних технологій, орієнтованих на вищу школу та особливостей використання мультимедійних засобів у процесі навчання.

Аналіз теоретичних джерел із використання мультимедійних засобів і продуктів у навчальному процесі, а також інтернет-технологій, дав змогу визначити сутність поняття «мультимедійна технологія навчання іноземної мови».

Мультимедійна технологія навчання іноземної мови – це педагогічна технологія, що полягає у створенні, застосуванні та визначенні всього процесу викладання іноземної мови та засвоєння знань студентами з урахуванням мультимедійних засобів і продуктів навчання та їх взаємодії, що ставить своїм завданням оптимізацію форм навчання іноземної мови.

Отже, мультимедійна технологія навчання іноземної мови майбутніх економістів вимагає впровадження нових підходів і методів навчання іноземної мови в економічному вищому навчальному закладі. Зауважимо, що вони не є поєднанням традиційної системи навчання з використанням комп'ютера, що не забезпечуватиме розвитку комунікативних умінь, професійних знань, творчих здібностей та особливо потребу в самовдосконаленні й постійній самоосвіті. Кожен мультимедійний засіб і продукт навчання відрізняється своєю оригінальністю, метою та призначенням, але буде ефективним лише за умов комплексного застосування.

Упровадження мультимедійної технології у процес навчання іноземної мови майбутніх економістів з метою контролю засвоєння знань можемо поділити на наступні етапи:

- а) початковий – перевірка рівня готовності студентів до навчання шляхом тестування, анкетування тощо;
- б) проміжний або поточний контроль рівня знань;
- в) підсумковий контроль із корекцією засвоєного навчального матеріалу, включаючи взаємоконтроль та самоконтроль.

Навчання іноземної мови завдяки мультимедійній технології потребує зміни форм проведення занять, де відповідно до навчальних цілей приділено увагу диференційному підходу до аудиторної і позааудиторної самостійної роботи студентів, а також передбачено проведення мультимедійних лекцій, вебінарів, відеоконференцій, веб-квестів, он-лайн навчання та ін., наближених до реальної професійної діяльності, а також створення власних навчальних матеріалів у вигляді мультимедійних продуктів як викладачем, так і студентами.

Як будь-яка технологія навчання, мультимедійна технологія має наступні ознаки [165, с. 28]:

- проєктованість, цілісність та управління навчальним процесом;

- діагностичність навчання та результативність, що передбачають гарантоване досягнення цілей навчання та успіху за певних умов;
- економія навчального часу та оптимізація діяльності викладача; а також наявність зворотного зв'язку, оцінки ступеня досягнення цілей навчання і внесення коригувальних заходів.

На нашу думку, необхідно розширити цей перелік, додавши зручне повторення та відтворення викладачем матеріалу на будь-якому етапі навчання іноземної мови, залучення всіх каналів сприйняття інформації студентами, інтерактивність та активізацію навчального процесу.

Серед основних методичних особливостей організації навчання іноземної мови завдяки мультимедійній технології, спираючись на рекомендації отримані на практичних семінарах «Використання новітніх технологій у викладанні англійської мови» та «Нова роль та завдання викладача англійської мови в сучасних умовах», проведеними компанією Pearson Education Ltd., можемо виділити наступні:

- проведення інтерактивних лекцій і практичних занять;
- організація практичних занять із використанням мультимедійних засобів навчання, а також у комп'ютерних класах або мультимедійних лінгафонних кабінетах;
- перегляд навчальних відеофільмів;
- створення та використання електронних підручників, посібників;
- застосування мультимедійних засобів навчання та мультимедійних продуктів, що відповідають дидактичним вимогам та цілям навчання;
- утілення методу проєктів, який полягає у послідовному виконанні завдань, доповненні та розширенні інформації, що дозволяє сформувати єдину завершену систему.

Використання мультимедійної технології передбачає застосування мультимедійних засобів і продуктів за будь-якої форми навчальної

діяльності, а також у методах і підходах, що використовують у процесі навчання іноземної мови.

Вважаємо за необхідне додати, що на відміну від технічних засобів навчання (ТЗН), під якими розуміють обладнання та апаратуру, що застосовують у навчальному процесі з метою підвищення його ефективності, мультимедійні засоби навчання (МЗН) є сукупністю візуальних, аудіо- та інших засобів відображення інформації, що інтегровані в інтерактивному програмному середовищі. Мультимедійні засоби навчання поділяють на апаратні та програмні засоби. Серед апаратних засобів розрізняють основні й спеціальні. До основних засобів мультимедіа належать: комп'ютер, мультимедіа-монітор, маніпулятори (миша, клавіатура трекбол, графічний планшет, світлове перо, тачпад, сенсорний екран, ігрові маніпулятори – джойстик, геймпад). До спеціальних засобів належать приводи CD-ROM, TV-тюнери, графічні акселератори, звукові плати та акустичні системи. До мультимедійних засобів, що можуть бути використані в навчальному процесі, також належать інтерактивна дошка, мультимедійний проектор, лептоп або нетбук, мультимедійний програвач, смартфони та комунікатори тощо.

На нашу думку, застосування мультимедійного проектора в процесі навчання іноземної мови дозволяє демонструвати мультимедійні презентації, навчальний відеоматеріал, таблиці та схеми, а також мультимедійні ігри професійної спрямованості. Поєднання графіки, анімації, фото, відео та звуку в інтерактивному режимі навчання активізує роботу всіх сенсорних каналів студентів та створює інтегроване інформаційне середовище, у якому відкриваються нові можливості для навчання іноземної мови в економічному вищому навчальному закладі.

Отже, використання сучасних інформаційних технологій у процесі навчання іноземної мови потребує наявності персонального комп'ютера, програмного забезпечення та прямого доступу до освітніх сайтів Інтернет.

Використання викладачем програмного забезпечення в навчальному процесі передбачає наявність комп'ютера, CD і DVD-дисків, програм обробки електронних даних, мультимедійних навчальних програм, а також HD-DVD дисків для зберігання навчального матеріалу.

Застосування ноутбуку або мультимедійного програвача під час роботи в малих групах у процесі навчання іноземної мови студентів економічних спеціальностей дає змогу представляти новий матеріал у вигляді мультимедійної презентації, розвивати у студентів навички аудіювання, читання й письма завдяки роботі з електронним підручником з DVD-ROM або робочим зошитом з Multi-ROM; переглядати навчальний відеоматеріал, вести електронне ділове листування, мати доступ до сайтів передових іноземних періодичних видань у мережі Інтернет, використовувати мультимедійні навчальні програми з іноземної мови, перевіряти позааудиторну самостійну роботу студентів, наприклад, виконану у вигляді мультимедійного реферату тощо.

Також схилиємося до думки, що комп'ютер, як і інші мультимедійні засоби, може застосовуватися в процесі навчання іноземної мови професійного спрямування як засіб індивідуалізації навчання, оцінювання та контролю знань студентів, потужне джерело інформації, а також як засіб активізації творчої діяльності студентів та заохочення до навчання.

Окрім того, під час вивчення іноземної мови студентам допомагають програми-перекладачі, навчальні програми з іноземної мови. Варто відмітити, що зручними засобами при вивченні іноземної мови стали смартфони та комунікатори, що дозволяють студентам завантажувати електронні словники, які можуть використовуватися при перекладі соціально-економічних текстів на практичному занятті; зберігати дані в електронному вигляді; створювати презентації та знаходити необхідну інформацію в Інтернеті.

Слід зазначити, що добираючи мультимедійні засоби, викладач має визначити, чи виконує він навчальну функцію і відповідає навчальній програмі та змісту дисципліни. Необхідно дотримуватися критеріїв добору мультимедійних засобів навчання, передбачити, на яких етапах заняття вони будуть застосовуватися, перевірити їх роботу до початку заняття, визначити час роботи студентів із ними, а також проаналізувати навчальний матеріал з метою виявлення доцільності створення власних мультимедійних продуктів [10, с. 9–14].

Вважаємо, що систематичне застосування мультимедійних засобів у процесі навчання іноземної мови сприяє підвищенню рівня володіння іноземною мовою майбутніх економістів, зростанню продуктивності практичного заняття, реалізації міжпредметних зв'язків, структуруванню навчального матеріалу та вмінню застосовувати сучасні інформаційні технології як потужний інструмент для навчання та ефективної роботи в майбутній професійній діяльності.

Основними напрямками використання мультимедійних засобів навчання є створення авторських мультимедійних продуктів викладачами за навчальними програмами у ВНЗ; співпраця з іншими навчальними закладами й організаціями, що займаються розробкою мультимедійних продуктів та мають відповідні мультимедійні засоби навчання; створення єдиного координаційного центру з упровадження та використання мультимедіа в межах усіх навчальних закладів країни; розвиток зв'язків із закордонними виробниками мультимедійних продуктів та інструментальних засобів [31].

Серед вимог щодо використання мультимедійних засобів навчання варто виділити наступні: варіативність; можливість використання як викладачем, так і студентом; актуальність (оновлення); наявність зворотного зв'язку; міжпредметний характер [67, с. 104–108].

Визначення оптимальної кількості засобів мультимедіа, які застосовуються на лекції чи практичному занятті, залежить від кількості та

характеру навчального матеріалу з конкретної теми. Використання мультимедійних засобів у процесі навчання дозволяє: підвищити інформативність заняття; стимулювати мотивацію навчання; підвищити наочність навчання за рахунок структурної надмірності; здійснити повтор найбільш складних моментів лекції чи практичного заняття (тривіальна надмірність); реалізувати доступність і сприйняття інформації за рахунок паралельного представлення інформації в різних модульностях – візуальної і слухової; організувати увагу аудиторії в фазі її біологічного зниження (25 – 30 хвилин після початку лекції та останні хвилини лекції) за рахунок художньо-естетичного виконання слайдів-заставок або за рахунок доцільно застосованої анімації та звукового ефекту; здійснити повтор (перегляд, коротке відтворення) матеріалу попередньої лекції; створити викладачу комфортні умови роботи на лекції [62].

Також наголошуємо, що застосування мультимедійних засобів у процесі навчання іноземної мови в економічному вищому навчальному закладі активізує навчальну діяльність студентів, індивідуалізує процес навчання іноземної мови, урізноманітнює форми проведення занять, а також сприяє розвитку розумових та творчих здібностей студентів, підвищує інтерес до навчання та рівень володіння іноземною мовою.

Варто відмітити, що застосування мультимедійних засобів у навчальному процесі дозволяє не лише візуалізувати навчальний матеріал, активізувати процес навчання іноземної мови, а й використовувати та розробляти мультимедійні продукти.

Під поняттям «мультимедійні продукти» розуміють документи, які несуть у собі інформацію різних типів і потребують використання спеціальних технічних пристроїв для їх створення та відтворення [201]. Поєднання візуального зображення, тексту і звукового супроводження сприяє комплексному розвитку іноземного мовлення студентів.

Програмні засоби мультимедіа містять такі мультимедійні продукти: мультимедіа-презентація, слайд-шоу, електронний звіт, мультимедіа-доповідь, електронний журнал, віртуальний тур, мультимедіа-видання, flash-, shockwave-ігри (навчальні ігри, розміщені як в Інтернеті (on-line), так і на різних носіях (off-line)); мультимедіа-тренажери, навчальні мультимедіа-системи, лінгвістичні мультимедіа-системи; мультимедійні Internet-ресурси тощо. Добираючи навчальні засоби, викладач має керуватися наступними правилами:

1. Мультимедійний продукт має відповідати навчальній програмі та змісту навчального матеріалу дисципліни. Навчальний матеріал має бути науково достовірним, не містити неточностей та необґрунтованих положень.

2. Визначити, чи виконує навчальну функцію обраний мультимедійний продукт. Для цього перед застосуванням викладач самостійно має попрацювати з мультимедійним продуктом і визначити, для вивчення якого навчального матеріалу він призначений.

3. Інтерфейс мультимедійного продукту має бути дружнім, у поєднанні теплих кольорів із розбірливим шрифтом, мати зрозумілу структуру гіперпереходів для зручної роботи.

4. Активізація навчальної діяльності студентів шляхом інтерактивності, мультимедійності та гіпертекстовості завдань. *Інтерактивність* означає запрошення до діалогу, що виражається у формі запитань-відповідей або в постановці й виконанні завдань, послуг і відповідної реакції на них.

Система запитань має організовувати, стимулювати й спрямовувати навчальну діяльність. *Мультимедійність* проявляється в гармонійному поєднанні різних каналів представлення інформації. *Гіпертекстовість* забезпечує асоціативні зв'язки між різними блоками інформації й дозволяє студентам вільно оперувати навчальним матеріалом [10, 9–14].

Серед величезного розмаїття навчальних мультимедійних систем М. Тукало [191] виокремлює такі найбільш ефективні засоби:

- комп'ютерні тренажери;
- автоматизовані навчальні системи;
- навчальні фільми;
- мультимедіа-презентації;
- відеодемонстрації.

З метою оновлення змісту сучасної освіти та вдосконалення процесу викладання іноземної мови у вищому навчальному закладі набувають поширеного використання такі мультимедійні продукти, як освітні мультимедійні програми з іноземної мови, тренувальні тестові програми, електронні підручники та словники з інтерактивним CD-ROM та DVD-ROM, робочі зошити з MULTI-ROM, а також мультимедійні презентації та реферати іноземною мовою.

Ефективне використання мультимедійної презентації, за Г. Лазаревою, забезпечуватиме якість навчання говорінню іноземною мовою студентів немовного ВНЗ з урахуванням системи завдань та вправ, в основу якої покладено принципи застосування мультимедійних презентацій та її характеристики (адаптивність, комунікативна цінність, поєднання мовного та мовленнєвого матеріалу тощо) [120].

Мультимедійним технологіям властива здатність розвивати творчий потенціал студентів. Тому особливу увагу варто приділити застосуванню мультимедійних технологій для організації та перевірки позааудиторної самостійної роботи студентів з іноземної мови. Виконання студентами мультимедійного реферату, проекту чи презентації дасть змогу оцінити засвоєння знань студентами, визначити приблизний обсяг вивченого матеріалу, а також сприятиме творчому прояву, разом із мінімальною кількістю часу витраченого викладачем на його перевірку. Організація позааудиторної самостійної роботи студентів зі створення та розробки мультимедійних проектів, рефератів та презентацій сприяє активізації їх пізнавальної діяльності, можливості проявити кмітливість та фантазію. Такий

вид навчальної діяльності студентів супроводжується, як правило, глибокою внутрішньою мотивацією та прагненням до самовираження та самовдосконалення [100].

Погоджуючись з думкою автора, вважаємо, що першочерговою задачею викладача в процесі навчання іноземної мови є орієнтація студентів на самостійну та творчу роботу з використанням мультимедійних засобів навчання шляхом пояснення основних принципів і способів навчання, контролю та оцінювання результатів і обов'язково мотивації навчальної діяльності.

Метою застосування мультимедійних засобів є підвищення інформативності заняття, мотивація навчання, реалізація принципу наочності, економія навчального часу, а також уміння працювати з сучасними інформаційними технологіями.

У процесі навчання іноземної мови майбутніх економістів, на нашу думку, важливим є використання інтернет-технологій як частини мультимедійної технології. До сучасних інтернет-технологій належать веб-сервери, гіпертексти і сайти, електронна пошта, форуми і блоги, чат, теле- і відеоконференції, вікі-енциклопедії тощо.

Продуктивними та перспективними напрямками використання Інтернет студентами є міжособистісне спілкування завдяки таким інтернет-засобам як Skype, Yahoo Messenger, ICQ та ін., що надають можливість спілкування в режимі реального часу, наприклад, з носіями мови; ознайомлення з освітніми проектами та грантами різних вищих навчальних закладів світу; використання сайтів передових іноземних періодичних видань та інших професійно-спрямованих сайтів для пошуку додаткової інформації з дисципліни; самостійне створення мультимедійних продуктів тощо.

Утілення інтернет-технологій у процес навчання іноземної мови в економічному вищому навчальному закладі забезпечує виконання навчальних програм та навчальних планів згідно з тематичним плануванням

профільних чи вибіркових курсів. Тому викладачеві необхідно використовувати спеціальні методичні засоби, що забезпечуватимуть якісну освіту з використанням ресурсів та сервісів мережі Інтернет, створювати умови для творчої роботи студентів із використанням індивідуального підходу під час роботи з Інтернет, застосовувати всі можливості інформаційних та телекомунікаційних технологій для реалізації різних видів навчальної діяльності, консультувати, контролювати та вести документацію в паперовому та електронному вигляді [51, с. 55–61].

Зазначимо, що використання інтернет-технології веб-квесту є новою формою навчання майбутніх економістів у межах мультимедійної технології навчання, що сприяє формуванню навичок навчально-дослідної діяльності студентів, розвитку критичного мислення, аналізу, синтезу та оцінювання інформації майбутніх економістів. Б. Додж [210] виділив такі принципи класифікації веб-квестів:

- а) за тривалістю виконання: короткострокові та довгострокові;
- б) за предметним змістом: монопроекти, міжпредметні веб-квести;
- в) за типом завдань, що виконують студенти: переказ, компіляційні загадки, журналістські, конструкторські, творчі, переконуючі, самопізнавальні, аналітичні, оцінні, наукові.

Окрім того, веб-квест повинен містити такі компоненти: заголовок, вступ (постановка питання, виклик інтересу студентів до проекту, строки виконання), завдання (пояснення щодо процесу виконання роботи та обробки інформації), процес виконання, посилання на необхідні ресурси мережі Інтернет, оцінка (самооцінка, анонімне оцінювання студентами, письмове оцінювання), висновки та коригування.

Форма проведення веб-квесту залежить від кількості студентів у групі, специфіки дисципліни, мети та завдань заняття. Тому веб-квест може бути організований у формі створення бази даних із проблеми, що вивчається; розв'язання кейсу з можливістю вибору напрямів дослідження; створення

документу, що дає аналіз певної проблеми і спонукає студентів до вирішення цієї проблеми, дискусії, аргументації своїх гіпотез тощо.

Серед переваг використання веб-квестів у процесі навчання іноземної мови можемо виділити наступні: розвиток навичок тайм-менеджменту в майбутніх економістів, ознайомлення з новими технологіями навчання іноземної мови, розвиток навичок пошуку необхідної інформації, розширення словникового запасу студентів активною економічною та професійною лексикою, а також формування навичок командної роботи.

Серед недоліків використання даного методу можемо виділити відсутність контролю викладача над процесом виконання роботи студентами; орієнтацію на сильних, ерудованих студентів; низький рівень виконання роботи, якщо тема нецікава для студента або якщо низький рівень володіння іноземною мовою; неконтрольований обсяг засвоєння матеріалу.

Незважаючи на переваги й недоліки даної технології, веб-квест як інноваційна інтерактивна методика навчання іноземної мови сприяє підвищенню якості освіти в межах будь-якого напрямку навчання, призначена для широкого кола студентів, його використання є нескладним, не потребує завантаження додаткових програм або отримання специфічних технічних знань та навичок.

Упровадження веб-квестів у процес навчання іноземної мови майбутніх економістів сприяє розвитку інформаційних та іншомовних комунікативних компетенцій, умінню використовувати мультимедійні засоби та інформаційний простір мережі Інтернет для розширення сфери своєї професійної та творчої діяльності, навичкам роботи в команді та публічних виступів, а також самонавчанню та самоорганізації.

Утім, постає проблема навчання студентів роботі з великим обсягом інформації в мережі Інтернет, відбору необхідного матеріалу, його обробки, аналізу та систематизації.

Можливості реалізації мультимедійної технології в процесі навчання іноземної мови майбутніх економістів шляхом застосування мультимедійних засобів і мультимедійних продуктів на різних етапах навчального процесу для наочності подано у вигляді класифікаційної таблиці:

Таблиця 1.1

Шляхи реалізації мультимедійної технології в процесі навчання іноземної мови майбутніх економістів

Етап навчального процесу	Мультимедійний засіб	Мультимедійний продукт
<ul style="list-style-type: none"> – пояснення нового матеріалу; – закріплення та вдосконалення набутих ЗУН; – практичне використання теоретичних знань шляхом виконання вправ та завдань; – контроль та корекція засвоєних знань. 	<ul style="list-style-type: none"> – комп’ютер (лептоп); – мультимедійний проектор; – мультимедійний програвач; – інтерактивна дошка; – планшет; – смартфон тощо. 	<ul style="list-style-type: none"> – електронний підручник з DVD-ROM; – робочий зошит з Multi-ROM; – електронний словник; – мультимедійна презентація (реферат); – мультимедійна навчальна програма; – навчальний відеоматеріал; – програма-тренажер тощо.

Варто зазначити, що успішне та ефективне впровадження мультимедійної технології у процес навчання іноземної мови потребує вдосконалення програмного та методичного забезпечення дисципліни, оновленої матеріальної бази навчальних закладів, а також обов’язкового підвищення кваліфікації викладацького складу.

Зазначимо, що використання мультимедійної технології у процесі навчання іноземної мови неможлива без розробки навчальних матеріалів в електронному вигляді та мультимедійних продуктів. Модернізація навчально-методичного забезпечення процесу навчання у ВНЗ за рахунок використання мультимедійних комплектів та авторської методики їх застосування сприяє оптимізації процесу навчання іноземної мови [195]. Як правило, комплект навчально-методичних матеріалів включає програми

курсів, підручники і навчальні посібники в друкованому і електронному вигляді, а також електронні методичні посібники для організації самостійної роботи студентів. Навчальні матеріали в електронній формі повинні, по можливості, створюватися в тому програмному середовищі, яке слухач опанував у відповідних розділах курсу інформатики, що передує даній дисципліні. При використанні авторських програмних продуктів їхнє освоєння не повинне створювати істотне додаткове навантаження для студента та відволікати його від змісту дисципліни. Окрім того, навчальні матеріали в електронній формі з використанням гіперсередовища мають передбачати можливість швидкого і цілеспрямованого пересування по навчальному матеріалу. Електронні навчально-методичні матеріали не повинні бути електронною копією стандартних друкованих підручників, адже інформаційні технології надають у розпорядження викладача могутній набір інструментів, що мають ефективно використовуватися для досягнення цілей навчального процесу [8].

На нашу думку, авторські розробки дозволять викладачам підвищити ефективність навчання іноземної мови в економічному вищому навчальному закладі, хоча більшість іноземних видань пропонують навчальні комплекси, до яких входять електронні підручники з DVD-ROM та електронними словниками, робочі зошити з Multi-ROM, навчальний відеоматеріал, а також програми-тренажери з доступом до мережі Інтернет для ефективного й інтерактивного навчання іноземної мови професійного спрямування. Тому організація аудиторних занять з іноземної мови з використанням мультимедійних технологій завдяки їх інтерактивності, можливості структурувати та візуалізувати інформацію, посилює виклад навчального матеріалу та дозволяє зекономити час.

Отже, аналіз теоретичних джерел дозволив визначити основні поняття категоріального апарату дослідження, а саме: мультимедіа, мультимедійні

технології, мультимедійна технологія навчання іноземної мови, мультимедійні засоби, мультимедійні продукти.

Ми дійшли висновку, що наявність різноманітних мультимедійних технологій, у тому числі мультимедійних засобів і продуктів, на даному етапі розвитку науки дозволяє виділити педагогічну технологію навчання – мультимедійну. Окрім того, ми визначили шляхи її реалізації у процесі навчання іноземної мови майбутніх економістів.

Визначення основних понять категоріального апарату дослідження дало змогу проаналізувати дидактичні засади використання мультимедійної технології у процесі навчання іноземної мови майбутніх економістів, основні напрями її реалізації на усіх етапах навчального процесу, а також визначити дидактичні умови навчання іноземної мови майбутніх економістів.

1.3. Визначення й обґрунтування дидактичних умов навчання іноземної мови майбутніх економістів засобами мультимедійних технологій

Для докладного визначення дидактичних умов навчання іноземної мови майбутніх економістів засобами мультимедійних технологій конкретизуємо поняття «умова» та «дидактична умова».

У тлумачному словнику С. Ожегова «умова» визначається як правила, що встановлені у будь-якій сфері життєдіяльності; вимога, що висувається одній із сторін, які домовляються; обставина, від якої залежить будь-що; усна чи письмова згода про що-небудь або ж обставина за якої щось відбувається [187]. Умова є тим, що робить можливим інше, від чого залежить щось інше [192, с. 707].

Із філософської точки зору, умова – це сукупність об'єктів (речей, процесів, відношень), необхідних для виникнення, існування чи зміни якогось об'єкту; те, від чого залежить дещо інше (зумовлене); істотний компонент комплексу об'єктів (речей, їх стану, взаємодій), за наявності якого з необхідністю впливає існування цього явища [203, с. 354–361].

Вважаємо за необхідне додати, що Г. Демент'єв указує на таку особливість умови, як її стабільність та незмінність. На його думку, умови формують характер протікання певного процесу, при цьому самі вони майже не змінюються [56].

Поділяючи думки вчених, вважаємо, що умова є спеціально створеною обставиною, за якої можлива та чи інша його дія.

Отже, умови – це певні обставини, які оточують об'єкт та формують характер впливу на нього. Вони можуть існувати як незалежно від об'єкту, так і бути створені спеціально для впливу на нього. Більш того, умови можливо створювати й коригувати залежно від поставлених завдань, що є

дуже важливою особливістю для визначення дидактичних умов навчання іноземної мови професійного спрямування засобами мультимедіа.

Що стосується поняття «дидактична умова», то вчені розглядають її з точки зору різних аспектів. Наприклад, Н. Катанова вважає, що значення терміна «дидактичні умови» походить із філософського розуміння умов як відношення предмета до навколишніх явищ, без яких неможливе його існування [93].

Дидактична умова є обставиною процесу навчання, як зазначає В. Андреев, а також результатом цілеспрямованого вибору, конструювання та застосування елементів змісту, методів, прийомів, а також організаційних форм навчання для дослідження певних дидактичних цілей [4].

На думку Ю. Машбіць, дидактичні умови можна визначити як чинники, що впливають на методи і, взаємодіючи з методом, впливають на його відносну ефективність [133].

Система дидактичних умов також розглядається науковцями як інтегрована закономірність, що передбачає єдність основних педагогічних, психологічних, методичних, особистісно-світоглядних компонентів. Вони базуються на цілісності, послідовності їх впровадження, передбачають об'єктивну взаємозалежність методів, форм засвоєння професійних знань, умінь та навичок студентів. Такими дидактичними умовами є застосування програмних педагогічних засобів комплексно та систематично; послідовність та поступовість залучення студентів у роботу з навчальною програмою; відповідність методів навчання дидактичним можливостям мультимедійних технологій, а також рівню вмінь студентів та майстерності викладачів застосовувати комп'ютерні технології в навчальному процесі [47, с. 13].

Отже, дидактичні умови є сукупністю педагогічних заходів для здійснення ефективного процесу навчання; обставини, що спеціально створюються дослідником для досягнення поставленої мети.

Однією з дидактичних умов інтенсивного навчання іноземної мови, на

думку Н. Клевцової, є реалізація пояснювально-ілюстративного методу навчання разом із застосуванням комп'ютерної технології шляхом використання мультимедійної навчальної презентації, що розроблена згідно із заздалегідь визначеною дидактичною метою та з урахуванням методико-дидактичних принципів [97]. Загалом, взаємодія викладача та студентів завдяки засобам інноваційного програмово-методичного забезпечення, за Я. Костіним, можлива за розвивально-педагогічних, програмово-методичних, організаційно-психологічних та науково-експертних дидактичних умов [108, с. 17–19].

На сучасному етапі розвитку суспільства міжнародні зв'язки набувають усе більшого значення, тому надзвичайно важливими питаннями є підготовка високоосвічених студентів вищих навчальних закладів і формування в них іншомовної соціокультурної компетенції. На думку Г. Воробйова, дидактичні можливості сучасних комп'ютерних та телекомунікаційних технологій дозволяють сформувати соціокультурну компетенцію у студентів завдяки створенню лінгвокраєзнавчих веб-квестів [39].

Ефективність використання мультимедійних технологій у процесі формування нових понять можна підвищити за умови втілення мультимедійних технологій у процес проблемного навчання, дотримання принципів послідовності та доступності, а також реалізації можливостей мультимедійних технологій при створенні проблемного навчального матеріалу [2, с. 16–18].

Як вважає С. Яцюк, першочерговими умовами використання комп'ютерно-орієнтованих засобів навчання є їх відповідність змісту і формам навчання студентів немовних ВНЗ [205].

Поділяємо думку науковця і вважаємо, що використання мультимедійних засобів у процесі навчання іноземної мови студентів економічних спеціальностей повинне не лише відповідати змісту дисципліни і формам навчання іноземної мови студентів економічних вищих навчальних

закладів, а й доповнювати, урізноманітнювати й удосконалювати їх. Проте, передумовою ефективного застосування сучасних інформаційних технологій в процесі навчання іноземної мови є, насамперед, підготовка викладацького складу і студентів до використання мультимедійних технологій, створення навчально-методичної і матеріальної бази навчання.

Утілення мультимедійних технологій у процес навчання вимагає розробку електронних дидактичних матеріалів та мультимедійних продуктів.

Дидактичні особливості комп'ютерного підручника, на думку Л. Гризун, позитивно впливають на реалізацію основних дидактичних функцій, що зумовлено наявністю в ньому додаткових, на відміну від традиційного підручника, потужних можливостей. Новий принцип побудови навчального матеріалу, можливість проведення діяльнісного характеру навчання, комплексне використання різних форм представлення інформації разом із дидактичною функцією зворотного зв'язку та прогностичною, роблять електронний підручник потужним засобом навчання іноземної мови [52].

Процес навчання іноземної мови майбутніх економістів засобами мультимедійних технологій неможливо уявити без утілення креативного підходу, що розкриває співвідношення нормативного й креативного в навчальній діяльності майбутнього фахівця, дозволяє розвинути творче та критичне мислення студентів, розв'язувати творчі завдання та практично реалізовувати свої ідеї.

Формування креативної особистості майбутнього економіста в процесі гуманітарної підготовки, за Л. Мацепурою, можливе за умов забезпечення комфортного інформаційно-комунікативного освітнього середовища, структурування гуманітарних знань у вигляді проблемно-комунікативної ситуації, активності комунікативного процесу в системі педагогічної взаємодії «викладач – студенти», усвідомлення й осмислення гуманітарних знань як єдності думки й дії шляхом поєднання традиційних та інноваційних

технологій на основі креативного підходу до викладання, перехід від предметного до особистісно-орієнтованого навчання, що стимулює саморозвиток креативних якостей, здібностей і становлення творчого стилю діяльності майбутніх фахівців [132, с. 13–15].

Ефективним під час практичного заняття є використання спеціалізованого мультимедійного банку даних, текстових та графічних редакторів, засобів створення та редагування аудіо- та відеоряду, засобів створення освітніх програм, навчально-контролюючих мультимедійних програм, а також програмної системи візуалізації граматики та мультимедійного граматичного банку даних [37].

Зазначимо, що успішна організація самостійної навчально-пізнавальної діяльності майбутніх економістів у процесі навчання іноземної мови можлива за таких дидактичних умов, як використання кейс-методу, навчання в малих групах, застосування сучасних інформаційних технологій, проблемного навчання та інтегрованого підходу до організації занять. Використання «інтегрованих завдань», що базуються на характерних особливостях та наукових поняттях професійних предметів, інформатики та іноземної мови, мають риси проблемності, відображають реальні життєві ситуації та побудовані на особистісно-орієнтованому підході [119, с. 16–17].

Узявши до уваги вищезгадані означення вчених стосовно дидактичних умов навчання іноземної мови, під *дидактичними умовами навчання іноземної мови* майбутніх економістів засобами мультимедійних технологій розуміємо *створення таких обставин у навчальному процесі, які сприяють підвищенню рівня володіння іноземною мовою студентів, і врахування яких є необхідним для розвитку професійних, комунікативних та особистісних якостей майбутнього економіста.*

При створенні конструкції таких умов ми враховували сучасні методи навчання іноземної мови, поширення мультимедійних продуктів на

освітньому ринку та активне використання студентами сучасних інформаційних технологій.

Окрім того, для визначення дидактичних умов навчання іноземної мови майбутніх економістів засобами мультимедійних технологій не можна залишити поза увагою особливості майбутньої професійної діяльності економістів, менеджерів і банкірів, вимоги сучасного ринку праці й особливості їх професійного середовища.

Відповідно було встановлено, що навчання іноземної мови студентів економічних ВНЗ буде ефективним за таких умов:

- використання Інтернет-технологій;
- упровадження форм і методів кооперативного та колаборативного навчання іноземної мови мультимедійними засобами;
- реалізація міжпредметного підходу створенням мультимедійних проект-презентацій.

Однією з умов навчання іноземної мови майбутніх економістів є використання Інтернет-технологій як на практичних заняттях, так і під час аудиторної і позааудиторної самостійної роботи студентів. Серед різноманітних Інтернет-технологій були обрані такі: сайти передових іноземних видань з економіки, електронна пошта, веб-кейси та веб-квести.

Зауважимо, що на підготовчому етапі навчання ми застосовували електронні ділові листи та сайти передових іноземних видань з економіки і бізнесу з метою формування навичок письма і читання іноземною мовою.

На думку науковців як С. Бондар, Н. Жинкіна, І. Зимня, О. Корніяка, С. Фоломкіна, Д. Каган, Г. Олпорт та ін., які досліджували проблеми і психологічні аспекти навчання читанню іншомовного тексту, підбір матеріалу для читання передбачає врахування рівня професійних та мовних знань студентів, їх коло інтересів та потреб, індивідуально-психологічних особливостей студентів та реальну необхідність використання отриманих знань із іноземних джерел у навчально-професійній діяльності студентів.

На думку дослідників, навчання іншомовного читання є засобом розширення економічних знань студентів та вдосконалення лінгвістичної компетенції (Ю. Борисов, В. Важеніна, Е. Вільялон, Л. Карпенко, В. Матвейченко, С. Тер-Мінасова та ін.). Поділяючи думку вчених, вважаємо, що професійно-орієнтоване читання електронних джерел у процесі навчання іноземної мови є не лише одним із засобів формування лінгвістичної компетенції студентів немовних вищих навчальних закладів, а й засобом розвитку навичок роботи з сучасними економічними джерелами, аналізу й обробки електронного матеріалу, надзвичайно необхідних сучасним економістам.

На нашу думку, читання іноземних електронних джерел суспільно-політичного та економічного характеру на офіційних сайтах є засобом активного навчання фахової лексики, формування навичок читання автентичного матеріалу іноземною мовою, розвитку критичного й аналітичного мислення у майбутніх економістів, вміння реферувати й аналізувати матеріал та використовувати мережу Інтернет для навчальної, науково-дослідної та майбутньої професійної діяльності.

Система тематично відібраних професійно-орієнтованих навчальних матеріалів іноземною мовою передбачає навчання різним видам читання: пошуковому, оглядовому, ознайомчому та вивчаючому [194], що сприяє розвитку у студента вміння добре орієнтуватися в різних видах спеціального тексту іноземною мовою та обирати правильну стратегію читання професійно-орієнтованих джерел залежно від мети читання.

Проблеми реферування й анотування газетних і журнальних статей відображено у працях таких учених, як Г. Дідович, В. Витяжков, Л. Конєв, Т. Корж [104], Ж. Мина [135], В. Соловійов, Є. Шамурін та ін.

Погоджуючися з думкою науковців, що реферування є процесом аналітично-синтетичного опрацювання інформації, вважаємо, що саме аналіз економічних джерел іноземною мовою дозволить майбутнім економістам не

лише набути знання з економічних дисциплін та підвищити рівень володіння іноземною мовою, а й сформувати навички аналітичного мислення, обробки значного обсягу інформації та знаходження вагомих у змістовому відношенні даних. Тому з метою розвитку навичок роботи з електронним матеріалом та стимулювання науково-дослідної роботи в процесі навчання ми обрали такі методи обробки інформації й аналізу прочитаного матеріалу, як анотування й реферування, що потребували осмислення прочитаного, аналітичних навичок, фіксування основних ідей, даних тощо та створення нового документа.

Друга дидактична умова навчання іноземної мови майбутніх економістів засобами мультимедійних технологій полягала в упровадженні форм і методів кооперативного та колаборативного навчання іноземної мови мультимедійними засобами. Вибір даної умови було зумовлено тим, що, на думку багатьох зарубіжних і вітчизняних учених, які займалися теоретичною розробкою концепції співпраці у групах у процесі навчання, студенти показують кращі результати в досягненні поставленої мети, саме співпрацюючи у процесі навчання (Е. Аронсон, Р. Грановська, В. Дьяченко, Я. Колкер, В. Корнешук, С. Полат, О. Пометун, О. Пришляк, Є. Славін, В. Стрельников, Д. Уотсон та ін.). Тому використання інноваційної методики кооперативного навчання є необхідним та доцільним у навчальному процесі, оскільки у студентів, які співпрацюють у команді, зростає продуктивність навчання, мотивація, комунікативність, а також покращується мікроклімат у навчальній групі.

Поділяючи такий підхід, вважаємо за необхідне додати, що використання кооперативного навчання у процесі навчання іноземної мови є ефективним, особливо при формуванні гетерогенних груп за навчальними інтересами, вміннями і навичками студентів, а також з урахуванням соціально-психологічних характеристик.

Кооперативні технології, як визначає В. Кукушин, такі, що припускають взаємне збагачення студентів у групі, організацію спільних дій, що активізують навчально-пізнавальні процеси [115]. Також кооперативна форма навчальної діяльності є формою організації навчання в малих групах студентів, які об'єднані загальною навчальною метою. При цьому викладач керує процесом навчання за допомогою завдань, якими він спрямовує студентів на досягнення загальної мети [156].

Вважаємо за необхідне відмітити, що викладач у процесі навчання, за Г. Васьківською, має усвідомлювати свою діяльність як глибоко людську, мотивовану щирим інтересом до особистості людини, уважним ставленням до неї, спрямовану на створення умов для успішного навчання. Такий підхід знижує рівень тривожності людини, істотно зменшує бар'єри непорозуміння, а отже, підвищує рівень освіти студентів [32, с. 15–20].

Отже, кооперативне навчання – це вид активного навчання, що передбачає кооперативну взаємодію студентів у малих групах для досягнення спільної навчальної мети [41, с. 98–102]. Така модель легко й ефективно поєднується з традиційними формами та методами навчання і може застосовуватися на різних етапах навчання.

Варто відмітити, що під час кооперативного навчання іноземної мови майбутніх економістів необхідно враховувати модель кооперативного навчання С. Кагана, одного з основоположників теорії та методики кооперативного навчання, що передбачала дотримання чотирьох основних принципів: позитивної взаємозалежності, індивідуальної відповідальності, рівної співучасті та одночасної взаємодії. Окрім того, автор виділив такі етапи в процесі кооперативного навчання, як підготовка студентів до роботи в команді, планування кооперативного заняття викладачем та перевірка якості співпраці студентів [213].

Організація кооперативного навчання іноземної мови у вищій школі передбачає моделювання життєвих ситуацій, використання рольових ігор,

спільне вирішення проблеми на основі аналізу обставин та відповідної ситуації тощо. Кооперативне навчання ефективно сприяє формуванню фонетичних, лексичних, граматичних навичок, умінь читання, письма, аудіювання, розвитку монологічного та діалогічного мовлення, формуванню цінностей, створенню атмосфери співробітництва та взаємодії, дає змогу педагогу стати справжнім лідером студентського колективу, але варто підкреслити, що в процесі кооперативного навчання викладачу треба враховувати вікові та індивідуальні особливості студентів [102].

Поділяємо думку науковця, та вважаємо за необхідне додати, що на заняттях з іноземної мови майбутніх економістів необхідно навчати не лише навичкам співпраці, важливим для подальшої професійної діяльності, а й особливостям професійного ділового спілкування, умінню вести діалог, формувати навички вирішення конфліктних ситуацій, подолання суперечок, непорозумінь і труднощів тощо.

Наприклад, якщо студенти вивчають нову лексику на заняттях з іноземної мови, то модель кооперативного навчання передбачає роботу студентів у малих групах з метою допомогти один одному запам'ятати фахову лексику та пізніше індивідуально написати тест на засвоєння нового матеріалу. Винагорода кожного студента в даному випробуванні збільшується за рахунок преміальних балів, зароблених всією групою. Саме тому, кожний студент зацікавлений і стурбований тим, як інші члени команди засвоюють новий матеріал, оскільки перемога команди стає пріоритетним завданням [157].

Кооперативне навчання, базуючись на спільній роботі студентів над навчальними завданнями проблемного характеру на заняттях з іноземної мови, сприяє об'єднанню знань, навичок та вмінь студентів, їх здібностей та можливостей, що створює умови для взаємонавчання.

Окрім того, на нашу думку, кооперативно організоване навчання іноземної мови відрізняється такими особливостями, як правильний відбір

студентів у підгрупи, розробка стратегій для підгруп, обмін знаннями та вміннями в процесі вирішення завдань, виховання почуття відповідальності один за одного тощо.

З огляду на зазначене, ми дійшли висновку, що *кооперативне навчання іноземної мови – це технологія навчання в невеликих групах, що спонукає студентів до спільного обговорення певної проблеми та вирішення завдання іноземною мовою, аргументування власної думки, активного слухання та поваги до інших членів групи*. Такий вид навчання, на нашу думку, сприяє не лише глибшому розумінню навчального матеріалу з дисципліни, а й розвитку мовлення та мислення студентів іноземною мовою.

Вважаємо, що однією з форм кооперативного навчання ділової іноземної мови з поєднанням мультимедійних технологій є веб-квест (WebQuest), що дозволяє зробити процес навчання інтерактивним, інформативним та цікавим.

Освітній веб-квест, за Я. Биховським, розглядається як сайт в Інтернеті, з яким працюють студенти і виконують те чи інше завдання [16]. На його думку, мета веб-квесту – максимальна інтеграція Інтернету в навчальний процес.

Розвиваючи думку науковця, *веб-квест можна визначити як інтернет-технологію навчання, що полягає в пошуку інформації на різних веб-сайтах для розв'язання поставлених завдань із метою формування комунікативної компетенції*.

Проведення заняття у формі веб-квесту сприяє формуванню навичок пошуку інформації в мережі Інтернет, навичок аналізу, узагальнення та оцінювання інформації; отриманню додаткових знань із теми та збільшенню словникового запасу майбутніх економістів.

Під час оцінювання веб-квесту, Б. Додж рекомендував використовувати від 4 до 8 критеріїв, що можуть ураховувати оцінювання

дослідницької та творчої роботи, якості аргументації, навиків роботи в мікрогрупі, усного виступу, письмового тексту тощо [210].

Погоджуючись з думкою ученого щодо критеріїв оцінювання веб-квесту, ми обрали наступні критерії для його оцінювання у групі: усне представлення матеріалу, мультимедійна презентація, співпраця, аналіз матеріалу й обґрунтованість висновків.

Отже, проведення веб-квесту сприяє підвищенню рівня володіння іноземною мовою майбутніх економістів, поглибленому вивченню тем із дисципліни, розширенню словникового запасу і формуванню технологічної компетенції.

На сьогодні, не менш поширеним в освітньому процесі, є поняття колаборативного навчання. Колаборативне навчання (з англ. collaborative learning) – це спільна організація навчання, за якої студенти з різними здібностями та інтересами співпрацюють у малих групах із метою завершення проекту чи вирішення проблеми [207]. На відміну від кооперативного навчання, де кожен студент відповідає за власну частину роботи, при колаборативному навчанні всі члени команди працюють разом для вирішення спільної проблеми.

Розрізняючи поняття кооперативного та колаборативного навчання, Дж. Мейерс стверджував, що кооперативне навчання є орієнтованим більше на викладача, який формує групи, організовує позитивну взаємозалежність та навчає студентів кооперативним навикам. Колаборативне навчання, у свою чергу, дозволяє студентам самостійно формувати групи згідно з їхніми інтересами, дружніми стосунками та побажаннями, а для навчання міжособистісних навичок застосовуються дослідницький та контекстуальний підходи. Вільний діалог між студентами є ключовим у вирішенні поставлених завдань [218].

Проводячи паралель між двома видами навчання, яких об'єднує необхідність створення груп, постановка специфічних завдань, аналіз

результатів та порівняння висновків, Р. Роквуд вважає, що різниця між поняттями лежить у тому, що кооперативне навчання має справу виключно з традиційними (канонічними) знаннями, а колаборативне навчання пов'язане з соціальним конструктивістським рухом, доводячи, що знання та авторитет знань значно змінилися за останній час. При кооперативному навчанні, на його думку, авторитет залишається за викладачем, під керівництвом якого знаходяться студенти, і який має заздалегідь відомі відповіді на поставлені завдання або висновок щодо вирішення заданої проблеми, у той час як при колаборативному навчанні викладач передає весь авторитет групі, і завдання, як правило, не має остаточного правильного рішення. Кооперативне навчання є найкращим засобом досягти досконалості у фундаментальних знаннях, після чого студенти будуть готові до колаборативного навчання, дискусії та оцінювання [222].

Отже, метою кооперативного навчання є передача знань студентам у вигляді інформації, навичок та цінностей, у той час як колаборативне навчання полягає в особистісній та соціальній зміні, коли людина взаємопов'язана з навколишнім світом та її діяльність не піддається контролю та координації, що приводить до самоактуалізації та зміни особистості загалом [218].

Посилаючись на вищезазначені дефініції колаборативного навчання, можемо визначити сутність поняття *колаборативного навчання іноземної мови*, що полягає в *організації процесу навчання в малих групах для вирішення практичних завдань іноземною мовою без координації викладача з метою самоактуалізації особистості*.

Формами і методами колаборативного навчання іноземної мови можуть бути співбесіда, круглий стіл, фокус-спісок, структуроване вирішення проблеми, анкетування та опитувальники, парне анотування статті, рольова гра, вирішення проблемної ситуації, метод Jigsaw (головоломка) та ін. [224].

Вважаємо за необхідне додати, що у процесі навчання ділової іноземної

мови в економічному вищому навчальному закладі можуть застосовуватись такі організаційні форми і методи кооперативного та колаборативного навчання як використання діалогічних ситуацій, дидактичної гри, рольових та ділових ігор, кейс методу тощо.

Тому для втілення колаборативного навчання іноземної мови майбутніх економістів із використанням мультимедійних технологій, ми обрали розв'язування відеокейсів і, поєднавши вже відомий і розроблений метод кейсу з можливостями Інтернету, ми створили «веб-кейс», який визначили як *формат навчально-діяльнісного середовища, створеного засобами ІКТ, що містить структуровані матеріали, на основі яких студентами здійснюється аналіз бізнес-ситуацій з метою формування навичок розв'язання практичних завдань*. Розроблені веб-кейси відрізнялися від звичайних тим, що всю інформацію розміщено на веб-сайті і студенти могли виконувати завдання он-лайн, посилаючись на офіційні сайти компаній, електронні статті тощо. Створення такого виду завдання було зумовлено популярністю кейсів в економічних університетах і бізнес-школах світу та активним використанням Інтернету фахівцями у галузі економіки.

З огляду на зазначене, ми дійшли висновку, що форм і методів поєднання кооперативного та колаборативного навчання з використанням мультимедійних технологій дає змогу активізувати процес навчання іноземної мови студентів економічних спеціальностей в умовах скорочення аудиторних годин, підвищити їх рівень володіння іноземною мовою, удосконалити академічні знання з дисциплін, сформувати комунікативну компетенцію у студентів немовних спеціальностей, виховувати командний дух, почуття взаємодопомоги та навички співпраці.

Третьою дидактичною умовою навчання іноземної мови майбутніх економістів засобами мультимедійних технологій обрано реалізацію міжпредметного підходу створенням мультимедійних проект-презентацій. Вибір такої умови зумовлено тим, що, на думку багатьох зарубіжних і

вітчизняних учених, упровадження міжпредметного підходу є важливою умовою успішного й ефективного навчального процесу, можливістю комплексного використання знань, умінь та навичок, а також дидактичною умовою навчання різних дисциплін (Н. Антонов, Н. Борисенко, П. Кулагін, В. Федорова, А. Єрьомкін, М. Берулава, С. Бурилова, Я. Собко, Л. Стрелкова, С. Трубачева, І. Яковлев та ін.). Окрім того, міждисциплінарний підхід передбачає навчання, при якому виклад нового програмного матеріалу будується з урахуванням змісту суміжних навчальних предметів [116].

На думку Н. Лошкарьової, реалізація міждисциплінарного підходу впливає на зміст та обсяг знань, формування важливих прийомів самостійної роботи студентів, світогляду тощо [124].

Серед функцій міжпредметних зв'язків у процесі навчання виділяють такі як освітня, виховна, розвивальна, інтеграційна, конструктивна, а також дидактична, яка, за С. Буриловою, представляє сукупність засобів, форм, прийомів і методів, що використовуються в навчальному процесі і спрямовані на інтеграцію знань, умінь та навичок [29, с. 67–73].

Міжпредметні зв'язки, за В. Стасюк, розглядаються як логічні зв'язки між навчальними дисциплінами, що сприяють формуванню цілісного уявлення про явища природи, допомагають використовувати власні знання щодо вивчення різних навчальних предметів. Основними напрямками у здійсненні міжпредметних зв'язків є узгодженість за часом вивчення дисциплін, ліквідація дублювання однакових питань на заняттях суміжних дисциплін, наявність спільних методів дослідження та розкриття взаємозв'язку явищ, що вивчаються [179].

Поділяючи думки автора, вважаємо за необхідне додати, що реалізація міжпредметного підходу у процесі навчання іноземної мови в економічному вищому навчальному закладі можлива шляхом:

- розробки міжпредметних зв'язків у навчально-тематичних планах та

навчальних робочих програмах;

– залучення знань, умінь та навичок студентів, які вони набувають у процесі вивчення інших дисциплін;

– використання проблемного та дослідницького підходу;

– виконання вправ та завдань із виробничим змістом;

– проведення міждисциплінарних тренінгів;

– створення і застосування мультимедійних проект-презентацій;

– підготовки педагогічних кадрів до реалізації міжпредметних зв'язків (проведення педагогічних тренінгів, розробка методик проведення лекційних чи практичних занять із використанням міжпредметних зв'язків, розробка навчально-методичного комплексу міжпредметного характеру тощо).

Реалізації міждисциплінарного підходу, на думку С. Трубачевої, сприяють навчальні проекти, що передбачають дослідницький характер пошуку шляхів вирішення проблеми, структурування діяльності відповідно до класичних стадій проектування та моделювання умов для виявлення і розв'язання студентами навчальної проблеми [189, с. 56–58].

Окрім того, вважаємо, що проведення дискусій на соціально-політичні та економічні теми, створення мультимедійних презентацій іноземною мовою з економічних тем, розв'язання кейсів, перегляд тематичного матеріалу, підготовка доповідей та написання статей іноземною мовою на конференції тощо сприятимуть ефективній реалізації міждисциплінарного підходу в процесі навчання іноземної мови майбутніх економістів.

На практичному етапі реалізація даної умови в результаті створення мультимедійних проект-презентацій дасть змогу інтегрувати знання, вміння та навички студентів з різних дисциплін, закріпити вивчений матеріал на практиці та сформувати іншомовну професійну комунікативну компетенцію.

Отже, встановлення міжпредметних зв'язків у процесі навчання іноземної мови завдяки розробки і застосуванню мультимедійних проект-презентацій, на нашу думку, створює умови для інтенсифікації навчально-

виховного процесу, засвоєння більшого обсягу інформації з дисципліни, формування цілісного уявлення про явище чи поняття, а також є однією з важливих умов навчання іноземної мови студентів немовних вищих навчальних закладів.

Вважаємо, комплексна реалізація цих умов надасть можливість студентам підвищити рівень володіння іноземною мовою та сформувати вміння застосовувати мультимедійні засоби як у процесі навчання, так і в майбутній професійній діяльності.

Зауважимо, що вибір вищезазначених дидактичних умов зумовлено вимогами Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти [65, с. 21–25] щодо професійного рівня володіння іноземною мовою (рівень С1), який потребує наявності таких умінь:

а) мовлення – уміння вільно й умісно висловлювати свою думку, підтримувати розмову на абстрактні чи складні теми без утруднень у доборі слів та виразів; вести телефонну розмову задля різних цілей, у тому числі – вирішення проблем чи непорозумінь;

б) аудіювання – розуміння лекцій, дискусій та дебатів у межах певної професійної сфери; сприйняття як автентичного мовлення, так і мовлення з акцентом у будь-якій ситуації, у тому числі професійній;

в) читання – розуміння складних соціальних, професійних та академічних текстів значного обсягу, читання професійної або художньої літератури без використання словника, а також ділових листів незалежно від того, до якої професійної сфери вони належать;

г) письмо – уміння писати чітко й зрозуміло, структурувати матеріал, звертаючи увагу на головні ідеї твору, розвиваючи аргументи за і проти, а також надаючи приклади для підкріплення власної думки; уміння листуватися.

На нашу думку, майбутні економісти, окрім вищезазначених умінь, повинні вміти читати електронні фахові джерела та листуватися з ділових

питань за допомогою електронних засобів. Більш того, сучасні наукові дослідження підтверджують, що досягнення в знаннях своєї професії становить лише 15%, а 85% займає вміння спілкуватися з колегами, переконувати людей, рекламувати себе та свої ідеї тощо.

Для визначення критеріїв володіння іноземною мовою майбутніх економістів, ми зробили аналіз наукової літератури, який засвідчив, що основним критерієм якості підготовки фахівця і сьогодні виступає іншомовна професійна комунікативна компетенція. Наприклад, на думку З. Курлянд, будь-який критерій є мірилом оцінки, судження; як необхідна та достатня умова виявлення або існування якогось явища чи процесу [118].

Критеріями формування якості фахівця, за Є. Іванченко, є рівень професійних знань і якостей, показниками якого є результати оцінювання поточного та підсумкового контролю, участь в олімпіадах та конкурсах тощо. Рівень «надпрофесійних» знань і якостей має такі показники, як культура, наявність ключових компетенцій, рівень інтелекту та ін. Показниками прагнення до професійного та кар'єрного зростання виступають творчий потенціал, участь у проектах та семінарах, нарешті, показниками рівня сформованості позитивної «Я–концепції» є гуманізм, патріотизм, адекватна самооцінка, психологічні та особистісні якості та ін. [71].

Окрім того, учені виділяють такі критерії підготовки майбутніх менеджерів як репродуктивне та творче розв'язання завдань; стиль спілкування, внутрішня мотивація, професійна діяльність та професійні якості –лідерство, рішучість, креативність тощо [94, с. 66–73].

В основі розроблених нами критеріїв та показників лежать дескриптори вмінь з іноземної мови професійного рівня С1 згідно з Загальноєвропейськими рекомендаціями з мовної освіти (CEFR) [65]. Ми також враховували сучасні вимоги ринку праці щодо уміння застосовувати мультимедійні технології. Для наочності критерії і показники зведено у таблицю 1.2:

Таблиця 1.2

Критерії та показники володіння іноземною мовою майбутніми економістами

Критерій	Показник
Уміння говоріння	Здатність ефективно вести бесіду на професійні та соціально-побутові теми як у реальному, так і у віртуальному середовищі. Використання фахової лексики та складних виразів.
Уміння аудіювання	Уміння сприймати автентичну іноземну мову на слух, занотовувати під час професійної розмови або перегляду навчального відеоматеріалу іноземною мовою, здатність аналізувати та переказувати щойно прослуханий чи переглянутий матеріал.
Уміння письма	Здібність складати електронні ділові документи, презентації, робити нотатки під час зустрічей, написати есе або анотацію.
Уміння читання	Здатність реферувати та аналізувати електронні фахові джерела іноземною мовою для вивчення академічного курсу, читати автентичні джерела та знаходити необхідну інформацію в Інтернеті. Працювати з електронними підручниками, словниками, енциклопедіями тощо. Розуміти широкий спектр складних великих текстів та статей іноземних періодичних видань, аналізувати їх зміст та висловлювати свої думки щодо проблем, що в них обговорюються.

Відповідно до рівнів засвоєння і застосування знань, умінь і навичок, В. Паламарчук виділяє наступні рівні:

1. Репродуктивний – застосування відомих прийомів, виконання вправ за зразком, за знайомим алгоритмом.
2. Конструктивний – комбінація знань та умінь першого рівня.
3. Творчий – набуття знань та умінь в процесі самостійної пошукової діяльності [145, с. 11–20].

Отже, завдяки виконанню певних вправ та завдань відбувається поступовий перехід від репродуктивної до продуктивної діяльності студентів у процесі навчання, від нижчого рівня засвоєння знань та умінь до найвищого.

Згідно з наведеними в таблиці критеріями та показниками виділено такі рівні володіння іноземною мовою у майбутніх економістів:

- базовий (рівень сформованості базових умінь і навичок у всіх видах мовної діяльності на основі мовних, соціокультурних і професійних знань з урахуванням уміння використовувати мультимедійні технології в навчальній діяльності);
- достатній (забезпечуватиме практичне використання як іноземної мови у сфері професійного спілкування, так і мультимедійних засобів для створення власних мультимедійних продуктів іноземною мовою);
- просунутий (рівень активного володіння професійною лексикою й основними граматичними конструкціями з залученням соціокультурних і професійних знань, що сприяє подальшому розвитку умінь і навичок у всіх видах мовної та професійної діяльності; створення власних мультимедійних продуктів та виконання інших завдань пошуково-дослідного характеру).

Відповідно було встановлено такі дидактичні умови навчання іноземної мови студентів економічних ВНЗ: використання Інтернет-технологій, упровадження форм і методів кооперативного та колаборативного навчання іноземної мови мультимедійними засобами та реалізація міжпредметного підходу створенням мультимедійних проект-презентацій.

Нами також були визначені такі критерії володіння іноземною мовою майбутніми економістами як уміння читання, говоріння, аудіювання, письма з відповідними показниками на кожному рівні – *базовому, достатньому та просунутому*.

Тому обрані дидактичні умови навчання іноземної мови студентів економічних спеціальностей за допомогою мультимедійних технологій разом з визначеними критеріями, показниками та рівнями володіння іноземною мовою дозволили визначитися з основними складовими дидактичної моделі навчання іноземної мови майбутніх економістів засобами мультимедійних технологій.

1.4. Дидактична модель навчання іноземної мови майбутніх економістів засобами мультимедійних технологій

За результатами теоретичних досліджень для ефективною реалізації визначених нами дидактичних умов, які сприятимуть не лише підвищенню рівня володіння іноземною мовою майбутніх економістів, активізації процесу навчання іноземної мови у вищій школі, а й формуванню іншомовної професійної комунікативної компетенції, розроблено дидактичну модель навчання іноземної мови студентів економічних спеціальностей засобами мультимедійних технологій, в основу якої було покладено сучасні форми, методи і засоби навчання іноземної мови у вищій школі, Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти та вимоги МОН України щодо навчання іноземної мови у вищій школі в умовах євроінтеграції та глобалізації. Підвищення рівня володіння іноземною мовою майбутніх економістів до професійного передбачало формування знань, умінь та навичок, які мають набути студенти в результаті реалізації розробленої нами моделі, а саме:

- знання актуальних тем та проблем, що мають місце в епоху євроінтеграції та глобалізації, а також у професійному середовищі, що дасть змогу студентам брати активну участь у зарубіжних семінарах, міжнародних конференціях завдяки доступу до глобальної мережі Інтернет;
- уміння гнучко й ефективно використовувати іноземну мову та висловлювати свою думку з використанням фахової лексики і граматики ділової іноземної мови в соціальних, академічних та професійних цілях, застосовуючи ідіоматичні вирази, словосполучення та сленг з їх емоційним, гумористичним і символічним уживанням, завдяки навчанню з використанням освітніх мультимедійних програм, тренувальних тестових програм, електронних підручників та словників з інтерактивним CD-ROM

та DVD-ROM, робочих зошитів з MULTI-ROM, а також мультимедійних рефератів;

– уміння підготувати детальну та структуровану доповідь, використовуючи інформацію зі спеціалізованих сайтів та електронні публікації, демонструючи вміння володіти моделями організації тексту, засобами зв'язку та поєднанням його елементів;

– уміння вести електронне ділове листування;

– навички швидкого читання неадаптованих текстів он-лайн, а також перекладу, реферування, анотування та аналізу суспільно-політичної та економічної літератури іноземною мовою з повним розумінням змісту;

– навички публічного виступу, сприймання автентичного іноземного мовлення на слух;

– навички застосування мультимедійних засобів і програмного забезпечення для роботи з мультимедійними продуктами.

Відтак, мета дидактичної моделі – створення умов для ефективного навчання іноземної мови майбутніх економістів із використанням мультимедійних технологій. Перш за все, для реалізації дидактичної моделі ми обрали такі форми навчальної діяльності, як практичні заняття, семінари, диспути, міні-лекції, а також аудиторну і позааудиторну самостійну роботу студентів.

Основною формою навчання іноземної мови в немовному вищому навчальному закладі є практичні заняття, на яких розглядаються теоретичні положення навчальної дисципліни, формуються вміння і навички їх практичного застосування тощо.

Практичне заняття включає проведення попереднього контролю знань, умінь і навичок студентів, постановку мети і завдань викладачем, виконання вправ та завдань з їх обговоренням, написання контрольних робіт, їх перевірку, оцінювання.

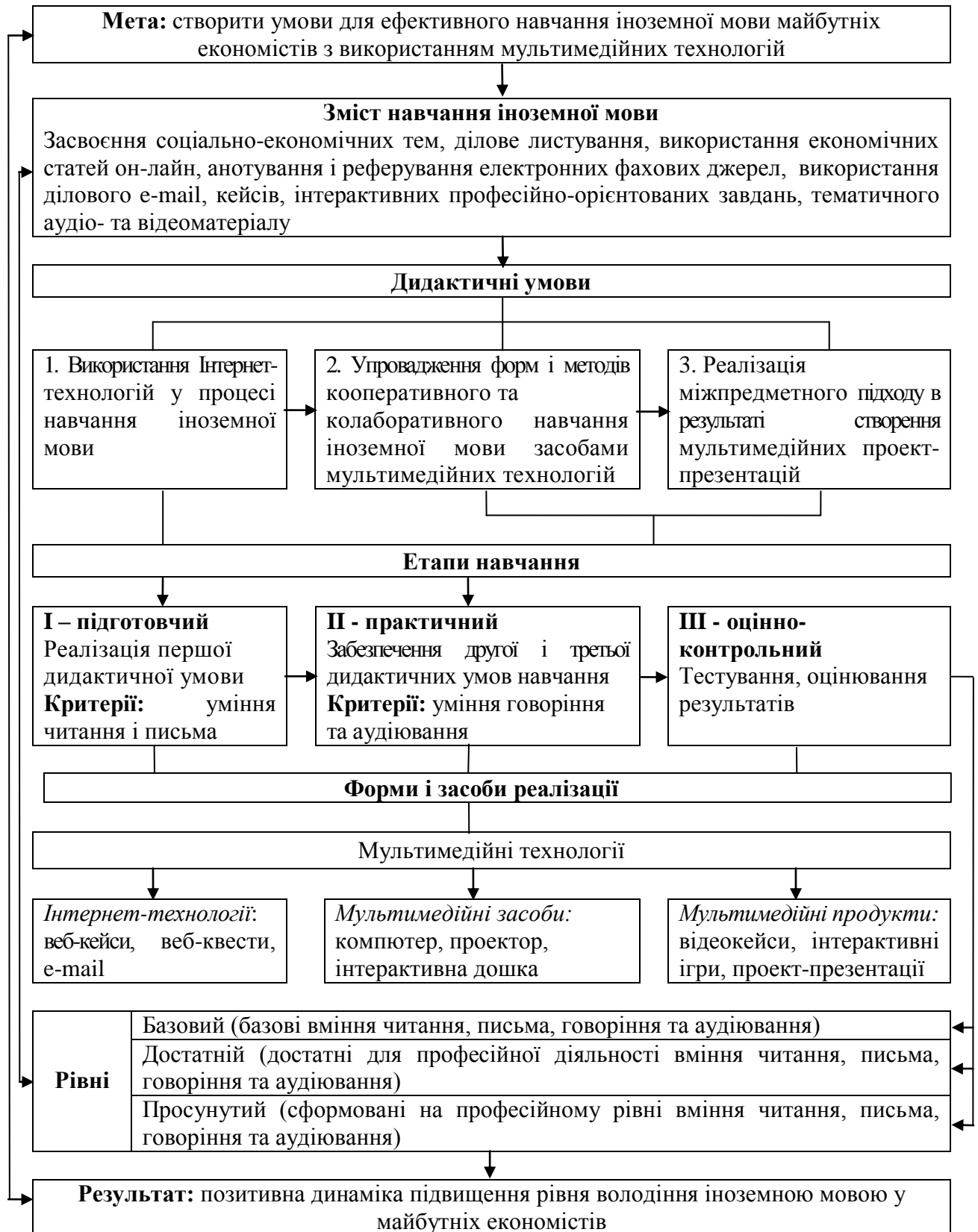

Рис. 1.1. Дидактична модель навчання іноземної мови майбутніх економістів за допомогою мультимедійних технологій

Проведення семінарських занять у процесі навчання іноземної мови майбутніх економістів дозволяє організувати дискусію довкола попередньо вивчених тем, до яких студенти готували тези доповідей на підставі індивідуально виконаних завдань у вигляді мультимедійної презентації.

Погоджуючися з думкою З. Курлянд, що «головна мета семінарських занять – сприяння поглибленому засвоєнню студентами найбільш складних питань навчального курсу, спонукання студентів до колективного творчого обговорення, оволодіння науковими методами аналізу явищ і проблем, а також активізування до самостійного вивчення наукової та методичної літератури [118]», ми обрали семінар у вигляді представлення мультимедійних презентацій з метою поглиблення та систематизації набутих знань, розвитку навичок самостійної та науково-дослідної роботи студентів-економістів, а також реалізації міжпредметних зв'язків у процесі навчання іноземної мови.

Згідно з нашою моделлю, навчання іноземної мови майбутніх економістів відбувалось у три етапи:

- *підготовчий*, що полягав у реалізації дидактичної умови щодо використання Інтернет-технологій у процесі навчання іноземної мови;
- *практичний*, на якому використовувались дидактичні умови щодо застосування форм і методів кооперативного та колаборативного навчання мультимедійними засобами та реалізації міжпредметних зв'язків в результаті створення мультимедійних проект-презентацій;
- *оцінно-контрольний*, що передбачав проведення тестування й оцінювання результатів проведеного дослідження.

У процесі навчання іноземної мови майбутніх економістів значну увагу приділялося позааудиторній самостійній роботі студентів, що є основним засобом оволодіння навчальним матеріалом у час, вільний від обов'язкових навчальних занять [137]. Позааудиторна самостійна робота майбутніх економістів у межах курсу іноземної мови передбачала систематичне

опрацювання навчальних матеріалів, опорного конспекту, рекомендованої літератури, фахових видань; підготовку до практичних занять та контрольних робіт тощо. Окрім того, студенти виконували такі види завдань, як анотування та реферування економічних джерел, виконання домашніх завдань, написання рефератів або створення мультимедійних презентацій, розв'язання кейсів. Найкращим представленням позааудиторної самостійної роботи студентів економічного профілю на сьогодні є створення мультимедійних рефератів та проект-презентацій.

Зазначимо, що вдосконалення освітнього процесу з урахуванням компетентнісного підходу, на думку С. Трубачевої, полягає в тому, щоб навчити студентів застосовувати здобуті знання й уміння в конкретних навчальних та життєвих ситуаціях шляхом виконання студентами проектної діяльності міжпредметного характеру, розробці міжпредметних проектів [189, с. 56].

Використання мультимедійної презентації забезпечує якість навчання говорінню іноземною мовою та активізацію процесу навчання іноземної мови студентів економічних спеціальностей загалом [120]. Тому, на нашу думку, найкращим представленням позааудиторної самостійної роботи студентів з іноземної мови, а також засобам розвитку мовленнєвих навичок, є виконання саме мультимедійної презентації, яка дає змогу майбутнім економістам навчитися самостійно працювати з електронними інформаційними джерелами, опрацьовувати новий матеріал, логічно та послідовно створювати доповідь, презентувати свій матеріал перед аудиторією, вчитися працювати в команді, а також творчо та креативно виконувати індивідуальні завдання.

Дидактичними умовами навчання іноземної мови майбутніх економістів засобами мультимедійних технологій ми обрали такі: використання Інтернет-технологій, упровадження форм і методів кооперативного та колаборативного навчання іноземної мови

мультимедійними засобами та реалізація міжпредметного підходу створенням мультимедійних проект-презентацій.

Запропоновано такі засоби реалізації навчання іноземної мови майбутніх економістів з використанням мультимедійної технології, як читання іноземних статей суспільно-політичного та економічного характеру он-лайн, анотування і реферування електронних економічних джерел, розв'язання відео кейсів, веб-кейсів, веб-квесту, проведення інтерактивної ділової гри та навчальних ігор, а також створення мультимедійної проект-презентації.

Для реалізації визначених дидактичних умов обрано такі мультимедійні засоби як проектор, комп'ютер (лептоп) або мультимедійний програвач, інтерактивна дошка.

Окрім того, для навчання майбутніх економістів іноземної мови, використовувалися такі види мультимедійних продуктів, як електронні посібники і підручники, електронні словники, електронні робочі зошити, навчальний відеоматеріал, мультимедійні презентації, тестові тренажери тощо.

Для ефективною реалізації нашої моделі ми створили мультимедійний навчально-методичний комплекс із дисциплін «Іноземна мова (англійська)» і «Ділова іноземна мова (англійська)», який складався з навчально-теоретичного, навчально-практичного, навчально-методичного і навчально-довідкового блоків, робочих навчальних програм і методичних рекомендацій, також увійшли вищезазначені мультимедійні продукти.

Реалізація моделі навчання іноземної мови шляхом поєднання сучасних методів, засобів та прийомів навчання іноземної мови з використанням мультимедійних технологій у навчальній діяльності сприяла розвитку комунікативних і технологічних умінь у майбутніх фахівців.

Результатом навчання іноземної мови майбутніх економістів засобами мультимедійних технологій завдяки реалізації вищезазначених дидактичних умов була позитивна динаміка підвищення рівня володіння іноземною мовою майбутніх економістів.

Контроль, перевірка й оцінка результатів навчання, за О. Савченко, є невід'ємними елементами навчально-виховного процесу, без яких неможливо уявити повний цикл педагогічної взаємодії між студентом і викладачем. Ми погоджуємося з думкою науковця щодо необхідності правильної побудови контролю і перевірки, які сприяють своєчасному виявленню прогалин у знаннях і вміннях студентів, повторенню і систематизації матеріалу, встановленню рівня готовності до засвоєння нового матеріалу та формуванню вміння відповідально й зосереджено працювати, користуватися прийомами самоперевірки і самоконтролю [162, с.121–122].

Отже, навчання іноземної мови майбутніх економістів засобами мультимедійних технологій можливе за умови реалізації розробленої нами дидактичної моделі, результатом якої була позитивна динаміка підвищення рівня володіння іноземною мовою майбутніх економістів завдяки вищезазначеним дидактичним умовам. Навчання іноземної мови майбутніх економістів із застосуванням мультимедійних технологій відбувалося у три етапи – підготовчий, на якому була реалізована перша дидактична умова, практичний, який передбачав імплементацію другої та третьої дидактичних умов, оцінно-контрольний, що дозволив перевірити ефективність дидактичних умов навчання іноземної мови із використанням мультимедійних технологій та виявити рівень володіння іноземною мовою майбутніх економістів.

Висновки до першого розділу

Підвищення інтересу науковців до проблеми навчання іноземної мови студентів економічних спеціальностей за допомогою мультимедійних технологій у психолого-педагогічних дослідженнях зумовлено потребами, що висуває сучасний ринок праці і технологічний прогрес.

Аналіз наукової літератури засвідчив недостатнє дослідження проблеми навчання іноземної мови майбутніх економістів засобами мультимедійних технологій, особливо в процесі навчання іноземної та ділової іноземної мови в економічних вищих навчальних закладах, що є актуальним питанням сьогодення. Окрім того, він дозволив виявити ряд суперечностей, а саме: невідповідність рівня студентів стандартам та вимогам, що висуваються до рівня володіння іноземною мовою у вищому навчальному закладі, невідповідність об'єму навчального матеріалу аудиторним годинам, відсутність належного матеріально-технічного забезпечення у вищих навчальних закладах і вимог МОН України щодо використання сучасних мультимедійних засобів навчання у вищій школі.

Аналіз психолого-педагогічної літератури показав інтерес науковців до вивчення проблеми застосування мультимедійних технологій у навчальному процесі у вищій школі, що, у свою чергу, дозволило нам виявити інтерактивні форми, методи і засоби навчання іноземної мови студентів економічних спеціальностей; відсутність концепції навчання іноземної мови завдяки мультимедійним технологіям.

Під *мультимедійною технологією* розуміємо *різновид педагогічної технології, що передбачає організацію навчального процесу шляхом комбінації форм, методів та засобів навчання з використанням мультимедійних засобів і продуктів*. Окрім того, вона передбачає врахування таких чинників, як особливості психофізіологічного розвитку

студентів, особливості навчально-пізнавальної діяльності студентів, дидактичного потенціалу мультимедійних технологій, орієнтованих на вищу школу та особливості й вимоги використання мультимедіа в навчанні.

Упровадження мультимедійної технології у процес навчання іноземної мови майбутніх економістів передбачає використання мультимедійних засобів і продуктів на різних етапах навчального процесу, а також застосування таких Інтернет-технологій, як сайти, електронну пошту, веб-кейси, веб-квести, відеокейси тощо.

Аналіз теоретичних посилань дав змогу визначити *мультимедійну технологію навчання іноземної мови як педагогічну технологію, що полягає у створенні, застосуванні та визначенні всього процесу викладання іноземної мови і засвоєння знань студентами з урахуванням мультимедійних засобів навчання та їх взаємодії, що ставить своїм завданням оптимізацію форм навчання іноземної мови*. Тому навчання іноземної мови за допомогою мультимедійної технології передбачає поєднання різних форм, методів і засобів навчання з використанням мультимедіа, результатом чого є підвищення рівня володіння іноземною мовою майбутніх економістів до професійного рівня – С1.

Вивчення проблем, що досліджувалися науковцями з різних галузей, дав змогу з'ясувати аспекти мультимедійної технології (науковий, процесуально-описовий та процесуально-дієвий), а також рівні мультимедійної технології: загальнопедагогічний, предметний та локальний.

Визначено етапи навчання іноземної мови за допомогою мультимедійних технологій – підготовчий, практичний та оцінно-контрольний, на яких використано дидактичні умови.

Під *дидактичними умовами навчання іноземної мови засобами мультимедійних технологій* ми розуміли створення таких обставин у

навчальному процесі, які сприяють підвищенню рівня володіння іноземною мовою студентів, і врахування яких є необхідним для розвитку професійних, комунікативних та особистісних якостей майбутнього економіста.

З урахуванням Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти розроблено критерії (уміння говоріння, аудіювання, читання і письма) з відповідними показниками та рівні володіння іноземною мовою (базовий, достатній і просунутий).

Теоретичний аналіз наукових джерел та вивчення практичного досвіду дав змогу побудувати дидактичну модель навчання іноземної мови студентів економічних спеціальностей за допомогою мультимедійних технологій. Метою було створення умов для ефективного навчання іноземної мови майбутніх економістів засобами мультимедійних технологій. Дидактичну модель реалізовано поступовим використанням вищезазначених дидактичних умов навчання іноземної мови майбутніх економістів трьома етапами (підготовчим, практичним та оцінно-контрольним) завдяки застосуванню Інтернет-технологій (сайтів, електронної пошти, відеокейсів, веб-кейсів, веб-квестів), інтерактивних ділових і рольових ігор, створенню та використанню мультимедійних проект-презентацій. Зазначимо, що зміст навчання іноземної мови був представлений соціально-економічними темами, електронними економічними статтями й іншими фаховими джерелами, професійно-орієнтованими інтерактивними завданнями, аудіо- та відеоматеріалом, діловою кореспонденцією тощо.

Отже, навчання іноземної мови майбутніх економістів завдяки організованому, структурованому та системному використанню мультимедійних технологій, на нашу думку, дозволить підвищити рівень володіння іноземною мовою у студентів та сформувати іншомовну професійну комунікативну компетенцію у майбутніх економістів.

Основні результати дослідження відображено в публікаціях автора [76; 78; 79; 80; 82; 83; 84; 85; 87; 88; 89; 90; 91; 92].

РОЗДІЛ 2

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВНОСТІ ДИДАКТИЧНИХ УМОВ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ МАЙБУТНІХ ЕКОНОМІСТІВ ЗАСОБАМИ МУЛЬТИМЕДІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

2.1. Мета і сутність експериментального дослідження

Педагогічний експеримент було проведено з метою перевірки ефективності дидактичних умов навчання іноземної мови майбутніх економістів засобами мультимедійних технологій, а саме: використання Інтернет-технологій у процесі навчання іноземної мови, упровадження форм і методів кооперативного та колаборативного навчання іноземної мови мультимедійними засобами та реалізації міжпредметного підходу створенням мультимедійних проект-презентацій, що сприятиме підвищенню рівня володіння іноземною мовою майбутніх економістів до професійного.

Зазначимо, що педагогічний експеримент проводився упродовж 2008 – 2014 рр. у три етапи, а саме: на першому етапі (2008 – 2009 рр.) було проведено аналіз наукової та психолого-педагогічної літератури, визначено категоріальний апарат дослідження; на другому етапі (2010 – 2011 рр.) вивчався педагогічний досвід, сучасні методики викладання іноземної мови у вищій школі, відвідано практичні заняття викладачів іноземної мови, апробовано різні сучасні підходи, методи та форми навчання іноземної мови зі студентами економічних спеціальностей, визначено дидактичні умови навчання іноземної мови майбутніх економістів засобами мультимедійних технологій; третій етап, що тривав протягом 2011 – 2014 рр., полягав у реалізації й апробації визначених дидактичних умов, перевірки ефективності

дидактичної моделі та обробці результатів експерименту методами математичної статистики.

Експериментально-дослідну роботу проведено на заняттях із дисциплін «Іноземна мова (англійська)» і «Ділова іноземна мова (англійська)» зі студентами факультету економіки та управління виробництвом та кредитно-економічного факультету Одеського національного економічного університету. Вибіркову сукупність для проведення експерименту склали 188 студентів: 81 студент спеціальності «Фінанси і кредит» та 107 студентів спеціальності «Економіка підприємства».

Проведення констатувального експерименту передбачало не лише обґрунтування необхідності та доцільності впровадження мультимедійних технологій у процес навчання іноземної мови завдяки анкетуванню викладачів та студентів, а й визначення рівня володіння іноземною мовою студентів контрольних груп (КГ) та експериментальних груп (ЕГ), до яких увійшли 92 і 96 студентів відповідно.

Діагностичний тест, який оцінювався у 100 балів, складався з чотирьох завдань (див. додат. В). Завдання складено так, що вимагали від студентів вияву вмінь сприймати автентичну іноземну мову на слух (аудіювання), читати й аналізувати електронні джерела суспільно-економічного та політичного характеру (читання), вести електронну ділову кореспонденцію (письмо), а також представляти доповідь у вигляді мультимедійної презентації (говоріння) та забезпечували вимірювання всіх досліджуваних показників.

Кожне з чотирьох завдань оцінювалося у 25 балів, що у процентному співвідношенні складало 25% від загальних умінь, необхідних для володіння іноземною мовою на 100%. Зауважимо, що якщо студент правильно виконав від 50% до 65% тесту, то це свідчило про володіння іноземною мовою на базовому рівні, 66% – 81% тесту – на достатньому рівні, а якщо було правильно виконано більше 82% завдань тесту, то студент мав просунутий

рівень володіння іноземною мовою. За умови виконання тесту менш ніж на 50% вважалося, що рівень володіння іноземною мовою був низьким, що не відповідало вимогам і рекомендаціям щодо рівня володіння іноземною мовою у вищій школі.

Критерії оцінювання кожного із завдань подано в додатку Г.

Окрім того, діагностичний тест дозволив виявити у студентів сформованість умінь читання, аудіювання, письма і говоріння. Для кількісного оцінювання ключових умінь з іноземної мови за основу взято методику В. Беспалько [14, с. 61], що дозволило нам визначити відносний показник якості засвоєння вмінь (коефіцієнт засвоєння (K)) за наступною формулою:

$$K = \frac{R}{M} \quad (2.1)$$

де R – кількість правильних відповідей студента,

M – загальна кількість відповідей в частині тесту.

Спираючись на даний підхід, ми визначили кількісні показники засвоєння наступних умінь з іноземної мови студентів: аудіювання – сприймання автентичної іноземної мови на слух (K_1), читання – аналітичне читання електронних джерел суспільно-політичного та економічного характеру (K_2), письмо – написання e-mail, ведення електронного ділового листування (K_3), говоріння – представленню доповіді у вигляді мультимедійної презентації (K_4) за формулами:

$$K_1 = \frac{R_1}{M}, K_2 = \frac{R_2}{M}, K_3 = \frac{R_3}{M}, K_4 = \frac{R_4}{M}, \quad (2.2)$$

де R_1 – кількість правильних відповідей студента за завдання з аудіювання;

R_2 – кількість правильних відповідей студента за завдання з читання;

R_3 – кількість правильних відповідей студента за завдання з письма;

R_4 – кількість правильних відповідей студента за завдання з говоріння, а M є максимальною сумою, яку міг отримати студент за виконання певної частини тесту. Зазначимо, що навчання вважається успішним (за В. Беспалько) якщо коефіцієнт засвоєння діяльності на певному рівні засвоєння ≥ 0.7 [14; с. 61]. Тому якщо студент отримав більше 18 балів за завдання, наприклад «Video Online», то це свідчило про сформованість уміння аудіювання, і, навпаки, якщо було отримано менше балів, то це вміння сформованим не було.

Уміння вважалось сформованим на базовому рівні якщо за відповідну даному вмінню частину тесту, що оцінювалася у 25 балів, студент отримав від 12,5 до 16,25 балів, на достатньому рівні – 16,5–20,25 балів та на просунутому рівні – від 20,5 до 25 балів.

Отже, за результатами констатувального експерименту було визначено попередній рівень володіння іноземною мовою студентів КГ та ЕГ, а також коефіцієнт засвоєння вищезазначених умінь.

Формувальний експеримент було проведено в умовах звичайного навчального процесу за однаковими навчальними програмами. Для студентів експериментальних груп було розроблено методичне забезпечення як у друкованому, так і в електронному вигляді. На даному етапі здійснювалася апробація комплексу завдань, спрямованих на розвиток умінь говоріння, аудіювання, читання і письма іноземною мовою; постійно проводилися спостереження за процесом підвищення рівня володіння іноземною мовою, формування вищезазначених умінь.

Протягом формувального експерименту були апробовані такі форми організації навчального процесу, як практичні заняття, семінари, аудиторна і позааудиторна самостійна робота студентів, проблемна дискусія, мозковий штурм, тренінг, веб-квест, робота в малих групах, рольові ігри.

Теми практичних занять визначалися робочими навчальними програмами з дисциплін «Іноземна мова (англійська)» і «Ділова іноземна мова (англійська)». Проведення практичного заняття ґрунтувалося на попередньо підготовленому навчально-методичному матеріалі: підручниках із CD-ROM і DVD-ROM, навчальному відеоматеріалі та відеокейсах, електронних підручниках і методичних рекомендаціях, мультимедійних презентаціях, тестах і наборі завдань різної складності для їх розв'язування студентами на занятті. На практичних заняттях ми оцінювали підготовлені студентами презентації, виступи, активність у дискусії, вміння формулювати свою думку і відстоювати власну позицію тощо. Отримані студентом бали за практичні заняття враховувалися при виставленні підсумкової оцінки з даної навчальної дисципліни.

У робочих навчальних програмах дисциплін «Іноземна мова (англійська)» і «Ділова іноземна мова (англійська)» карти самостійної роботи студентів містили перелік конкретних форм позааудиторної самостійної роботи, завдань, термінів виконання і кількість балів, які можна було отримати. Усі завдання для самостійної роботи студентів з обох дисциплін поділялися на обов'язкові й вибіркові. До обов'язкових належали завдання, які повинні були виконати всі студенти без винятку під час опанування даної дисципліни. До вибіркових належали альтернативні завдання, серед яких кожен студент міг обрати завдання на власний розсуд, щоб опанувати додатковий матеріал та набрати певну кількість балів. Усі завдання зі самостійної роботи виконувалися студентами за умови використання мультимедійних засобів. Підсумкова оцінка знань, умінь та навичок студента з дисципліни була сумою оцінок поточного, проміжного і семестрового контролю та встановлювалася за 100-бальною шкалою.

Формувальний експеримент проводився у три етапи: підготовчий, практичний та оцінно-контрольний.

Підготовчий етап полягав у проведенні анкетування й тестування студентів для виявлення початкового рівня володіння іноземною мовою, а також у реалізації дидактичної умови, що полягала у використанні Інтернет-технологій у процесі навчання іноземної мови шляхом опрацювання електронних фахових джерел іноземною мовою, написання електронних ділових листів, а також анотування й реферування електронних економічних джерел. На даному етапі передбачалося, перш за все, формування вмінь читання і письма іноземною мовою.

На *практичному етапі*, коли студенти мали сформовані вміння та навички читання і письма іноземною мовою, а тому були готові до виконання продуктивних вправ і завдань, маючи достатній словниковий запас та навички роботи з електронним матеріалом іноземною мовою, ми реалізували другу і третю дидактичні умови шляхом застосування форм і методів кооперативного та колаборативного навчання іноземної мови мультимедійними засобами та створення власних мультимедійних продуктів, а саме – мультимедійної проект-презентації, що сприяло реалізації міжпредметного підходу в процесі навчання іноземної мови майбутніх економістів. Практичний етап полягав передусім у формуванні вмінь аудіювання та говоріння на професійному рівні.

На *оцінно-контрольному етапі* шляхом тестування ми перевірили рівень володіння іноземною мовою студентів економічних спеціальностей з метою отримання результатів проведеного експерименту та перевірки ефективності запропонованої моделі навчання іноземної мови майбутніх економістів засобами мультимедійних технологій та вищезазначених дидактичних умов.

Нарешті, результати контрольного експерименту, отримані завдяки методам математичної статистики, дозволили порівняти рівні володіння іноземною мовою в контрольних та експериментальних групах завдяки тесту до і після експерименту, визначити рівень сформованості ключових умінь з

іноземної мови, і довести ефективність використання мультимедійних технологій у процесі навчання іноземної мови студентів економічних спеціальностей.

Отже, метою педагогічного експерименту було перевірити ефективність дидактичних умов навчання іноземної мови майбутніх економістів засобами мультимедійних технологій, а саме: використання Інтернет-технологій у процесі навчання іноземної мови, упровадження форм і методів кооперативного та колаборативного навчання іноземної мови мультимедійними засобами та реалізація міжпредметного підходу створенням мультимедійних проект-презентацій, що сприяли підвищенню рівня володіння іноземною мовою майбутніх економістів до професійного рівня (C1).

Педагогічний експеримент проводився упродовж 2008 –2014 рр. у три етапи, що дозволило провести аналіз наукової та психолого-педагогічної літератури, визначити категоріальний апарат дослідження, вивчити педагогічний досвід, сучасні методики викладання іноземної мови у вищій школі, апробувати різні сучасні підходи, форми і методи навчання іноземної мови зі студентами економічних спеціальностей, реалізувати й апробувати дидактичну модель навчання іноземної мови майбутніх економістів за допомогою мультимедійних технологій та обробити результати експерименту методами математичної статистики.

2.2. Стан проблеми навчання іноземної мови майбутніх економістів засобами мультимедійних технологій на практиці

Для виявлення рівня володіння іноземною мовою майбутніх економістів, а також стану проблеми навчання іноземної мови студентів економічних спеціальностей засобами мультимедійних технологій застосовувалися такі методи педагогічних досліджень:

- анкетування, у якому брало участь 150 респондентів, що дало змогу визначити актуальність та доцільність навчання іноземної мови майбутніх економістів засобами мультимедійних технологій;

- тестування 188 студентів, що дозволило виявити рівень володіння іноземною мовою та сформованість ключових умінь з іноземної мови;

- спостереження за процесом навчання іноземної мови студентів економічних спеціальностей (було відвідано 120 занять в Одеському національному економічному університеті і Міжнародному гуманітарному університеті);

- аналіз документації (навчальний план університету, робочі навчальні програми, контрольні роботи, олімпіади тощо);

- індивідуальні бесіди з викладачами та студентами.

З метою визначення стану проблеми навчання іноземної мови студентів економічних спеціальностей засобами мультимедійних технологій на практиці було проведене анкетування, у якому брали участь викладачі кафедри іноземних мов Одеського національного економічного університету (30 осіб), бакалаври факультету міжнародної економіки, кредитно-економічного факультету і факультету економіки та управління виробництвом загальною кількістю 150 осіб, які навчалися в Одеському національному економічному університеті. Для оцінки ефективності й доцільності використання мультимедійних технологій у

процесі навчання іноземної мови викладачам та студентам запропоновано анкети (див. дод. А, Б), що містили питання щодо використання мультимедійних засобів і продуктів у навчальному процесі.

У результаті анкетування ми виявили, що 53,00% викладачів та 92,00% студентів вважали, що навчання іноземної мови засобами мультимедійних технологій сприяє розвитку творчих здібностей, активізує та урізноманітнює навчальний процес, а також допомагає підвищити рівень володіння іноземною мовою; у той час як лише 8,00% студентів надали перевагу традиційним методам навчання іноземної мови. Зазначимо, що викладачі також надали перевагу іншим педагогічним технологіям навчання іноземної мови, наприклад, диференційному навчанню іноземної мови, що полягало у створенні різноманітних умов навчання з урахуванням особливостей групи та зумовлено різним рівнем підготовки та рівнем володіння іноземною мовою студентами, а також факультетом і спеціальністю.

Проблема застосування мультимедійних засобів у процесі навчання іноземної мови, на думку викладачів, полягала в недостатньому матеріально-технічному забезпеченні вищого навчального закладу (40,00% респондентів), що, у свою чергу, обмежувало використання мультимедійних продуктів у процесі навчання іноземної мови. Про це свідчили й відповіді студентів, що серед усіх мультимедійних засобів на практичних заняттях з іноземної мови використовувався переважно комп'ютер (ноутбук) (54,00% респондентів), у той час, як про використання мультимедійних проекторів й інтерактивних дошок мова майже не йшла. На другому місці постала проблема використання мультимедійних продуктів у процесі навчання іноземної мови, яку виділили 40,00% викладачів. На третьому місці – проблема малої кількості аудиторних годин, хоча, на нашу думку, це свідчить про те, що використання мультимедійної технології на практичних заняттях є

недостатньо продуманим, запланованим і розробленим, а також це було зумовлено недостатньою підготовкою викладачів до ефективного застосування мультимедійних засобів.

Відсутність доступу до мережі Інтернет на практичних заняттях за результатами анкетування, на думку викладачів (46,00% респондентів), також було однією з перешкод застосування мультимедійних технологій у навчальному процесі. Як показало анкетування, Інтернет активно використовувався студентами (90,00% респондентів) у процесі вивчення іноземної мови з метою пошуку матеріалів для доповідей, статей, презентацій, виконання творчих завдань, перекладу слів і текстів, а також пошуку граматичних правил і виконання он-лайн тестів. Проте, на жаль, як показали відповіді на десяте питання, переважна більшість викладачів (72,00% респондентів) не впроваджували он-лайн навчання іноземної мови і не використовували Інтернет для зворотного зв'язку зі студентами.

Отже, серед проблем застосування мультимедійних засобів у вищих навчальних закладах, ми виділили наступні: недостатнє матеріально-технічне забезпечення навчальних закладів, труднощі у створенні мультимедійних навчальних програм, неготовність викладачів до їх застосування, малодосліджений психолого-педагогічний аспект використання інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) та їх впливу на фізичний і психічний розвиток студентів, необхідність значного проміжку часу для повноцінної організації процесу навчання з усіма необхідними мультимедійними засобами, створення мультимедійної навчально-методичної бази.

У процесі дослідження з'ясовано, які завдання пропонували використовувати викладачі на практичних заняттях та під час позааудиторної самостійної роботи студентів із застосуванням мережі Інтернет:

- підготовка доповідей і презентацій;
- пошук економічних статей;
- он-лайн тестування;
- розв'язання кейсів;
- лінгвістичні ігри;
- переклад соціально-економічних текстів з використанням електронного словника;
- перегляд відеоматеріалу і прослуховування аудіоматеріалу іноземною мовою он-лайн.

Використання студентами мобільного телефону у процесі вивчення іноземної мови (46,00% респондентів) стає сьогодні більш поширеним та дозволяє студентам використовувати програмне забезпечення своїх смартфонів і комунікаторів для перекладу слів та текстів, пошуку інформації в Інтернеті, читання електронних книг іноземною мовою та зберігання мультимедійних презентацій, електронних підручників тощо.

Серед усіх мультимедійних продуктів, які використовувалися викладачами та студентами протягом навчального року були такі: мультимедійна презентація (93,00% викладачів), навчальний відеоматеріал (93,00% викладачів), електронні словники (56,00% студентів) та електронні книги, підручники, посібники (60,00% викладачів та лише 19,00% студентів).

Зазначимо, що в процесі вивчення іноземної мови студенти вдавалися до самонавчання через освітні сайти та електронні навчальні програми. Майже не використовувалися такі мультимедійні продукти, як мультимедійні освітні програми, що можемо пояснити їх невідповідністю до навчальних робочих програм та необхідністю розробки підходу до їх використання в процесі навчання іноземної мови, а також робочі зошити з MULTI-ROM, через неможливість викладача перевірити якість виконання

домашніх завдань, наявність відповідей до завдань та тим, що вони розраховані на мотивованих студентів та є додатковою витратою часу.

За результатами анкетування жодним мультимедійним продуктом не користувалося 20,00% студентів протягом усього навчального року.

Також ми з'ясували, що, на думку викладачів, найкращими методами та прийомами, що допомагали реалізувати міжпредметні зв'язки в процесі навчання іноземної мови студентів економічних спеціальностей були дискусії, ділові ігри і кейси. Це підтверджено відповідями студентів на восьме питання, що принцип міжпредметності було реалізовано на заняттях з іноземної мови (67,00% респондентів). До того ж, 93,00% викладачів застосовували мультимедійні засоби в процесі кооперативного та колаборативного навчання іноземної мови, що також підтверджується відповідями студентів на друге питання, на яке 76,00% студентів відповіли, що заняття з іноземної мови відбувалися у вигляді бесіди та дискусії.

Щодо використання кейс-методу на практичних заняттях з іноземної мови 47,30% студентів відповіли, що метод кейсу не використовувався, 30,60% студентів підтвердили його використання, 22,00% студентів відповіли, що з цим методом взагалі не знайомі.

Студентам також було запропоновано в порядку пріоритетності розставити їх вміння використовувати іноземну мову в різних видах навчальної діяльності. За результатами анкетування, студенти вважали сформованими вміння підготувати мультимедійну презентацію іноземною мовою, сприймати автентичну іноземну мову на слух та скласти діловий електронний лист; студенти не вважали сформованими такі вміння як брати участь у відеоконференції чи вебінарі, вести бесіду іноземною мовою на соціально-побутові та професійні теми, що, у свою чергу, суперечило другому питанню анкети, у якому переважна більшість

студентів відповіли, що заняття з іноземної мови найчастіше проходили саме у вигляді бесіди чи дискусії (76,00% респондентів).

Для наочності результати анкетування щодо пріоритетності вмінь з іноземної мови подано у вигляді наступної діаграми:

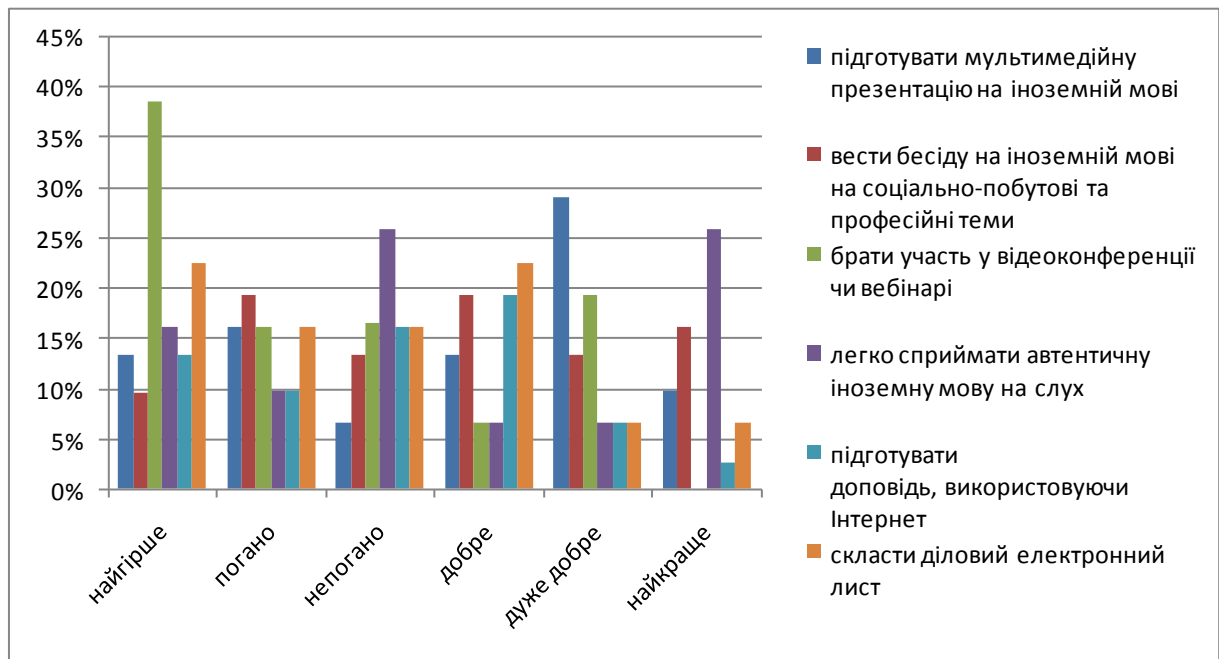

Рис. 2.1. Пріоритетність умінь студентів використовувати іноземну мову в навчальній діяльності

За результатами анкетування, викладачами і студентами було підтверджено ефективність та необхідність упровадження мультимедійних технологій у процес навчання іноземної мови. Незважаючи на активне застосування мультимедійних продуктів і мультимедійних засобів, їх використання не було організованим, структурованим та системним. Використання кейс-методу було частковим, а іноді взагалі відсутнє. Варто зазначити, що розходження в уміннях студентів зумовлено їх поділом на групи за рівнем володіння іноземною мовою на першому курсі. Тому пріоритетність умінь студентів із високим рівнем володіння іноземною мовою різко відрізнялася від

пріоритетності вмінь студентів, які мали низький рівень володіння іноземною мовою. Тому проблема розробки форм, методів і прийомів навчання іноземної мови студентів економічних спеціальностей засобами мультимедійних технологій є актуальною та затребуваною.

Спираючись на Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти (CEFR),

і враховуючи результати анкетування ми розробили критерії, показники та рівні володіння іноземною мовою, які подано у таблиці 2.1:

Таблиця 2.1

Рівні володіння іноземною мовою майбутніх економістів з їх критеріями та показниками

№ п/п	Рівень	Критерій	Показник
1	2	3	4
1.	Базовий	Уміння читання	Здатність швидко читати для вивчення академічного курсу; читання й розуміння простих, невеликих за обсягом текстів, що містять слова та вирази, які найчастіше вживаються в повсякденному житті та професійній сфері.
		Уміння аудіювання	Уміння сприймати стандартне розмовне мовлення, розуміння знайомих і незнайомих тем, що належать до особистої, соціальної, академічної сфер життя; перешкоджають сприйманню лише шум, використання ідіом, нелогічне мовлення.
		Уміння письма	Здібність написати діловий лист, есе за заданою темою, робити нотатки тощо, хоча словниковий запас незначний, граматичні конструкції і вирази прості.
		Уміння говоріння	Уміння вести бесіду на повсякденні і професійні теми в швидкому темпі, використовувати фахову лексику, висловлювати власну думку, наявність незначних помилок, що не перешкоджають розумінню.
2.	Достатній	Уміння читання	Здатність читати тексти професійного спрямування, виділити головну ідею або коло проблем, висвітлених у тексті, наявність широкого словникового запасу, уміння висловлювати власну думку щодо прочитаного.
		Уміння аудіювання	Уміння розуміти основні ідеї лінгвістично складного мовлення щодо конкретних та абстрактних тем у межах стандартного діалекту, враховуючи дискусії щодо професійних тем.

Продовження таблиці 2.1

1	2	3	4
		Уміння письма	Уміння письмово висловити власну думку щодо повсякденних, академічних, професійних тем, написати електронний діловий лист. Словникового запасу достатньо для створення зв'язного тексту.
		Уміння говоріння	Здібність чітко, структуровано і вичерпно висловлюватися щодо складних професійних ситуацій, застосовуючи різні синтаксичні засоби. Уміння вільно спілкуватися та брати участь у відеоконференціях, вебінарах. Наявність значного словникового запасу. Відсутність лексичних і граматичних помилок.
3.	Просунутий	Уміння читання	Сформовані навички читання й аналізу складних і великих за обсягом соціально-економічних текстів, у тому числі статей іноземних періодичних видань; уміння реферувати та аналізувати джерела іноземною мовою й обґрунтовано висловлювати власну думку щодо проблем, що в них обговорюються.
Уміння аудіювання		Здатність сприймати мовлення, навіть якщо воно не чітко структуроване і коли взаємовідносини виражені імпліцитно; розуміти складні теми, що відносяться до інших сфер діяльності, навіть якщо доведеться уточнити деталі, якщо акцент незнайомий; уміння розпізнавати широке коло ідіоматичних виразів і колоквіалізмів.	
Уміння письма		Уміння створювати складний, зв'язний, структурований текст без помилок, із використанням ідіом, колоквіалізмів, складних граматичних структур. Здібність створювати електронні ділові документи, презентації тощо.	
Уміння говоріння		Здатність ефективно вести бесіду на будь-які професійні і соціально-побутові теми як у реальному, так і віртуальному середовищі, використовуючи складні вирази, фахову лексику, ідіоми та фразеологізми.	

Зауважимо, що базовий та достатній рівні відповідають міжнародним рівням володіння іноземною мовою (незалежного користувача) – B1+ і B2 відповідно, у той час, як просунутий рівень віднесено до професійного рівня володіння іноземною мовою – C1 (досвідчений користувач). Згідно з вимогами МОН України, випускникам загальноосвітніх закладів рекомендовано мати рівень B1+ або B2.

Тому до початку формувального експерименту з метою визначення рівня володіння іноземною мовою студентів з урахуванням їх умінь використовувати мультимедійні технології було проведено діагностичний контроль знань студентів у вигляді тестових завдань, усного та письмового опитування (див. дод. В).

Перша частина тесту «Video Online» передбачала перевірку сформованості навичок аудіювання. Три завдання даної частини тесту були спрямовані на перевірку загального розуміння відеоматеріалу, уміння сприймати специфічну інформацію, деталі; розуміння основних ідей лінгвістично складного мовлення щодо професійних та непрофесійних тем, а також розуміння складних, незнайомих тем, що належать до соціально-економічної сфери життя; уміння сприймати економічну лексику, складні й ідіоматичні вирази, а також висловлювати власну думку щодо переглянутого сюжету.

Успішне виконання другої частини тесту «Reading Online» свідчило про сформованість умінь читати автентичні джерела суспільно-економічного і політичного характеру он-лайн, аналізувати їх, писати дискурсивне есе, що, у свою чергу, потребувало використання додаткових он-лайн ресурсів для написання. Це завдання також дозволило виявити уміння організувати та структурувати знайдений матеріал.

Якщо правильно було виконано третю частину тесту «Business Correspondence Online», то студент володів уміннями письма, ведення електронної ділової кореспонденції; був здатний використовувати фахову лексику, складні вирази та різні синтаксичні засоби в діловому листі; був ознайомлений з основними правилами нетикету (або мережевого етикету).

Нарешті, четверта частина тесту «Making a Presentation» потребувала вміння говоріння та представлення доповіді, а також навички роботи з електронним матеріалом, створення мультимедійної презентації, підбору

аудіовізуальних засобів. Дане завдання дозволило виявити сформованість мовленнєвої і технологічної компетенції у студентів.

Отже, кожне з чотирьох завдань запропонованого тесту, що передбачало перевірку вмінь говоріння, аудіювання, письма і читання студентів економічних спеціальностей, оцінювалося у 25 балів, що становило 25% від загальних вмінь. Отримана кількість балів студентами також була представлена у процентному співвідношенні як для визначення рівня сформованості кожного з вмінь, так і для визначення рівня володіння іноземною мовою. Таблиці оцінювання кожного із завдань подано в додатку Г. Зазначимо, що основні критерії оцінювання студентів було взято з запропонованих методів оцінювання студентів, що доповідалися на методичному семінарі “Ukraine: New in Testing. Pearson Tests of English”, що проводився компанією Pearson Language Tests.

За результатами перевірки виконаних завдань, перш за все, використовуючи шкалу порядку ми визначили рівні володіння іноземною мовою студентів контрольних та експериментальних груп до початку формувального експерименту і звели отримані результати в таблицю 2.2:

Таблиця 2.2

Рівні володіння іноземною мовою студентів КГ та ЕГ

(до початку формувального експерименту)

Рівень	Контрольна група		Експериментальна група	
	<i>к-ть</i>	<i>у %</i>	<i>к-ть</i>	<i>у %</i>
Базовий	52	56,50	54	56,30
Достатній	32	34,80	34	35,40
Просунутий	8	8,70	8	8,30
Σ	92	100	96	100

За даними таблиці 2.2, розбіжності у рівнях володіння іноземною мовою студентів контрольних та експериментальних груп виявилися незначними. Наприклад, просунутий рівень володіння іноземною мовою мало лише 8,70% студентів контрольних груп і 8,30% студентів експериментальних груп, достатній рівень – 34,80% і 35,40% студентів КГ і ЕГ відповідно, а на базовому рівні володіли іноземною мовою 56,50% студентів контрольних груп і 56,30% студентів експериментальних груп. Результати тесту свідчать про те, що переважна більшість студентів мала необхідний для випускників шкіл рівень володіння іноземною мовою, однак, цей рівень був неприйнятним для рівня володіння іноземною мовою студентів університету.

Робочі навчальні програми з іноземної мови та ділової іноземної мови в університеті передбачають професійний рівень володіння іноземною мовою, а саме просунутий рівень, що відповідає міжнародному рівню С1.

Отже, до початку формувального експерименту рівні володіння іноземною мовою студентів контрольних та експериментальних груп були майже однакові.

Разом із тим, ми визначили коефіцієнт засвоєння вмінь аудіювання, читання, письма і говоріння з іноземною мовою в контрольних та експериментальних групах за вищезазначеною методикою В. Беспалько. Тому навчання вважалося успішним, якщо коефіцієнт засвоєння вмінь становив ≥ 0.7 [14; с. 61].

Якщо ж коефіцієнт засвоєння вмінь був нижчим, то вмінь вважалося несформованим.

Показники засвоєння вмінь з іноземною мовою майбутніх економістів у контрольних і експериментальних групах неістотно відрізнялися на всіх рівнях. Сформованими виявилися всі вмінь лише у близько 8,00% студентів як ЕГ, так і КГ, на просунутому рівні, у той час, як на базовому та достатньому рівнях усі вмінь не були сформованими. Для наочності

отримані дані з середнім коефіцієнтом засвоєння кожного з умінь (к сер.) зведено в таблицю 2.3:

Таблиця 2.3

Показники засвоєння вмінь з іноземної мови студентів КГ та ЕГ

(до початку формувального експерименту)

Уміння	Рівень					
	базовий		достатній		просунутий	
	<i>група</i>					
	<i>КГ</i>	<i>ЕГ</i>	<i>КГ</i>	<i>ЕГ</i>	<i>КГ</i>	<i>ЕГ</i>
	коефіцієнт засвоєння вміння (к сер.)					
Аудіювання	0,50	0,52	0,66	0,66	0,82	0,84
Читання	0,50	0,62	0,68	0,66	0,84	0,82
Письма	0,50	0,50	0,66	0,66	0,82	0,82
Говоріння	0,54	0,54	0,66	0,68	0,82	0,84

На нашу думку, такі результати можна пояснити тим, що, перш за все, використання комунікативного підходу при навчанні іноземної мови у середній та старшій школі сприяє розвитку іншомовної комунікативної компетенції загалом, однак, не передбачає перевірку сформованості вищезазначених умінь з іноземної мови окремо.

Аналізуючи дані таблиці 2.3, можемо зробити висновок, що вміння аудіювання, читання, письма і говоріння на всіх рівнях не були сформовані як в контрольних, так і в експериментальних групах до початку формувального експерименту.

Окрім того, ми визначили сформованість умінь з іноземної мови на всіх рівнях. Наприклад, вміння читання вважалось сформованим на базовому рівні, якщо студентом було отримано від 12,5 до 16,25 балів за завдання з читання. Достатній рівень сформованості вміння читання

потребував 16,5 – 20,25 балів за завдання, а якщо студент отримав більше 20,5 балів за завдання з читання, то це відповідало просунутому рівню сформованості даного вміння.

Відтак, на просунутому рівні володіння іноземною мовою до початку формувального експерименту вмiли читати автентичні джерела і знаходити необхідну інформацію в Інтернеті лише 10,90% студентів контрольних груп і 11,50% студентів експериментальних груп, і майже однакове процентне співвідношення мали студенти як контрольних, так і експериментальних груп на достатньому рівні – 40,20% і 39,60% студентів КГ і ЕГ відповідно, а на базовому рівні – близько 48,90% студентів КГ та 49,0% студентів ЕГ. Для наочності результати проведеного тестування з розмежуванням рівнів та умінь, ми звели в таблицю 2.4:

Таблиця 2.4

Критерії та рівні володіння іноземною мовою студентів КГ та ЕГ

(до початку формувального експерименту)

Рівень Критерій	Базовий				Достатній				Просунутий			
	к-ть		у %		к-ть		у %		к-ть		у %	
	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ
Уміння читання	45	47	48,90	49,00	37	38	40,20	39,60	10	11	10,90	11,50
Уміння письма	48	49	52,20	51,00	35	37	38,00	38,50	9	10	9,80	10,40
Уміння аудіювання	55	57	59,80	59,40	30	34	32,60	35,40	7	5	7,60	5,20
Уміння говоріння	60	63	65,20	65,60	26	27	28,30	28,10	6	6	6,50	6,20
Х _{сеп.}	52	54	56,50	56,30	32	34	34,80	35,40	8	8	8,70	8,30

Як видно з таблиці 2.4, уміння говоріння, аудіювання і письма виявилися найменш сформованими на просунутому рівні в обох групах – до 10,00% студентів виконали дані завдання за всіма вимогами. Завдання з аудіювання на просунутому рівні було виконано 7,60% і 5,20% студентів КГ і ЕГ відповідно. Близько 59,00% студентів як експериментальних, так і контрольних груп виконали завдання з аудіювання на базовому рівні.

Уміння вести бесіду на будь-які професійні та соціально-побутові теми й представляти мультимедійні презентації, використовуючи фахову лексику, ідіоми та фразеологізми, на просунутому рівні могли лише 6,50% студентів КГ і 6,20% студентів ЕГ, на достатньому рівні – 28,30% і 28,10% студентів КГ і ЕГ відповідно і на базовому рівні – 65,20% студентів КГ і 65,60% студентів ЕГ.

Отже, до початку формувального експерименту 56,50% студентів КГ і 56,30% студентів ЕГ мали базового рівня володіння іноземною мовою, що передбачав сформованість базових умінь і навичок у всіх видах мовленнєвої діяльності на основі мовних, соціокультурних і професійних знань з урахуванням уміння використовувати мультимедійні технології в навчальній діяльності.

Достатній рівень володіння іноземною мовою, що свідчив про вміння практичного використання іноземної мови у сфері побутового та професійного спілкування і застосування мультимедійних засобів для створення власних мультимедійних продуктів іноземною мовою, мали 34,80% студентів КГ і 35,40% студентів ЕГ.

Нарешті, 8,70% студентів КГ і 8,30% студентів ЕГ володіли іноземною мовою на просунутому рівні, що вимагав активне володіння професійною лексикою й основними граматичними конструкціями з залученням соціокультурних і професійних знань; уміння створювати власні мультимедійні продукти; вміння та навички аудіювання; читання

автентичних джерел іноземною мовою та виконання різних завдань пошуково-дослідного характеру.

Отже, з метою визначення стану проблеми навчання іноземної мови студентів економічних спеціальностей засобами мультимедійних технологій на практиці було проведено анкетування серед викладачів та студентів, результати якого засвідчили необхідність оновлення процесу навчання іноземної мови студентів економічних спеціальностей застосуванням мультимедійних технологій.

Спираючись на Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти, було розроблено рівні, критерії (уміння читання, говоріння, аудіювання і письма) з їх відповідними показниками на кожному рівні (базовому, достатньому та просунутому).

З метою визначення рівня володіння іноземною мовою студентів з урахуванням їх умінь використовувати мультимедійні технології до початку формуального експерименту було проведено діагностичний контроль знань студентів у вигляді тестових завдань, усного та письмового опитування. Кожна з частин тесту дозволила перевірити рівень володіння іноземною мовою і сформованість умінь читання, говоріння, аудіювання і письма іноземною мовою на кожному рівні. Результати діагностичного тесту засвідчили про несформованість умінь у студентів на всіх рівнях як в експериментальних, так і в контрольних групах.

У подальшому ми вважали за потрібне розробити інтерактивні вправи та завдання з урахуванням визначених дидактичних умов для підвищення рівня володіння іноземною мовою майбутніх економістів та формування іншомовної професійної комунікативної компетенції.

2.3. Сутність формувального експерименту

Підготовчий етап експериментального дослідження полягав у реалізації дидактичної умови щодо використання Інтернет-технологій у процесі навчання іноземної мови шляхом опрацювання електронних соціально-економічних, фахових джерел іноземною мовою і написання електронних листів та ділових листів. Ураховуючи сучасні вимоги ринку праці, можемо стверджувати, що сучасний економіст повинен орієнтуватися в економічному та діловому середовищі, уміти отримувати останню інформацію про події, що відбуваються в сучасній економіці та світі, шукати необхідну інформацію в Інтернеті. Тому вважаємо, що читання соціально-економічних, професійно-орієнтованих електронних джерел на заняттях з іноземної мови та ділової іноземної мови, у тому числі під час позааудиторної самостійної роботи дасть змогу сформувати не лише вміння читання, а й мовленнєву і професійну компетенції у студентів-економістів.

Для реалізації даної дидактичної умови ми розробили завдання, пов'язані з читанням соціально-економічних статей он-лайн, анотування й реферування фахових джерел, написання електронних листів та інших ділових документів.

Серед основних видів читання текстів у процесі навчання ми виділили наступні:

а) *поглиблене читання* (“*deep reading*”) (акцент на деталі, глибокий аналіз отриманої інформації);

б) *оглядове читання* (“*skimming*”) (читання з метою ознайомлення з книгою, перегляд її змісту);

в) *«сканування»* (“*scanning*”) (перегляд значного обсягу фахового тексту задля пошуку певної інформації, фактів, назв, імен, дат, статистичних даних без читання повного тексту).

Під час підбору джерел для читання майбутнім економістам, ми враховували основні функції читання іншомовного тексту, що полягали у збагаченні та розширенні словникового запасу студентів, тренуванні і перевірці вивченого лексико-граматичного матеріалу, розвитку усного мовлення шляхом переказу, бесіди та дискусії, а також розвитку смислового сприйняття тексту.

Успішність реалізації навчання читання іноземною мовою залежала не лише від відбору соціально-економічних, професійно-орієнтованих текстів, але й від правильно підібраних вправ та завдань, послідовності їх застосування на різних етапах навчальної діяльності. Завдання були представлені у вигляді питань за прочитаним матеріалом, виділення у новій або раніше відомої інформації, висловлення власної думки щодо прочитаного, виявлення функціональних особливостей мовних одиниць, мовного аналізу тексту тощо.

При вивченні теми «Аналітичний огляд економічних публікацій» ми запропонували студентам читання статей соціально-економічного характеру на веб-сайті британського періодичного видання «The Wall Street Journal» [225]. Студенти поетапно виконували такі завдання:

1) знаходили статтю суспільно-економічного чи політичного характеру (обсягом близько 2000 знаків) на заданому веб-сайті для читання з метою загального розуміння;

2) перекладали статтю рідною мовою, використовуючи електронний словник для перекладу незнайомої лексики;

3) занотовували і вивчали нову лексику та інші економічні або фахові терміни, що зустрічалися у статті;

4) письмово висловлювали свою думку щодо проблеми, висвітленої у статті, використовуючи нову лексику.

Після виконання даного завдання студентам було запропоновано знайти іншу статтю за схожою тематикою з інших веб-сайтів та, не

перекладаючи незнайомих слів, розкрити письмово основну ідею статті, а також висловити свою думку щодо прочитаного. Незважаючи на відсутність перекладу незнайомої лексики в даному завданні, метою було прочитати та зрозуміти текст. Ми вважали, що навички оглядового читання не лише підвищать рівень знань іноземної мови студентів, а й знадобляться у їх майбутній професійній діяльності.

Третє завдання полягало також у пошуку статті подібної тематики. Після того як стаття була прочитана, студенти написали дискурсивне есе, посилаючись на попередньо прочитані статті та додатково знайдену інформацію з інших веб-сайтів.

Написання дискурсивного есе передбачало огляд проблеми з різних точок зору (наукової, політичної, соціальної, економічної, історичної, моральної тощо) і висловлення власної думки. Студенти повинні були наводити різні точки зору стосовно даної проблеми та аналізувати їх, ураховуючи протилежні погляди.

Дискурсивне есе складалося з наступних частин:

- а) вступ (пояснення проблеми з точки зору її минулого чи теперішнього стану);
- б) основна частина (представлення різних точок зору разом із протилежними поглядами);
- в) висновок (висловлення власної думки щодо проблеми).

При написанні дискурсивного есе студенти дотримувалися наступних вимог:

- використання офіційно-ділового стилю;
- наведення прикладів замість власних думок;
- застосування точних статистичних даних і посилань на них;
- уживання цитат;
- використання вставних слів і словосполучень.

Як зразок, запропоновано студентам завдання для аналізу економічного

тексту і написання дискурсивного есе, що подано у додатку Д, яке складалося з наступних завдань:

1. Прочитайте економічну статтю і виокремте проблеми, що висвітлені в тексті.

2. Знайдіть означення виділених слів у словнику.

3. Наведіть приклади вживання часової форми Present Perfect і перекладіть їх рідною мовою.

4. Напишіть дискурсивне есе (обсягом 120–180 слів):

- поясніть основну ідею статті;
- визначіть цільову аудиторію, яку зацікавить дана стаття;
- знайдіть різні точки зору у статті;
- висловіть власну думку щодо проблеми статті.

Зазначимо, що читання соціально-економічної статті з подальшим написанням дискурсивного есе виявилось нелегким завданням для студентів, однак, всебічний аналіз однієї проблеми дав змогу студентам отримати інформацію про сучасні події, що відбуваються у світовому економічному та політичному середовищі, розглядати проблему з різних точок зору, висловлювати власну думку щодо висвітленої проблеми, критично мислити, та сформувати навички роботи з електронним матеріалом, що, на нашу думку, знадобиться не лише у їх навчальній діяльності, а й науково-дослідній роботі та майбутній професійній діяльності.

Для позааудиторної самостійної роботи ми запропонували студентам наступні теми на вибір для написання дискурсивного есе:

- Living conditions in my country usually improve year on year for most people.
- The economy is experiencing a strange period, but it will eventually get back to normal.
- The government is taking the right steps to improve the economy.
- Consumers are becoming less interested in brands.

- Mobile phones are becoming more about branding than about features.
- We don't need brands.

Обравши одну з тем, студенти написали дискурсивне есе за всіма вимогами, використовуючи мережу Інтернет для пошуку матеріалу для написання. Роботи були представлені як у друкованому, так і в електронному вигляді. У ході дослідження ми виявили, що у студентів виникали труднощі переважно з підбором інформації для написання есе, а також із послідовним та лаконічним викладом матеріалу.

Отже, запропонований набір завдань дав змогу сформувати в майбутніх економістів навички читання періодичної літератури іноземною мовою он-лайн, аналізувати прочитаний матеріал, висловлювати свою думку щодо сучасних суспільно-економічних проблем та підвищити рівень володіння іноземною мовою, збільшивши їх словниковий запас економічними термінами та фаховою лексикою.

Щодо контролю виконаних завдань, то він відбувався у вигляді дискусії, що носила передусім комунікативний характер. Також студенти надали свої індивідуальні завдання у друкованому вигляді, які містили: титульний лист, роздруковану статтю з вказаним веб-сайтом, дискурсивне есе або анотацію, словничок.

Реалізуючи дидактичну умову щодо навчання читання соціально-економічних або фахових текстів он-лайн, ми також розробили завдання, пов'язані з реферуванням та анотуванням електронних джерел, у тому числі й економічних. Ураховуючи загальноприйнятту класифікацію рефератів, для навчання іноземної мови студентів економічних спеціальностей ми обрали реферування економічної літератури оглядового характеру в електронному варіанті тексту.

Залежно від теми заняття, ми використовували як короткі реферати, обсяг яких складав близько 1000 знаків, так і розширені реферати, обсяг яких складав не менше 10%–15% від обсягу первинного документу, залежно від

його значущості, новизни й доступності.

Об'єктами реферування виступили розділи з іноземних економічних книг, монографій, збірників праць і т.п. [111].

Реферування обраної електронної книги мало наступну структуру:

- а) вступ (обґрунтування вибору теми; вихідні дані, автор; розкриття проблематики твору);
- б) визначення головної ідеї книги та виклад матеріалу, що базується на узагальненні матеріалу та не є його перекладом;
- в) висновки, зауваження або доповнення.

Наприклад, під час вивчення теми «Аналіз та реферування економічних джерел» студентам було рекомендовано знайти економічні джерела, а саме: книгу в електронному вигляді у розмірі 200–300 сторінок іноземною мовою в Інтернеті, яка б відповідала вивченим темам. Студенти були ознайомлені з особливостями анотування та реферування текстів і вимогами до виконання завдань. Після оглядового читання економічної книги студенти виділили головну ідею чи проблему твору та основні напрями її дослідження, написали реферат-резюме за вищезазначеною структурою. Роботи були представлені на семінарському занятті з подальшим обговоренням у групі.

Варто відмітити, що під час реферування студенти не лише відбирали всю необхідну інформацію, а й виступали як співавтори нового матеріалу. Основною вимогою реферування було те, щоб студент, незнайомий з даним текстом, зрозумів, про що йде мова. А це, у свою чергу, потребувало достатнього та високого рівня володіння іноземною мовою, наявності значного словникового запасу та аналітичних навичок.

Перевагами реферування було те, що дане завдання сприяло розвитку навичок читання автентичних текстів професійного спрямування іноземною мовою, уміння виділяти основну інформацію з тексту, надавати стислий зміст оригіналу, виділяти основні факти, робити висновки та

використовувати мережу Інтернет для навчальної та науково-дослідної діяльності.

Критеріями оцінювання рефератів були такі:

- актуальність теми;
- визначення головної ідеї твору і структура викладу матеріалу;
- обізнаність з теми, що досліджувалася;
- висновки і зауваження студента.

Отже, виконання подібних завдань студентами дало змогу сформувати в майбутніх економістів такі вміння, як проведення інформаційного пошуку в Інтернеті за заданою проблемою, виділення основної ідеї тексту; ознайомлення з економічною лексикою; реалізувати між предметні зв'язки у процесі навчання іноземної мови.

Під час навчання читання іноземною мовою майбутніх економістів ми також давали студентам завдання, пов'язані з написанням описових або критичних анотацій економічних статей або доповідей із сайтів передових періодичних видань [200].

Анотація складалася з двох частин: бібліографічного опису та власне тексту, що мав вступне речення, визначену мету статті, актуальність, недоліки або зауваження та висновки. На відміну від реферату, анотація не розкривала зміст наукового джерела, а лише інформувала про наукове джерело певного змісту і характеру.

Студентам було запропоновано приклади анотацій для ознайомлення з особливостями їх написання, оформлення і вживання лексико-граматичних конструкцій. Студенти обрали статті на запропонованих веб-сайтах британських періодичних видань обсягом не менше 1500 друкованих знаків, написали анотацію та склали словничок економічних термінів і нових слів.

Під час написання анотацій найскладнішим для них виявилось виділити головне, акцентувати увагу на ключових проблемах, що імпліцитно чи експліцитно порушено у статті.

Окрім запропонованих завдань для позааудиторної самостійної роботи студентів, пов'язаних з читанням та аналізом соціально-економічних статей, були підібрані економічні статті іноземною мовою з веб-сайту передового британського видання «The Wall Street Journal» для аналізу й вибіркового перекладу на практичному занятті. Робота над економічною статтею проходила на занятті за наступними етапами:

- 1) ознайомлення з повним текстом статті;
- 2) вибір фрагментів для аналізу та перекладу;
- 3) переклад обраних фрагментів;
- 4) обробка отриманої інформації;
- 5) написання анотації.

Варто відмітити, що анотування включало бібліографічний опис, загальну інформацію, додаткові відомості, однак, на відміну від реферування, анотація давала загальне уявлення про статтю. Як зразок, студентам була запропонована стаття «Britain's economy sinks into longest depression for 100 years» для читання та перекладу, яка відповідала темі заняття та взята з веб-сайту періодичного видання «The Guardian».

Після читання даної статті на практичному занятті та вибіркового перекладу абзаців і ключових слів студенти написали анотації даної статті.

Для того, щоб анотація мала більш науковий характер студентам було запропоновано деякі вирази та словосполучення, що вживаються при анотуванні, зокрема: *This article begins with a ... ; Hence, ...; Finally, the article discusses some...; In the end, my hope is that ...; The author explains ...; His/her examples contradict such truisms as ...; The article clearly illustrates the author's points, but does not explore ...; This article provides an extensive analysis of the political context and roles of ...; To his/her credit, he/she conceptualizes ...; Nonetheless, the article is important as ... and will become a standard work to refer to in future discussions of the topic; The style and vocabulary would make the article of interest to any reader.*

Використання таких виразів сприяло розвитку навичок науково-дослідної роботи, збільшило словниковий запас студентів науковою термінологією та лаконічному і послідовному написанню анотації.

Ми також запропонували студентам наступні дієслова, що найчастіше вживаються при написанні анотацій: account for, clarify, describe, exemplify, indicate, question, analyze, compare, depict, exhibit, investigate, recognize, argue, conclude, determine, explain, judge, reflect, assess, criticize, distinguish, frame, justify, refer to, assert, defend, evaluate, identify, narrate, report, assume, define, emphasize, illustrate, persuade, review, claim, demonstrate, examine, imply, propose, suggest.

Позааудиторна самостійна робота студентів полягала в читанні економічних текстів, написанні анотації та словничка економічних термінів. За виконання завдання студенти отримували бали, передбачені робочою навчальною програмою, що враховувалися при складанні рейтингу з дисципліни.

Читання електронних іноземних джерел суспільно-політичного та економічного характеру сприяло навчанню активної фахової лексики, формуванню вмінь читати автентичний матеріал іноземною мовою та виділяти основну ідею тексту, розвитку критичного мислення у майбутніх економістів та навичок використання мережі Інтернет як для навчальної, науково-дослідної, так і для майбутньої професійної діяльності.

Зауважимо, що при розробці завдань для навчання читанню економічних джерел, було взято до уваги рекомендації щодо навчання лексики з семінару «Content and vocabulary in the ESP class», що проводився видавництвом Cambridge University Press.

Отже, професійно-орієнтоване читання та реферування фахових джерел дало змогу сформувати у майбутніх економістів такі вміння, як: проводити інформаційний пошук за заданою проблемою, правильно читати економічний текст іноземною мовою, орієнтуватися в різних видах тексту,

написати анотацію або дискурсивне есе, вживати економічні терміни іноземною мовою та висловлювати свою думку щодо прочитаного.

Упровадження Інтернет-технологій передбачало використання електронної пошти у навчальному процесі. Тому для розвитку навичок письма студентам запропоновано завдання, пов'язані з написанням електронних листів та ділових листів. Вибір такого виду завдань зумовлено поширеним використанням електронної ділової кореспонденції у будь-якій іноземній організації чи компанії. Окрім того, професійний рівень володіння іноземною мовою (C1) вимагає вміння написати діловий лист, використовуючи складні граматичні конструкції, ідіоматичні вирази, кліше, професійну лексику.

Передусім, ми ознайомили студентів з особливостями ділового листування, видами листів і вимогами щодо їх написання. Окрім того, студенти дізналися про поняття «нетикету» (мережного етикету), а саме: правила поведінки і культури комунікації в Інтернеті [223].

Для написання ділових листів студентам запропоновано кліше, що найчастіше використовуються у діловому листуванні: *We are writing to confirm/request/inform you that ..., I am contacting you for the following reason, I am writing to tell you about, Thank you for your letter of March 15, In reply to your request, Further to our meeting last week, We would appreciate if you would ..., Could you please send me ..., Our company would be pleased to ..., I am delighted to inform you that ..., We regret to inform you that, Unfortunately, we are unable to ..., Please note that ..., I am writing to complain about ..., We are sorry for the delay in replying ..., Please confirm ..., Our terms of payment are as follows: ..., We have pleasure in enclosing ..., Please send..., If you require more information ..., For further details ..., Thank you for ..., We look forward to a successful working relationship in the future, We would be pleased to do business with your company.*

Ми розробили набір завдань у тестовій формі як у друкованому, так і в електронному вигляді (див. дод. Е), з метою перевірки знань і умінь ділового листування майбутніх економістів. Як результат, виконання даних завдань студентами сприяло розвитку комунікативної компетенції, а також дозволило привернути увагу студентів немовних спеціальностей до граматичних і лексичних особливостей ділового листування, навчитися стисло й лаконічно висловлювати власну думку, писати ділові документи різного призначення.

Нарешті, студенти були готові до виконання завдання, що полягало в написанні відповіді на одну з запропонованих професійних ситуацій. Студенти написали електронні листи на вказану електронну поштову адресу, дотримуючись правил оформлення і написання ділових листів. Серед запропонованих ситуацій були наступні:

1. You work as an Events Manager in European Business Associates, a leading media production company in Europe. You have to write an e-mail, inviting Mr. Taylor, the Chief Executive of the High-Tech Manufacturing Inc., to “Responsible Technologies for the Global Economy” conference.

2. You’re keen on getting a job in Bateman Retail Technologies. The company is recruiting now because of expansion of their product line and they are looking for future acquisition as well. So, they need people good at selling online. Write an application letter for a position as online sales manager.

3. You’ve had a successful interview in a company. You’ve got a position of Marketing Manager. Write an e-mail thank you letter after an employment interview.

4. You’re a CEO of Elizabeth Arden, Inc., a global prestige beauty products company, offering color make-up sets, an extensive line of skin care products and treatments.

5. As you are developing your fragrance lines, write a business letter to the senior staff of *Harper's Bazaar*, a well-known American fashion magazine, asking to place an advertisement of your products in their publications.

6. You work in Warwick Barsey Hotel Brussels. Write a fax message to a travel agency to confirm their booking for the seminar, giving details of the number of participants, arrival and departure times, meals, equipment and other special requirements.

Оцінюючи такі завдання, ми звертали увагу, насамперед, на своєчасне виконання завдання, оформлення електронного ділового листа та вживання складних граматичних конструкцій і лексичних одиниць.

Більш того, підручники, які ми використовували в навчальному процесі, містили завдання з написання ділових листів, особливо на останньому етапі будь-якого кейсу. Тому студенти виконували такі завдання в електронному вигляді.

Отже, ми дійшли висновку, що реалізація дидактичної умови в процесі навчання іноземної мови завдяки використанню Інтернет-технологій для читання, аналізу та обробки джерел суспільно-економічного і політичного характеру іноземною мовою та написання електронних ділових листів сприяла активізації навчального процесу, збільшенню словникового запасу студентів, формуванню вмінь читати та писати іноземною мовою, а також навичок використовувати мультимедійні засоби в навчальній і науково-дослідній діяльності.

На другому етапі експериментального дослідження для виконання наступних дидактичних умов у процесі навчання іноземної мови, ми використовували форми і методи кооперативного та колаборативного навчання іноземної мови, такі, як дискусії, відеокейси, веб-кейси, веб-квест, інтерактивні ділові та начальні ігри, упроваджували міжпредметний підхід для актуалізації знань з інших дисциплін створенням та застосуванням мультимедійних проект-презентацій, здійснювали супутні або перспективні зв'язки на рівні загальних понять, фактів чи явищ, шляхом виконання завдань – від репродуктивних до пошуково-творчих.

З метою реалізації дидактичної умови навчання іноземної мови засобами мультимедійних технологій, що полягала в упровадженні форм і методів кооперативного та колаборативного навчання іноземної мови, розроблено завдання до відеокейсів, веб-квесту і веб-кейси.

До втілення форм кооперованого або колаборативного навчання ми організували процес навчання іноземної та ділової іноземної мови у три етапи:

а) діагностичний (визначення академічного рівня знань і виховної мети, взаємовідносин студентів у групі, потребу у формуванні певних умінь і навичок тощо);

б) підготовчий (поділ групи на підгрупи (3–5 осіб) або жеребкування на гомогенні (однорідні за рівнем знань, спільними інтересами) чи гетерогенні (різномірні) групи; постановка мети та задач, визначення тривалості роботи, пояснення завдання для всіх підгруп або ж для кожної окремо, критерії оцінювання, правила поведінки);

в) процес реалізації кооперативного або колаборативного підходів засобами мультимедійних технологій;

г) оцінювання результатів і досягнень як окремої групи, так і внеску кожного члена групи в цілому.

Що стосується критеріїв оцінювання вищезазначених завдань, то ми брали до уваги наступні:

- а) своєчасне виконання завдання;
- б) правильна та обґрунтована відповідь;
- в) висунуті ідеї щодо вирішення проблеми;
- г) поведінка студентів під час виконання завдань.

На початковому етапі навчання іноземної мови майбутніх економістів у малих групах використовували такий засіб кооперативного навчання, як складання діалогів на основі переглянутого відеосюжету для засвоєння, закріплення та перевірки набутих знань. Такий вид роботи дав кожному

студенту можливість відповідати іноземною мовою, осмислити свою відповідь, скоригувати помилки і не дозволяв жодному студенту ухилитися від виконання завдання. Тому на підготовчому етапі ми запропонували студентам переглянути навчальний відеоматеріал тривалістю до 10 хвилин, після перегляду якого студенти виконали завдання у вигляді складання мікродіалогів та діалогів із використанням активної лексики. Ми також залучали студентів до обговорення або дискусії щодо проблеми сюжету, використовували й інші засоби розвитку вмінь говоріння: інтерв'ю, співбесіду, анкетування, обговорення тематичних флешкарт чи поставленої проблеми тощо.

Окрім того, для впровадження форм кооперативного навчання іноземної мови майбутніх економістів засобами мультимедійних технологій ми провели заняття у форматі веб-квесту.

Наприклад, для вивчення теми «Кар'єра (Careers)» розробили веб-квест «Ділові навички (Business Skills)», що був розміщений на веб-сайті університету [217] і мав класичну структуру:

- а) заголовок;
- б) вступ (обговорення мети і задач веб-квесту);
- в) правила проведення веб-квесту;
- г) завдання з посиланнями на необхідні ресурси мережі Інтернет.

Навчальний веб-квест «Ділові навички (Business Skills)» складався з трьох частин: «Зустрічі і переговори (Meetings and Negotiations)», «Презентації (Presentations)» та «Ділова комунікація (Business Communication)». Кожна частина веб-квесту містила інструкцію щодо виконання завдань і власне завдання. Розв'язання веб-квесту полягало в отриманні трьох ключових слів у кожній з частин, що склалися з перших літер відповідей. Так, наприклад, правильне виконання першої частини веб-квесту «Зустрічі і переговори (Meetings and Negotiations)» передбачало отримання ключового слова теми – порядок денний (agenda), що складалося з

перших літер відповідей: **a**rrange, **g**eneral business, **e**xpert, **n**egotiator, **d**ecision, **a**nchoring.

Для веб-квесту ми обрали різноманітні завдання, наприклад, розв'язання ребусів, пошук антонімів чи синонімів в он-лайн словниках, закриті запитання, пошук ключових слів завдяки посиланням на статті в Інтернеті тощо.

Заняття проводилося в комп'ютерному класі, де кожен студент мав доступ до Інтернету. Ми розділили студентів на гетерогенні підгрупи з 4–5 осіб, ознайомили їх з правилами та задачами веб-квесту, потім студенти перейшли до виконання завдань. Вони могли виконувати завдання у будь-якому порядку.

Під час проведення веб-квесту ми зіткнулися з тим, що студенти вгадували ключове слово без виконання деяких завдань. У такому випадку зараховували відповідь, однак, при підбитті підсумків гри, враховували кількість виконаних завдань у кожній з частин веб-квесту. Коли всі ключові слова було знайдено, ми оцінили виконання веб-квесту. Ураховуючи критерії оцінювання веб-квесту Б. Доджа [210], ми використовували такі:

- правильне виконання завдань;
- представлення роботи (аналіз опрацьованого матеріалу, висловлення власної думки, використання нової лексики);
- командна робота.

Отримані позитивні відгуки студентів після проведення веб-квесту довели, що така форма навчання іноземної мови майбутніх економістів є цікавою, інтерактивною, інформативною та дозволяє за короткий проміжок часу опрацювати значний обсяг матеріалу.

Отже, проведення заняття у формі веб-квесту сприяло формуванню в майбутніх економістів умінь читання автентичного тексту, розширенню словникового запасу, навичок роботи з електронним матеріалом, а також командної роботи.

Іншою формою кооперативного навчання іноземної мови студентів економічних спеціальностей обрано рольову гру з використанням мультимедійних засобів. Проведення рольової гри передбачало закріплення вивченого матеріалу, розширення знань майбутніх економістів із ділового етикету, збільшення словникового запасу, а також розвиток умінь читання, аудіювання, письма і говоріння для підвищення рівня володіння іноземною мовою.

Ми розробили інтерактивну рольову гру «Основні правила ділового етикету (Vital Business Etiquette Rules)».

Передусім студенти отримали завдання для позааудиторної самостійної роботи, результати якого вони представили на практичному занятті (див. дод. Ж).

У вступі описано ролі учасників та план роботи групи. Центральним завданням було знайти якомога більше корисної інформації з теми в мережі Інтернет, виконати контрольні вправи та завдання і представити свої результати групі з використанням слайд-шоу або відеоматеріалу.

Студентам була задана наступна ситуація: «Керівник компанії Mitchell Mercer Group, що спеціалізується в наданні консалтингових послуг приватним та громадським організаціям, вирішив підвищити якість послуг і рівень продуктивності персоналу через запрошення спеціалістів з ділового етикету. Виступіть експертом з ділового етикету, обравши один із запропонованих аспектів ділового етикету для підготовки доповіді з використанням слайд-шоу, аудіо- і відеоматеріалу: ділова етика (business ethics), корпоративна культура (corporate culture), діловий етикет на робочому місці (workplace etiquette), телефонний етикет (telephone etiquette), мова тіла (body language), нетикет (netiquette) або дрес-код (dress code)».

Під час позааудиторної самостійної роботи студенти вдавалися до пошуку необхідної інформації на сайтах мережі Інтернет, переглядали відеоматеріал з теми он-лайн, готували доповідь і слайд-шоу або

відеоматеріал, що були представлені на практичному занятті у формі рольової гри. Студенти поділилися здобутими результатами, виступивши у ролі експертів із конкретного питання та представивши свої доповіді групі з подальшим обговоренням основних питань даної теми.

Для перевірки засвоєних знань з теми ділового етикету студенти виконали тест соціокультурного характеру, що дозволив виявити обсяг засвоєних знань з теми заняття (див. дод. 3). Тест було розроблено як у друкованому, так і в електронному вигляді.

З метою реалізації форм і методів колаборативного навчання іноземної мови майбутніх економістів мультимедійними засобами ми використовували відеокейси і веб-кейси. Зазначимо, що завдяки відвіданому семінару «National Geographic Learning», який проводився всесвітньовідомим спікером Девідом Евансом, ми ознайомилися з ефективним застосуванням та розробкою вправ і завдань до навчального відеоматеріалу, а також з особливостями використання відеокейсів у навчальному процесі.

Ми розробили етапи роботи з відеокейсом та відповідні вправи і завдання для кожного з них, а саме:

а) підготовчий етап, на якому перед переглядом навчального відеоматеріалу використовувалися завдання (pre-viewing tasks) спрямовані на встановлення асоціативних зв'язків із раніше вивченими темами, формулювання передбачуваних проблем чи подій для обговорення у вигляді:

- 1) дискусії за проблематикою відеоматеріалу;
- 2) ознайомлення з питаннями до відеокейсу;
- 3) визначення правильних і неправильних стверджень;
- 4) складання списку ключових слів та виразів відеофрагменту.

б) етап сприйняття матеріалу із завданнями (while-viewing tasks) щодо:

- 1) пошуку лексичних одиниць;

- 2) розширення соціокультурних знань;

- 3) пошуку змістової інформації.

в) контрольний етап, на якому студенти виконували завдання після перегляду відеокейсу (post-viewing tasks) з метою закріплення та перевірки отриманої інформації, як:

- 1) складання діалогів;

- 2) рольова гра на основі відеосюжету;

- 3) написання електронного ділового листа;

- 4) розв'язання інших відеокейсів самостійно.

Зауважимо, що поетапне використання відеокейсу протягом навчання іноземної мови сприяли формуванню у студентів начально-пізнавальної, комунікативної, лінгвістичної, інформаційної компетенцій.

Щодо рівня складності відеокейсу, то на початковому етапі ми застосовували міні-кейси тривалістю до 5 хвилин, після чого студенти переходили до розв'язання відеокейсів тривалістю не менше 10 хвилин. На завершальному етапі, студенти писали ділові електронні листи для підбиття підсумків та аргументованих висновків.

Перед використанням відеокейсу ми визначили цілі і розробили завдання до нього, упевнилися, що зміст відеоматеріалу відповідав реальному рівню знань та володіння іноземною мовою студентів, відеоматеріал був цікавим і новим для студентів, тривалість відео не перевищувала можливості даного етапу практичного заняття.

Метою кожного відеокейсу було створити навчальне професійно-наближене середовище, у якому головна роль у вирішенні проблем, закладених у певні бізнес-ситуації, із прийняттям критичних рішень належала студентам. Студентам доводилося аналізувати інформацію, розвивати альтернативні рішення, приймати рішення та створювати план дій. Співпрацюючи в команді, вони ділилися знаннями, досвідом та відстоювали свою точку зору з даного питання.

Обираючи шляхи вирішення проблеми, описаної у відеокейсі, студенти орієнтувалися на:

1. позитивні сторони прийнятого рішення;
2. прогнозовані наслідки впровадження прийнятого рішення;
3. негативні сторони його реалізації.

Застосування відеокейсу передбачало певний набір послідовних вправ та завдань. Наприклад, перед переглядом тематичного відеоматеріалу шляхом дискусії, мозкового штурму або інших активних методів навчання ми підвели студентів до перегляду сюжету для того, щоб викликати інтерес до теми, що вивчалася, звернути увагу на її актуальність, ознайомити з новою фаховою лексикою та метою перегляду даного сюжету й необхідністю отримання знань із матеріалу, що буде запропонований.

Залежно від навчального матеріалу використовували повний або поетапний перегляд. Це залежало від особливостей самого відеоматеріалу, його тривалістю та супутніх завдань. Сам відеокейс складався, як правило, з декількох частин, що дало змогу виконувати завдання поетапно, а саме:

- основної інформації (наприклад, дані про діяльність компанії);
- опису проблемної ситуації, яка склалася в даній компанії;
- декількох варіантів вирішення проблеми;
- рішення студентів або експерта, якщо було передбачено у відеокейсі.

Завдання до відеокейсу були розроблені у вигляді закритих чи відкритих питань або тесту та виконувалися на певних етапах відеокейсу. Після розв'язання відеокейсу для підведення його підсумків та прийняття остаточного рішення студенти склали електронні ділові листи, у яких висловлювали власну думку щодо вирішення проблеми.

Зокрема, на початку вивчення теми «Інвестиції та інвестиційна діяльність банків (Investment Activity of Banks)» на кредитно-економічному факультеті та «Бізнес стратегії (Business Strategy)» на факультеті економіки та управління виробництвом, ми запропонували студентам переглянути відеокейс «Changing Tack», виданий провідним видавництвом Pearson Education Ltd. як додаток до бізнес-курсу Market Leader (Intermediate). Даний відеокейс складався з трьох частин:

- а) вступ, у якому розповідалося про поглинання невеликої британської компанії Condor з виробництва яхт французькою компанією Marine Inter;
- б) основна частина – проведення переговорів щодо майбутнього поглинання та змін, що чекатимуть на процес виробництва та власне персонал компанії Condor;
- в) коментарі та погляди обох сторін щодо майбутньої співпраці та виробництва.

Перед переглядом відеоматеріалу ми запропонували студентам питання для обговорення щодо причин злиття та поглинання компаній у сучасних умовах розвитку світової економіки, перспектив чи проблем для таких компаній, основних видів злиття компаній, визначення переваг та недоліків поглинання тощо. Окрім того, студенти занотували ключові слова з теми, а також іншу фахову лексику та вирази, що вживалися у відеоматеріалі.

Після перегляду першої частини відеоматеріалу студенти виконали завдання у вигляді тесту, що складався з 5 питань та 3 варіантів відповідей для виявлення розуміння переглянутого сюжету і визначення подальшого розгортання подій у сюжеті. Питання тесту були наступними:

«Choose the correct answer:

1. Condor is a ... UK boat builder.
 - a) profitable
 - b) well-organized
 - c) well-established
2. It has just been ... by a French company Marine Inter.
 - a) bought
 - b) taken over
 - c) merged

3. Marine Inter has a large ... of the European market.
a) share b) part c) margin
4. A senior executive from Marine Inter is visiting Condor to look at what the ... will mean. a) bid b) takeover c) deal
5. The video case “Changing Tack” is about ... :
a) an acquisition b) changing the process of production c) changing staff»

Після перегляду другої частини відео студенти виконали завдання на пошук змістової інформації, а також відповіли на запитання з метою перевірки розуміння переглянутого матеріалу та засвоєння економічної лексики. Завдання мало наступний вигляд:

«Decide whether the following sentences are true or false:

1. The return on investment in luxury markets is much higher than in a normal market. **True / False**
2. The market is getting tougher and more demanding every year. **True / False**
3. We started to see a real competition from the USA. **True / False**
4. Condor won't survive without serious investment. **True / False**
5. All the cabins of Condor products are the same. **True / False**
6. Marine Inter is currently the largest ship builder. **True / False**
7. Marine Inter was founded in 1944. **True / False**
8. Over 3500 employees work for Marine Inter. **True / False**
9. In the last three years we've increased production by around 50%. **True / False**
10. The main concern of the takeover was downsizing. **True / False**»

Нарешті, після перегляду всього відеоматеріалу студенти висловили свої думки щодо розв'язання поставленої проблеми, обґрунтувавши шляхи її вирішення, посилаючись на коментарі героїв та спираючись на знання отримані з інших дисциплін.

Оцінювання кейсу відбувалося у вигляді інтерв'ю та дискусії з метою активізації навчального процесу, виявлення засвоєних знань та сформованих мовленнєвих умінь. Студенти проявили активність на всіх етапах виконання

відеокейсу, висловлювали власні думки, вели дебати, надаючи аргументи, що, у свою чергу, сприяло розвитку критичного мислення у майбутніх фахівців.

Після вивчення теми «Інвестиції (Investment)» та «Інвестування в прибутковий бізнес (Investment into a Profitable Business)» з метою закріплення фахової лексики та розвитку навичок аудіювання, ми запропонували студентам переглянути інший відеокейс «Decision Time».

Структура відеокейсу «Decision Time» була подібна до інших кейсів:

а) вступ, у якому розповідалося про діяльність туристичної компанії Brooke & Company, яка спеціалізувалася в продажі туристичних пакетів на значні спортивні події, що відбувалися у Великобританії та світі;

б) основна частина, у якій говорилось про те, як дана компанія стала перед вибором – продовжувати свою діяльність на вже знайомому ринку або розширити свою діяльність та відкрити спільне підприємство в США; подано коментарі керівників та працівників компанії Brooke & Company;

в) варіанти розв'язання відеокейсу – співпрацювати британській компанії чи ні з американською компанією.

Даний відеокейс не містив остаточного правильного рішення. Варто відмітити, що, на думку розробників кейсів, він не повинен містити обов'язкового правильного рішення через те, що, будучи наближений до реальних бізнес-ситуацій, має багато шляхів вирішення проблеми і визначити одразу правильність обраного рішення неможливо, так само, як у реальному бізнес-середовищі рішення можуть бути різними, і щоб оцінити їх ефективність, необхідний певний проміжок часу.

Перед переглядом відеоматеріалу ми провели бесіду зі студентами щодо переваг та ризику інвестування, створення спільних підприємств як форми іноземного інвестування, проблем вибору стратегії інвестування підприємства, а також виділили ключові слова та економічні терміни, що вжито у відеоматеріалі.

Виконання даного кейсу оцінювалося завдяки опитувальникам із відкритими та закритими питаннями, що дало змогу оцінити обсяг інформації, отриманої після перегляду навчального відеоматеріалу, та спонукали студентів дати власні, інформативні відповіді на запитання. Студентам були запропоновані наступні питання: What kind of business did the Brookes have? Where was Brooke & Company headquartered? Why was Susan afraid of expanding their company overseas? What offer did Tim and Susan get from the US? What were the opportunities and threats for Brooke & Company in case they expanded overseas? What's your opinion and ideas about that proposition? та ін.

Завдання на пошук змістової інформації та економічних термінів подано в додатку И.

Підбиваючи підсумки відеокейсу та оцінюючи роботу студентів, ми здійснювали: анотоване формулювання проблеми; звертали увагу студентів на ключові моменти відеоматеріалу, що вплинули на прийняття остаточного групового рішення; формулювали ухвалене групове рішення; оцінювали як роботу груп над ситуацією, так і роботу кожного студента окремо.

Було використано багатокomпонентний метод формування підсумкової оцінки роботи над ситуацією. Складовими такого оцінювання були:

– Оцінка за самостійну роботу: підготовка доповіді та письмовий аналіз ситуації.

– Оцінка за участь в обговоренні відеокейсів на занятті.

Перевагами використання відеокейсу у процесі навчання іноземної мови студентів-економістів були наочність, інформаційна насиченість, концентрація мовних засобів, емоційний вплив на аудиторію тощо.

Після перегляду відеокейсу, замість написання ділового листа, яким, як правило, закінчується будь-який кейс, ми провели ділову гру «Соціально-економічний аналіз в інвестиційному плануванні (Socio-Economic Analysis in Investment Planning)». Ділова гра полягала в тому, щоб закріпити вивчену

лексику, розвинути навички критичного мислення, сформувати в майбутніх економістів навички командної роботи. Ділову гру подано в додатку К. Сутність ділової гри полягала в тому, що студентам необхідно було визначити шляхи інвестування в сільськогосподарський сектор заданої країни, обрати ролі (наприклад, представники центрального і місцевого управління, неприбуткових організацій, соціальних організацій тощо) та з обраних позицій підійти до вирішення проблеми. Студентам також було надано необхідну інформацію для вирішення даного завдання. У межах правил студенти могли вільно імпровізувати; їхній вибір у кожній ситуації формував інсценування та результат ділової гри.

Створення ситуацій ділової гри допомогло сформувати такі види мовних компетенцій у майбутніх економістів:

- функціональну (уміння використовувати мову залежно від ситуації з певною метою (запиту інформації, надання інструкцій, угоди або спростування, вибачення і т.п.);
- компенсаторну (уміння виходити зі становища в умовах дефіциту мовних засобів при отриманні та передачі інформації);
- перекладацьку (готовність і здатність у процесі ведення ділових переговорів передати отриману інформацію в усній та письмовій формі).

Проведення ділової гри після кейсу дало позитивний результат – допомогло створити командний дух, доброзичливу і творчу атмосферу на занятті, активізувати процес навчання іноземної мови загалом.

Отже, використання відеокейсу як одного з методів колаборативного навчання іноземної мови в економічному вищому навчальному закладі сприяло розвитку комунікативних навичок у майбутніх економістів, умінь працювати в команді, відбирати та аналізувати інформацію, розподіляти час (навички тайм-менеджменту).

Для реалізації колаборативного навчання іноземної мови засобами мультимедійних технологій ми також використовували веб-кейси, які

відрізнялися від звичайних кейсів тим, що вони були розміщені на веб-сайті і студенти могли виконувати завдання он-лайн, посилаючись на офіційні сайти компаній, електронні статті та інші документи в електронному вигляді.

Форма проведення веб-кейсу залежала від кількості студентів у групі, специфіки дисципліни, мети та завдань заняття. Тому веб-кейс був організований у формі створення бази даних із проблеми, що вивчалася; розв'язання кейсу з можливістю вибору напрямів дослідження; створення документу, що давало аналіз певної проблеми та спонукало студентів до вирішення цієї проблеми, дискусії, аргументації своїх гіпотез тощо.

Наприклад, для вивчення теми «Злиття і поглинання (Mergers and Acquisitions)» нами був розроблений веб-кейс «Успішні й неуспішні поглинання в історії бізнесу» і розміщений на веб-сайті університету [217]. Даний веб-кейс мав структуру і був складений за такими ж вимогами, як і звичайний кейс. Проте замість поданої готової інформації щодо діяльності компаній студентам були запропоновані посилання на офіційні сайти компаній та інші електронні джерела в Інтернеті, на яких студенти отримували додаткову інформацію.

Студенти групи були поділені на підгрупи з 4–5 осіб для виконання даного завдання.

Передусім студенти ознайомилися з ключовими поняттями з теми «Злиття і поглинання (Mergers and Acquisitions)» у розділі «Key words» та правилами виконання веб-кейсу («Rules») на даному веб-сайті. Потім студенти обрали одну із запропонованих історій поглинання всесвітньовідомих компаній: Unilever and Ben&Jerry, Walt Disney and Pixar, Microsoft and Skype, Crédit Agricole and INDEX bank.

У розділі «Background» студенти знайомилися з історією, діяльністю, продукцією та особливостями обох компаній, завдяки посиланням на їх офіційні веб-сайти. Потім у розділі «Problems» студенти опрацювали електронні фінансові звіти компаній, електронні іноземні статті, у яких

обговорювалися проблеми та перспективи злиття даних компаній, варіанти вирішення даної проблеми, переваги і недоліки даного поглинання завдяки посиланням на офіційні інформаційні джерела он-лайн. У розділі «Task» студенти виконали завдання у вигляді аналізу ситуації, що склалася, і прийняли остаточне рішення. Нарешті, у розділі «Writing» студенти писали електронний діловий лист, у якому оголошували остаточне вирішення проблеми, наводячи статистичні дані та інші аргументи.

Правильність розв'язання завдання студенти могли перевірити завдяки посиланням на офіційні джерела в кінці веб-кейсу.

Після того як студенти виконали завдання, ми оцінили їх командну роботу, обговорили прийняті ними рішення та визначили активну лексику з теми. Студенти також розповіли, що розв'язання веб-кейсу дало змогу ознайомитися з економічною діяльністю всесвітньовідомих компаній, стратегіями ведення бізнесу, розширити словниковий запас економічною лексикою, навчитися оглядовому читанню електронних економічних джерел і аналізувати бізнес-ситуації, а також співпрацювати у команді.

Тому реалізація кейс-методу завдяки використанню мультимедійних технологій у процесі навчання іноземної мови у вигляді відеокейсів та веб-кейсів дала змогу, на нашу думку, забезпечити:

- готовність студентів до майбутньої професійної діяльності в галузі економіки, управління та банківської справи;
- застосування мультимедійних засобів для навчальної діяльності;
- формування іншомовної професійної комунікативної компетенції;
- розвиток критичного та творчого мислення;
- формування навичок командної роботи;
- усебічний розвиток особистості.

Вважаємо за необхідне зазначити, що використання веб-кейсу в процесі навчання іноземної мови студентів-економістів дозволило активізувати навчальний процес, збільшити та закріпити словниковий запас економічною

лексикою, навчити студентів правильній вимові слів, наголосу та інтонації, розвинути навички читання, аудіювання, говоріння та письма, а також сформувати іншомовну професійну комунікативну компетенцію.

Серед проблем, що перешкоджали впровадженню кейс-методу в процес навчання у вищих навчальних закладах, на нашу думку, були відсутність кейсів у навчальних програмах з іноземних мов, недостатність аудиторних годин для його проведення, відсутність дидактичної літератури щодо використання даного методу на занятті та тренінгів для викладачів.

Отже, упровадження кейс методу засобами мультимедійних технологій сприяло формуванню лінгвістичної компетенції у майбутніх економістів, оскільки навчальна мовленнєва діяльність дозволила майже повністю імітувати реальне професійне спілкування та підвищити мотивацію до навчання. Іноземна мова виступала засобом одержання і передачі нової інформації. Усе це зумовило необхідність розробки технології інтегрованого навчання іноземної мови професійного спрямування у підготовці майбутніх економістів.

Окрім того, у зв'язку зі скороченням аудиторних годин для позааудиторної самостійної роботи ми рекомендували студентам спеціалізовані сайти, що забезпечували вивчення іноземної мови он-лайн та задовольняли освітні потреби найактивніших студентів. Зокрема, на офіційному сайті BBC Learning English [206] студентам, які мали різний рівень володіння англійською мовою, надавалися фонетичні, граматичні та лексичні вправи, навчальні аудіо- та відеоматеріали, тести тощо. Студенти могли обрати будь-який вид завдання для виконання. Більш того, ми пропонували студентам додатково переглянути художні та документальні фільми економічного характеру іноземною мовою («Уол Стріт: гроші не сплять», «Межа ризику», «Соціальна мережа», «Гленгарі Глен Рос», «Мені б у небо», «Пірати силіконової долини», «Давайте робити гроші», «Компаньйон», «Аферист», «Банкрутство», «Піраміда» та ін.), а також

відеозапис новин з іноземних веб-сайтів або рекламні ролики при вивченні тих чи інших тем.

Отже, упровадження другої дидактичної умови дало змогу сформувати іншомовну професійну комунікативну компетенцію в майбутніх економістів, активізувати процес навчання іноземної мови в економічному вищому навчальному закладі, підвищити рівень володіння іноземною мовою студентів різного рівня здібностей, збільшити обсяг знань студентів із дисципліни та сформувати навички самостійної роботи й самонавчання.

Дидактичну умову щодо використання міжпредметного підходу у процесі навчання іноземної мови студентів економічних спеціальностей засобами мультимедійних технологій ми реалізовували завдяки таким методичним прийомам та засобам:

а) мультимедійні проект-презентації (реферати) іноземною мовою з економічних тем та проблем;

б) використання іноземної навчальної літератури та текстів соціально-економічного й політичного характеру;

в) дискусії та бесіди іноземною мовою з відтворенням подібних питань та проблем економічних дисциплін;

г) застосування тематичного аудіо- та відеоматеріалу іноземною мовою;

д) інтегроване тестування іноземною мовою соціально-економічного характеру.

Метою реалізації міжпредметного підходу завдяки спеціально підібраним методам викладання іноземної мови було розширити та закріпити набуті знання студентів з інших дисциплін, сформувати вміння говоріння та аудіювання, а також навички створення мультимедійних презентацій, командної роботи, і, разом з тим, стимулювати розвиток загальних і професійних здібностей у студентів при виконанні позааудиторної самостійної роботи та творчих завдань. Для встановлення міжпредметних

зв'язків ми вдосконалювали як навчальні програми, так і власне процес навчання іноземної мови.

Одним із найбільш ефективних засобів установлення міжпредметних зв'язків вважаємо створення мультимедійних проект-презентацій іноземною мовою з економічних тем та проблем. Метою проект-презентацій було навчити студентів використовувати набуті знання і вміння для розв'язання пізнавальних і практичних завдань у навчально-дослідній роботі.

Для позааудиторної самостійної роботи студентам були запропоновані теми, передбачені навчальною програмою, що вимагали додаткового опрацювання та поглибленого вивчення. Організація позааудиторної самостійної роботи студентів у вигляді презентацій та проект-презентацій вимагала застосування різних методів навчання. Зауважимо, що на початковому етапі завдання були інформаційно-пояснювального або інформаційно-евристичного характеру, після чого студенти були готові до виконання проблемно-пошукових завдань.

Тому такі теми, як «Успішні та неуспішні злиття і поглинання (на прикладі банку чи компанії) (Successful and Unsuccessful Mergers and Acquisitions (on the example of a bank or a company))», «Роль реклами в банківській індустрії (The Role of Advertising in Banking Industry)», «Ділові навички – зустрічі, переговори, презентації (Business Skills – Meetings, Negotiations, Presentations)», «Банківські культури світу (Banking Cultures of the World)», а також «Ділова комунікація – візитки, e-mail, телефонування. Тайм менеджмент (Business communication – business cards, e-mails, telephoning. Time management)» вивчалися із застосуванням проблемно-пошукового методу навчання, що сприяло реалізації міжпредметних зв'язків, коли студентам було запропоновано, на основі вивченого матеріалу, створити мультимедійні проект-презентації.

Обсяг студентської презентації, на нашу думку, мав бути в межах 8–12

слайдів, включаючи титульний слайд. Якщо під час підбору матеріалу для презентації не було єдиного погляду на проблему, що досліджувалася, то студентів необхідно було навести думку декількох авторів чи розглянути різні підходи, дати їм критичну оцінку та викласти власну думку з даного питання. Це сприяло розвитку критичного мислення в майбутнього економіста.

Проект-презентація складалася з визначення проблеми, що вимагало інтегрованого знання, дослідницького пошуку для її вирішення та пов'язаних із нею задач дослідження; практичної, теоретичної та пізнавальної значущості передбачуваних результатів; гіпотези її вирішення, обговорення методів дослідження; визначення базових знань із різноманітних галузей, необхідних для роботи над проектом; структурування змістовної частини проекту; оформлення кінцевих результатів; аналізу отриманих даних та підведення підсумків.

Ми виділили наступні етапи підготовки студентів у роботі з мультимедійною проект-презентацією:

- 1) планування (вибір теми, створення схеми та плану презентації, підбір літературних джерел, статистичного матеріалу);
- 2) виконання проекту (дослідження, збір і аналіз інформації, спостереження, проведення анкетувань і т.п.; формулювання висновків);
- 3) представлення проекту у вигляді мультимедійної презентації;
- 4) оцінювання результатів і підбиття підсумків.

Літературу з обраної теми студенти підбирали самостійно. Студентам було рекомендовано використання веб-сайтів українських та зарубіжних періодичних видань (*The Day*, *The Economist*, *The Financial Times* тощо) та спеціальної літератури (наукові статті, спеціальні видання Держкомстату України, Міністерства економіки та фінансів України, ДПА України тощо) для отримання статистичної інформації.

Необхідно враховувати, за В. Мартинюк, що на різних етапах творення

проектів стимулювальний вплив на взаємодію студентів здійснюють: публічний ефект – змагання, що визначається різними цілями учасників; умовний взаємозв'язок, що визначається установкою діяти спільно; рівень дійсного взаємозв'язку, коли дії одного члена групи неможливі без попередньої або одночасної дії інших. До того ж, для учасників інтерактивного проектування важливою є демонстрація особистісної цінності в дії – студент уявляє себе носієм цінності й стимулює себе до підсилення її значущості [130].

Студентам висувалися наступні вимоги щодо оформлення презентацій:

- відповідність заданій темі;
- логічний та послідовний виклад матеріалу;
- єдиний стиль оформлення;
- доречність малюнків, схем, таблиць, відеоматеріалу тощо;
- виразність презентації (підбір кольорів (не більше трьох), шрифту (рекомендовано Arial) та його розміру (рекомендовано 28 розмір шрифту), і не більше трьох його видів).

Наприклад, після вивчення тем «Роль реклами в банківській індустрії (The Role of Advertising in Banking Industry)» і «Реклама (Advertising)» ми запропонували студентам зробити проект-презентацію дослідницького характеру на тему «Інтернет-реклама банку чи підприємства (Internet Advertising of a Bank/Company)», спрямовану на збирання інформації про особливості та методи сучасного рекламування, з метою ознайомлення студентів з даною темою, її аналізу та узагальнення фактів. Структуру такого проекту було визначено таким чином:

- а) мета проекту, його актуальність;
- б) методи отримання й обробки інформації (літературні джерела, засоби масової інформації, інтерв'ю, анкетування тощо, з їх подальшим аналізом, узагальненням і аргументованими висновками);
- в) кінцевий продукт, результат (мультимедійна презентація).

Завдання мало такий вигляд: «Створіть мультимедійну проект-презентацію про діяльність будь-якого банку чи компанії, включаючи наступну інформацію:

- 1) назва, основна інформація про діяльність банку чи компанії (background);
- 2) логотип, слоган і рекламне повідомлення та їх аналіз;
- 3) види реклами, що використовує даний банк чи компанія, та щорічні витрати, що йдуть на рекламу;
- 4) особливості інтернет-реклами даного банку/компанії;
- 5) методи реклами (буклет, рекламний відеоролик, постер тощо);
- 6) висновок про ефективність рекламної кампанії даного банку/компанії»

Студенти групи були розділені на пари, які протягом двох тижнів мали виконати дане завдання і представити свої проект-презентації на занятті. Кожна група обрала відомий банк або компанію для виконання проекту.

Під час виконання проекту студенти ознайомилися із діяльністю організації, проаналізували її логотип і слоган, а також маркетингові стратегії та рекламні кампанії, що використовувалися банком/компанією протягом останніх 10 років; провели анкетування та склали різного роду опитувальники для отримання інформації щодо обізнаності людей про діяльність даного банку/компанії, ефективність рекламних кампаній тощо.

Представлені проекти були цікаві, інформативні та творчі. Мультимедійні презентації були виконані за всіма вимогами, що висувалися до їх оформлення. Найскладнішим виявилось для студентів дістати інформацію щодо фінансової діяльності банків чи компаній. У такому випадку ми дозволяли студентам використовувати інформацію минулих років. Використання відеоматеріалу у процесі доповідей було доречним, пожвавлювало виступ і привертало увагу студентів до особливостей маркетингових стратегій банків чи компаній.

Виконання такого виду завдання дало змогу не лише розвивати в майбутніх економістів дослідницькі вміння, використовувати іноземну мову як інструмент для навчально-дослідної роботи, утілити міждисциплінарний підхід, а й розширити їх знання з маркетингу, реклами та менеджменту для подальшого використання в майбутній професійній діяльності.

Для контролю та оцінювання виконаних проект-презентацій окрім опитувальників та анонімних анкет, ми використовували наступні критерії:

- постановка проблеми та розкриття теми;
- оформлення презентації;
- цілеспрямованість та цілісність презентації;
- виступ (мова й мовлення студента, жвавість виступу, виклик інтересу та питань у слухачів тощо).

Визначені критерії дали змогу об'єктивно оцінити рівень сформованості вмінь та навичок створення та представлення презентації іноземною мовою студентами економічних спеціальностей.

Інший міжпредметний проект, який ми запропонували студентам для позааудиторної самостійної роботи, мав назву «Відкриття бізнесу он-лайн (Setting Up a Business Online)». Метою даного проекту було передусім розвивати вміння говоріння з використанням ділової і професійної лексики та читання іноземною мовою професійно-орієнтованих джерел, а також формувати у студентів дослідницькі вміння (збір інформації, спостереження, проведення експерименту, аналіз, висунення гіпотез, узагальнення), ознайомити майбутніх економістів з особливостями відкриття і ведення власного бізнесу, сформувати навички командної роботи.

Формою представлення проекту було створення мультимедійної проект-презентації. Обов'язковими умовами проекту були наявність міні-бізнес-плану, який повинен уміти скласти кожен економіст або підприємець, і зразок сторінки веб-сайту створеної компанії.

Передусім студенти обрали тему проекту, визначили цілі, які мали досягти, і створили робочі групи. Після того як проект було сплановано і визначено його організаційну структуру, студенти зайнялися пошуком, обробкою та аналізом матеріалу, який було оформлено і представлено у вигляді мультимедійної проект-презентації з дотриманням усіх вимог щодо її оформлення.

Усі проекти були практичного характеру, цікаві і творчі. Зробивши аналіз ринку і ознайомившись з особливостями електронної комерції, студенти обрали ринкову нішу та запропонували проекти щодо відкриття бізнесу.

У презентаціях студенти представили міні-бізнес-плани, що містили відомості про компанію, інформацію про товари чи послуги, що збиралася пропонувати компанія, ринковий потенціал і цільову аудиторію, план маркетингу (SWOT-аналіз, сегментація ринку, конкуренція, реклама тощо), ресурси, необхідні для виробництва, капітал у вигляді інвестицій, банківських позик, грантів тощо. Окрім того, студенти запропонували зразки веб-сайтів та інформацію, яку вони б розмістили в Інтернеті для реклами і просування їх бізнесу. Наприклад, цікавими виявилися проекти щодо ведення бізнесу, пов'язаного з продажем квітів он-лайн, інтернет-магазину книг, веб-сайту школи танцю тощо. Студенти ретельно обмірковували назву бізнесу, цільову аудиторію, послуги, що надаватимуть он-лайн та інші важливі деталі, що були б корисні для покупців, які надають перевагу інтернет-шопінгу.

Хоча виконання даного завдання виявилось для студентів непростим та потребувало багато часу і кропіткої роботи, однак, студенти залишилися задоволеними власними проектами, дізналися багато корисної інформації для майбутньої професійної діяльності, розширили словниковий запас діловою лексикою й економічними термінами і змогли залучити знання і вміння, отримані з інших дисциплін.

Окрім того, під час вивчення теми «Ділова комунікація – візитки, e-mail, телефонування. Тайм менеджмент (Business communication – business cards, e-mails, telephoning. Time management)» для розвитку навичок ділової комунікації іноземною мовою ми дали студентам для виконання короткостроковий інформаційний проект «Business Communication». Проект мав інтерактивний характер і був представлений у вигляді тренінгу, що полягав у проведенні анкетування, тестів, дискусій та інших інтерактивних завдань під час презентації проекту групи.

Ми розподілили студентів на пари для виконання даного проекту. У межах визначеної теми студенти обрали одну з наступних підтем для доповідей:

- Навички тайм менеджменту (Time Management Skills).
- Уміння вести телефонні розмови (Telephoning Skills).
- Управління стресом (Stress Management).
- Візитки (Business Cards).
- Техніки ведення переговорів і маніпуляції (Negotiation and Manipulative Techniques).

Після етапу підготовки і планування проектів студенти провели дослідження шляхом пошуку інформації з обраної теми, збору й аналізу матеріалу та представили свої дослідження у вигляді мультимедійної проект-презентації. Зазначимо, що представлення презентації супроводжувалося виконанням цікавих тестів, дискусій та інших інтерактивних завдань з метою засвоєння отриманої інформації, практичної реалізації результатів дослідження й оволодіння певними вміннями та навичками.

Більш того, дане завдання було спрямоване не лише на формування іншомовної професійної комунікативної компетенції у майбутніх економістів, а й на розвиток навичок публічного виступу, взаємодії з аудиторією, представлення презентації.

Зокрема, під час представлення теми «Навички тайм менеджменту

(Time Management Skills)» доповідачі ознайомили групу з поняттям тайм менеджменту, особливостями управління власними справами і розподілом часу на першочергові та другорядні справи, навели статистичні дані, дали практичні поради щодо визначення пріоритетів і запропонували групі тест на наявність навичок тайм менеджменту. Виявилось, що студенти не володіють сформованими навичками розподілу власного часу, визначенням пріоритетних завдань і мають проблему з прокрастинацією (відкладуванням справ).

Інший цікавий інформаційний проект був на тему «Техніки ведення переговорів і маніпуляції (Negotiation and Manipulative Techniques)». Студенти, які готували дану проект-презентацію, що була також представлена у вигляді тренінгу, передусім надали інформацію щодо визначення поняття «маніпуляція», розглянули її види та запропонували шляхи уникнення маніпуляцій. Також студенти розповіли про маніпулятивні техніки, що найчастіше використовуються під час ведення переговорів і звернули увагу групи на правила успішного ведення переговорів. Наприкінці презентації даних дослідження, студенти групи були розділені на пари для виконання завдань, які полягали у складанні діалогів за запропонованими ситуаціями-проблемами, що мають місце у робочому середовищі. Метою було створити діалоги для вирішення конфліктної чи маніпулятивної ситуації шляхом використання запропонованих методів уникнення маніпуляцій.

Також корисними виявилися проект-презентації студентів на теми: «Управління стресом (Stress Management)», що дозволило студентам ознайомитися з основними факторами стресу, шляхами боротьби зі стресом на робочому місці та визначити власну стресостійкість завдяки запропонованому тесту; «Уміння вести телефонні розмови (Telephoning Skills)», з якої студенти дізналися про особливості ділового спілкування телефоном, поняття «телефонного етикету», правила і рекомендації щодо

етикету телефонної розмови і мали змогу взяти участь у конкурсі на складання найкращої ділової телефонної розмови.

Представлення мультимедійних презентацій у вигляді тренінгу під час опрацювання індивідуальних завдань з іноземної мови студентами економічного університету сприяло активному наочному та практичному засвоєнню знань, формуванню навчально-пізнавальних умінь і навичок, професійно-пізнавальних інтересів майбутніх економістів, що забезпечувало всебічний розвиток творчого потенціалу особистості студента, а не лише отримання теоретичних знань. Іншими перевагами використання проект-презентацій на заняттях з іноземної мови були візуальне представлення значного опрацьованого обсягу інформації, можливість доповнення чи зменшення змістової інформації, а також здатність створення електронної бази даних з дисципліни.

Отже, підготовка та використання мультимедійної презентації на практичних заняттях з іноземної мови та під час позааудиторної самостійної роботи студентів сприяла розвитку навичок говоріння, аудіювання і читання. Такий підхід до навчання іноземної мови в економічному вищому навчальному закладі, на нашу думку, є необхідним в умовах скорочення аудиторних годин і збільшення навантаження на позааудиторну самостійну роботу студентів. Тому виконання третьої дидактичної умови дозволило нам реалізувати міждисциплінарний підхід у процесі навчання іноземної мови студентів-економістів створенням мультимедійних проект-презентацій, що сприяло систематизації процесу навчання іноземної мови, підвищило рівень засвоєння знань з інших дисциплін; сприяло розвитку іноземного монологічного та діалогічного мовлення, навичок читання, аудіювання, говоріння і письма іноземною мовою та формуванню іншомовної професійної комунікативної компетенції.

Ефективне впровадження означених дидактичних умов було неможливим без поточного контролю та перевірки засвоєних знань, умінь та

навичок. Тому на третьому етапі експериментального дослідження ми розробили пакет тестових і розвивальних завдань як в друкованому, так і в електронному вигляді з метою перевірки засвоєного матеріалу.

Тестові завдання склалися з двох частин:

- 1) письмової (Reading and Writing);
- 2) усної (Listening and Speaking).

Приклад розроблених тестових завдань та вправ у друкованому вигляді подано у додатку Л.

Виконання письмової частини передбачало перевірку вмінь читання і письма, у той час як завдання усної частини полягали в перевірці умінь говоріння і аудіювання. У письмовій частині студенти виконували вправи та завдання шляхом опрацювання економічної статті в електронному вигляді з подальшими вправами у вигляді вибору правильних чи неправильних тверджень, заповнення пропусків; написання ділового листа за заданою ситуацією. Виконання усної частини тестових завдань дозволило перевірити уміння аудіювання завдяки розробленим різного роду вправам до аудіо- та відеоматеріалів, а також розкриття заданої теми чи проблеми шляхом монологу або діалогу.

Проведення рубіжного контролю дало змогу перевірити засвоєння знань студентами з дисципліни, ключових умінь з іноземної мови (говоріння, читання, аудіювання, письмо) та оцінити ефективність реалізації визначених дидактичних умов.

Більш того, ми розробили інтерактивні розвивальні та ігрові завдання іноземною мовою для студентів-економістів, що мали комунікативний, пізнавальний, мотиваційний характер і дали змогу перевірити об'єм засвоєних знань та вмінь з дисципліни.

Ми використовували дані ігрові та розвивальні завдання на практичних заняттях для формування мовленнєвої компетенції, розвитку критичного і творчого мислення, емоційного підйому та поживлення навчального

процесу.

Наприклад, під час вивчення теми «Кар'єра (Careers)» ми провели навчальну гру «Management» для перевірки засвоєних знань із даної теми. Навчальна гра полягала в тому, щоб закріпити пройдений матеріал, звернути увагу на ключові слова і вирази, поживавити навчальний процес. Завданням студентів було отримати якомога більше балів під час відповідей на запитання. Навчальна гра була виконана за допомогою програми PowerPoint. На екрані було показано двадцять чотири клітинки. Студенти, які сиділи за круглим столом, по черзі кидали кубики, і за отриманою кількістю балів, відповідали на запитання, що стояли за такою ж цифрою на екрані. Так, наприклад, питання гри були наступними: What is management? What is the origin of the word «management»? Name the functions of management. What branches of management do you know? What are the managerial levels? What makes a good manager? What motivating factors are important for employees? What are the main stages of a good management? What does «entrepreneurial sense» imply? та ін.

Якщо студенти не могли дати правильну відповідь на запитання або якщо відповідь була не повною, то черга переходила до наступного студента. Після того, як студенти дали відповіді на всі запитання, ми підбили підсумки вивченої навчальної гри, виявили, які питання були складними для студентів, і змогли оцінити загальну обізнаність за темою.

Інші навчальні ігри мали назву «It's All About Advertising» і «What Do You Say?» і були проведені під час практичних занять у кінці навчального року для контролю засвоєних знань і систематизації пройденого матеріалу. Розроблені інтерактивні навчальні ігри також були створені за допомогою програми PowerPoint і проведені в такій формі, як і попередня гра: студенти по черзі кидали кубики і за отриманою кількістю балів відповідали на запитання, що стояли за такою ж цифрою на екрані.

Навчальна гра «It's All About Advertising» передбачала перевірку

засвоєних знань студентів із теми, закріплення лексичного матеріалу, розвиток у студентів уміння говоріння іноземною мовою та сприяла піднесенню конкурентного духу. Запитання і завдання мали наступний вигляд: Give examples of outdoor advertising on the buses or cars in your city. Which celebrities from your country are used in advertising? Which products do they advertise? What products were fashionable when you were a child and are still fashionable now? What's the best/worst TV advert you've seen? Describe it. 'Fashionable' also relates to a way of life, e.g. where you take your holiday. Do you consider yourself to be fashionable? Give examples of clever slogans that you remember from advertising campaigns. Name a product that you could never advertise and explain why та ін.

Так само проведення навчальної гри соціокультурного характеру «What Do You Say?» у кінці навчального року дало нам можливість в ігровій формі перевірити засвоєні знання з дисципліни, систематизувати пройдений матеріал та оцінити набуті знання і вміння студентів з іноземної мови.

Запитання й завдання даної гри були, наприклад, такі:

1. In which country is it quite normal to begin presenting your product straight away? a) Qatar b) the US c) Venezuela d) Kuwait
2. At a conference, you meet someone you've met before. What would you say?
3. You arrive for an appointment. Introduce yourself to the person at the reception desk.
4. A visitor wants advice on how to spend an evening in your city/town.

Якщо студенти не могли дати правильну відповідь на запитання чи виконати завдання, вони пропускали хід. Виграв той студент, який дав більше правильних відповідей.

Проведення такого виду навчальних ігор у процесі навчання іноземної мови дало змогу сформувати мовленнєву і соціокультурну компетенції у майбутніх економістів, актуалізувати лексико-граматичний матеріал і

розширити знання студентів про особливості ділового спілкування та міжкультурної комунікації.

Наступна навчальна гра, на відміну від попередніх, могла бути проведена лише в комп'ютерному класі. Це була інтерактивна ділова гра під назвою «Успіх або провал» («Success or Failure»), що була розміщена на веб-сайті університету [217], а друкований варіант гри подано у додатку М. Дана гра полягала в тому, щоб навчити студентів-економістів критично мислити, швидко приймати рішення, прогнозувати й обирати стратегії. Дана інтерактивна гра починалася з опису наступної ситуації: «Ви навчаєтесь в університеті. Останнім часом Ваша улюблена справа, фотозйомка, почала приносити немалий щомісячний прибуток, при цьому забирає багато часу. Ви опинились у ситуації, коли прийшов час приймати остаточне рішення. Тому кожний Ваш вибір призведе до вдалого чи невдалого розгортання подій. Тепер зробіть Ваш перший вибір і слідуйте інструкціям». Наступне завдання мало, як зразок, такий вигляд:

«1. Якщо Ви припините займатися улюбленою справою, Ви втратите можливо єдину й останню можливість у Вашому житті. Тому Ви залишаєте університет і концентруєтесь лише на власному бізнесі.

2. Ви продовжуєте навчання в університеті і за два роки повертаєтесь до власного бізнесу. Врешті-решт, Ви завжди можете до нього повернутися! Він все ще на Вас чекає».

Під час інтерактивної гри студенти опинялися перед вибором, і рішення, яке вони приймали, призводило до тієї чи іншої ситуації. Залежно від вибору студентів гра мала вдалий чи невдалий фінал.

У деяких студентів були ярко виражені здібності критичного мислення, аналізу ситуації і прогнозування, у той час як інші студенти сподівалися на інтуїцію і вдачу.

Результати гри були несподіваними для студентів, адже фінал завдання залежав від їх здібностей, знань і кмітливості, а не правильної чи

неправильної відповіді.

Відгуки студентів після проведення інтерактивної ділової гри довели, що її використання активізувало процес навчання іноземної мови, сприяло встановленню міжпредметних зв'язків та розвивало критичне мислення, що необхідне для майбутніх економістів і підприємців.

Вважаємо за необхідне додати, що для реалізації вищезазначених дидактичних умов навчання іноземної мови ми також розробили мультимедійний навчальний комплекс із дисциплін «Іноземна мова» та «Ділова іноземна мова», до яких, окрім електронних навчальних програм, тестів, увійшли розроблені нами «Методичні рекомендації для викладачів англійської мови з використання мультимедійної презентації у навчальному процесі», посібник в електронному вигляді «Англійська мова для економістів», навчальний відеоматеріал та мультимедійні презентації.

«Методичні рекомендації для викладачів англійської мови з використання мультимедійної презентації у навчальному процесі» було розроблено в друкованому й електронному вигляді для активізації процесу навчання іноземної мови студентів-економістів та впровадження мультимедійних технологій у навчальний процес. Метою даної методичної розробки було ознайомити викладачів, студентів і аспірантів з особливостями створення та вимогами щодо оформлення навчальних мультимедійних презентацій, а також критеріями їх оцінювання. У методичних рекомендаціях розглядалися питання, пов'язані з розробкою, призначенням та класифікацією мультимедійних презентацій як навчальних засобів; запропоновано методичні прийоми і завдання з використання презентацій у процесі навчання іноземної мови студентів-економістів. Методична розробка складалася зі Вступу, Частини I (теоретичної), Частини II (практичної), Глосарію, Додатків та Літератури.

Наведемо приклад завдання з практичної частини методичних рекомендацій, що викликало зацікавленість у студентів до створення

мультимедійної презентації та сприяло усвідомленню необхідності створювати власні мультимедійні продукти сучасним фахівцем. Викладачам були запропоновані наступні питання для обговорення зі студентами: Do you ever have to listen to business presentations? Do you ever have to make business or other presentations? What kinds of problems do you face when you have to make a presentation? How do you prepare for it? What makes the difference between a good presentation and a bad one? What are the most important things in a good presentation?

Також ми запропонували викладачам завдання, що привертало увагу студентів до таких складових успішної презентації: чітка вимова (distinct articulation), час виступу (duration), вдалі візуальні засоби (relevant visual aids), мова жестів (body language), структура доповіді (logical organization), знання теми (subject competence) і лексики (topical vocabulary); які студенти повинні були розставити в порядку пріоритетності та проаналізувати.

Пояснення студентам правил оформлення і створення мультимедійної презентації, особливостей вибору теми, а також підготовки виступу є передумовою успішної й ефективною презентації. Тому для розвитку навичок організації тексту й порядку представлення матеріалу у студентів ми запропонували викладачам завдання, у якому необхідно було студентам розставити частини виступу в логічному порядку.

Для запобігання помилок під час виступу в методичних рекомендаціях викладачам було рекомендовано використовувати завдання для студентів, що полягало у виправленні помилок у тексті, щоб привернути увагу до важливості правильного вживання як усного, так і писемного мовлення у процесі підготовки мультимедійної презентації.

Для правильного виконання й оформлення студентської мультимедійної презентації в розроблених методичних рекомендаціях ми подали вимоги та зразок оформлення даного мультимедійного продукту.

Що стосується оцінювання мультимедійної презентації, то ми запропонували викладачам наступні критерії оцінювання:

- постановка проблеми та розкриття теми;
- оформлення презентації;
- цілеспрямованість та цільність презентації;
- виступ доповідача (мова й мовлення студента, жвавість виступу, виклик інтересу та питань у слухачів тощо).

У Додатках викладачам були запропоновані анкети для оцінювання і взаємооцінювання студентів. Наприклад, якщо за рейтингом підготовка доповіді у вигляді мультимедійної презентації складала 20 балів, то викладачі могли оцінити розкриття теми і послідовність викладу матеріалу, оформлення презентації, аудіо-візуальний супровід і представлення матеріалу в 5 балів за кожним критерієм.

Окрім того, для впровадження мультимедійної технології у навчальний процес для викладачів іноземної мови ми провели сучасну й ефективну форму групового навчання – тренінг. Тренінг (з англ. training) означає процес зміни відношення, знання чи поведінкових навичок того, хто навчається, через набуття навчального досвіду з тим, щоб досягти ефективного виконання в одному виді діяльності або певній галузі.

Метою педагогічного тренінгу «Мультимедійні технології в процесі навчання іноземної мови» було ознайомлення викладачів з особливостями використання мультимедійних технологій у процесі навчання іноземної мови майбутніх економістів.

Завданнями педагогічного тренінгу було:

1. ознайомити викладачів іноземної мови з сучасними мультимедійними засобами і продуктами, що можуть бути використаними в навчальному процесі;
2. сформувати навички підбору мультимедійних засобів і продуктів для певного етапу навчального процесу;

3. ознайомити з сучасними формами і методами кооперативного і колаборативного навчання іноземної мови з використанням мультимедійних технологій (веб-квестом, веб-кейсом, відеокейсом) та особливостями їх створення та використання;

4. відпрацювати практичні навички організації процесу навчання іноземної мови засобами мультимедійних технологій.

Теми та питання, які розглядалися та обговорювалися під час проведення тренінгу, а також вправи, що були розроблені, подано в додатку Н.

Проведення педагогічного тренінгу дало змогу охопити значний обсяг матеріалу, а викладачам – закріпити й відпрацювати практичні навички.

Програма педагогічного тренінгу «Мультимедійні технології в процесі навчання іноземної мови» складалася з трьох основних етапів:

1. Навчання на тренінгу та виконання вимог і завдань викладачами.
2. Створення електронного навчально-методичного комплексу з дисципліни.
3. Реалізація навчального проекту у процесі навчання, що був розроблений викладачем на тренінгу.

Основним призначенням педагогічного тренінгу було показати можливість трансформації традиційних форм, методів і засобів навчання іноземної мови в сучасні мультимедійні технології.

Під час тренінгу ми ознайомили викладачів із поняттям мультимедійної технології як виду педагогічної технології, мультимедійними засобами і продуктами, що можуть використовуватися в процесі навчання іноземної мови студентів економічних вищих навчальних закладів, а також із сучасними засобами кооперативного і колаборативного навчання – веб-квестом, веб-кейсом і відеокейсом, а також інтерактивними діловими іграми. Після ознайомлення з вимогами, особливостями оформлення і представлення

мультимедійних презентацій учасники створили власні презентації, які зможуть використати для лекційного чи практичного заняття.

Учасники ставили багато запитань щодо перевірки й оцінювання студентських мультимедійних презентацій, розв'язання і створення відеокейсів і веб-квестів.

Ми показали, як виявити сформованість знань, умінь та навичок студентів з іноземної мови та зробити процес навчання іноземної та ділової іноземної мови ефективним, цікавим та творчим.

Наприкінці педагогічного тренінгу ми запропонували кожному учаснику створити власну практичну роботу у вигляді електронного навчально-методичного комплексу (Портфоліо) для студентів, який викладач міг використовувати в конкретному навчальному закладі. До даного комплексу увійшли: електронні підручники, посібники або методичні рекомендації з дисципліни, тестові-тренажери, мультимедійні презентації викладачів для проведення лекцій або практичних занять, навчальний відеоматеріал, а також план упровадження та реалізації навчального проекту. Робота захищалася перед колегами при публічному захисті.

Після педагогічного тренінгу учасники заповнили анкети відгуків, які засвідчили, що ми працювали у правильному напрямку і проведення такого тренінгу виявилось корисним для викладачів у їх професійній діяльності. Практичні знання, отримані учасниками під час тренінгу, на нашу думку, допоможуть учасникам оновити методику викладання іноземної мови, упровадити нові підходи щодо викладання ділової іноземної мови, підвищити рівень володіння іноземною мовою майбутніми економістами в умовах скорочення аудиторних годин. Педагогічний тренінг «Мультимедійні технології в процесі навчання іноземної мови» для викладачів іноземної мови виявився корисним і доцільним в умовах зміни парадигми сучасної економічної освіти, викладання іноземної мови в економічному вищому навчальному закладі і поширення інноваційних технологій.

Отже, на формувальному етапі експерименту було організовано навчально-пізнавальну діяльність студентів, спрямовану на перевірку ефективності визначених дидактичних умов навчання іноземної мови майбутніх економістів засобами мультимедійних технологій. Комплексне використання мультимедійних засобів (комп'ютер (нетбук), мультимедійний проектор тощо) і мультимедійних продуктів (електронні підручники, мультимедійні презентації, електронні словники, навчальний відеоматеріал, програми-тренажери) дало нам змогу реалізувати вищезазначені дидактичні умови як на практичних заняттях з іноземної мови, так і під час позааудиторної самостійної роботи студентів. Більш того, їх гармонійне поєднання дало змогу впровадити такі інтерактивні форми і методи навчання іноземної мови, як веб-кейси, відеокейси, веб-квести й інтерактивні навчальні ігри. Окрім того, використання ресурсів мережі Інтернет у процесі читання й аналізу електронних економічних джерел, ведення електронного ділового листування нам вдалося не лише активізувати навчальний процес, а й розширити словниковий запас у майбутніх економістів, сформувати іншомовну професійну комунікативну компетенцію. Поточний контроль студентів і їх відгуки дозволили нам у процесі експерименту перевірити ефективність, доцільність і необхідність упровадження визначених дидактичних умов.

Нарешті, ми дійшли контрольного етапу експериментального дослідження, на якому перевірили рівень володіння іноземною мовою у студентів експериментальних груп та порівняли отримані результати з досягненнями студентів контрольних груп методами математичної статистики.

2.4. Аналіз результатів експериментального дослідження

Контрольний експеримент полягав у аналізі результатів формувального експерименту, визначенні підсумкових рівнів володіння іноземною мовою у студентів експериментальних і контрольних груп, перевірці ефективності дидактичних умов навчання іноземної мови майбутніх економістів засобами мультимедійних технологій.

Порівняльний аналіз рівнів володіння іноземною мовою студентів контрольних і експериментальних груп було проведено до і після формувального експерименту, отримані результати було перевірено методами математичної статистики. Тому після проведення експериментальної роботи зі студентами ЕГ щодо підвищення рівня володіння іноземною мовою засобами мультимедійних технологій під час практичних та індивідуальних занять, а також аудиторної та позааудиторної самостійної роботи, ми провели повторне діагностування рівнів володіння іноземною мовою студентів ЕГ та КГ.

Завдання контрольного тесту враховували визначені рівні сформованості досліджених умінь та були складені таким чином, що дали змогу перевірити рівень володіння іноземною мовою студентів, що передбачало сформованість умінь сприймати автентичну іноземну мову на слух, читати й аналізувати електронні економічні джерела, вести електронне ділове листування, а також створювати й представляти мультимедійну презентацію. За своєю структурою завдання остаточного тесту були подібні тим завданням, що студенти виконували до проведення формувального експерименту, і оцінювалися за такими ж таблицями і критеріями. Приклад одного з варіантів контрольного тесту наведено у додатку П.

У тесті, що складався з чотирьох частин, «Video Online», «Reading Online», «Business Correspondence Online» і «Making a Presentation», студенти

виконали завдання для визначення рівня володіння іноземною мовою та перевірки сформованості вмінь з іноземної мови, а саме: говоріння, читання, письма і аудіювання.

Виконання студентами завдання першої частини тесту під назвою «Video Online», дало змогу визначити рівень сформованості вміння аудіювання. Три завдання даної частини тесту дозволили перевірити загальне розуміння відеосюжету студентами, уміння сприймати специфічну інформацію й деталі, розуміти основні ідеї лінгвістично складного мовлення щодо конкретних, професійних тем, а також розуміти складні, незнайомі теми, що належать до соціально-економічної сфери життя й уміння сприймати економічну лексику, складні вирази й ідіоматичні вирази, а також висловлювати власну думку щодо переглянутого сюжету.

Під час виконання другої частини тесту «Reading Online» студенти читали автентичні джерела суспільно-економічного й політичного характеру он-лайн, аналізували їх, писали дискурсивне есе та використовували додаткові он-лайн ресурси для їх написання. Дана частина тесту складалася з трьох завдань, що перевіряли повне розуміння тексту, усвідомлення проблем, які були виражені у статті імпліцитно чи експліцитно, уміння написати відгук, рецензію або есе, які засвідчували розуміння теми. Отже, результати виконання даного завдання свідчили про сформовані вміння організовувати й структурувати знайдений матеріал, поєднувати частини матеріалу, що були знайдені на різних веб-сайтах, воедино.

Виконання третьої частини тесту «Business Correspondence Online» показало якою мірою студенти навчилися вести електронне ділове листування, використовувати фахову лексику, складні вирази та різні синтаксичні засоби при написанні ділового листа та були ознайомлені з основними правилами нетикету (або мережевого етикету).

Нарешті, при виконанні четвертої частини тесту «Making a Presentation», що потребувала сформованість уміння говоріння та представлення доповіді, а

також навички роботи з електронним матеріалом і створення мультимедійної презентації, підбору аудіовізуальних засобів, свідчило про сформованість іншомовної комунікативної і технологічної компетенцій.

Оцінювання тесту відбувалося так само, як і діагностичного тесту. Кожне з чотирьох завдань запропонованого тесту, що передбачало визначення рівня володіння іноземною мовою та сформованості вмінь говоріння, аудіювання, письма і читання з іноземної мови у майбутніх економістів, оцінювалося у 25 балів, що становило 25,00% від загальних умінь. Отримана кількість балів студентами також була представлена у процентному відношенні як для визначення рівня сформованості кожного з умінь, так і рівня володіння іноземною мовою. Таблиці оцінювання кожного з завдань подано в додатку Г.

Використовуючи шкалу порядку було складено таблицю 2.5, у якій подано результати контрольного тесту щодо визначення рівня володіння іноземною мовою відповідно до розподілу студентів на групи: контрольні (92 особи) та експериментальні (96 осіб):

Таблиця 2.5

Рівні володіння іноземною мовою студентів КГ та ЕГ

(після формульовального експерименту)

Рівень	Контрольна група		Експериментальна група	
	<i>к-ть</i>	<i>у %</i>	<i>к-ть</i>	<i>у %</i>
Базовий	40	43,50	19	19,80
Достатній	39	42,40	53	55,20
Просунутий	13	14,10	24	25,00
Σ	92	100	96	100

Як видно з таблиці 2.5, базового рівня володіння іноземною мовою мали 43,50% студентів КГ і 19,80% студентів ЕГ. Таку різницю результатів, ми

пов'язуємо з тим, що систематичне використання в експериментальних групах мультимедійної технології в навчальному процесі, на відміну від традиційних методів навчання іноземної мови студентів контрольних груп, дало змогу підвищити рівень володіння іноземною мовою студентів ЕГ, і, отже, значно скоротити кількість студентів, що володіють іноземною мовою на базовому рівні.

За результатами контрольного тесту найбільша кількість студентів в ЕГ (53 особи) мала достатній рівень володіння іноземною мовою, що у процентному співвідношенні становило 55,20% студентів. У той час як, на достатньому рівні володіли іноземною мовою 42,40% студентів КГ, більшість студентів контрольних груп (40 осіб) залишилися на базовому рівні. Зауважимо, що підвищення рівня володіння іноземною мовою студентів ЕГ до достатнього зумовлено активним, послідовним та логічним використанням мультимедійних засобів і продуктів протягом усього навчального процесу.

Просунутого рівня володіння іноземною мовою в контрольних групах мали 14,00% студентів, у той час як в експериментальних групах – 25,00% студентів. На нашу думку, такий результат ми отримали завдяки комплексній реалізації визначених нами дидактичних умов, а саме: шляхом використання ресурсів мережі Інтернет для читання й аналізу суспільно-економічних джерел, написання електронних ділових листів, розв'язання веб-кейсів та відеокейсів, проведення веб-квесту та інтерактивних ділових і навчальних ігор, а також створення мультимедійних проект-презентацій. Тому все це дозволило розширити знання, удосконалити вміння і навички з іноземної мови майбутніх економістів і, як результат, підвищити їх рівень професійного володіння іноземною мовою.

Окрім того, після проведення контрольного тесту було визначено коефіцієнти засвоєння ключових умінь з іноземної мови майбутніх економістів із метою перевірки ефективності запропонованої дидактичної моделі навчання

іноземної мови студентів економічних спеціальностей засобами мультимедійних технологій. Отримані результати зведено в таблицю 2.6:

Таблиця 2.6

Показники засвоєння вмінь з іноземної мови студентів КГ та ЕГ
(після формувального експерименту)

Уміння	Рівень					
	базовий		достатній		просунутий	
	група					
	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ
	коефіцієнт засвоєння вміння (к сер.)					
Аудіювання	0,52	0,62	0,68	0,78	0,82	0,90
Читання	0,54	0,64	0,70	0,80	0,84	0,96
Письма	0,50	0,62	0,68	0,78	0,82	0,94
Говоріння	0,56	0,64	0,66	0,80	0,86	1,00

Як видно з таблиці 2.6, кількісні показники засвоєння вмінь значно відрізняються від тих, що були отримані до початку формувального експерименту. Зокрема, в контрольних групах несформованими виявилися всі вміння на базовому рівні, майже сформованими вони виявилися на достатньому рівні, і на просунутому рівні були добре сформовані лише такі вміння, як читання й аудіювання. В експериментальних групах були сформовані вищезазначені вміння як на базовому, достатньому, так і на просунутому рівнях.

На нашу думку, це пов'язане з тим, що сформованість уміння говоріння було досягнуто активним використанням мультимедійних презентацій на різних етапах навчального процесу, а також завдяки обговоренню відеокейсів, проведенню інтерактивних ділових і навчальних ігор і розширенню словникового запасу студентів шляхом читання автентичних текстів он-лайн.

Високі показники вміння аудіювання та письма студенти експериментальних груп досягли, на нашу думку, завдяки постійному перегляду навчального відеоматеріалу, написанню ділового e-mail і розв'язанню веб-кейсів, у той час як у студентів КГ ці показники були значно нижчими, через те, що такі засоби навчання не використовувалися або використовувалися дуже рідко під час практичних занять й аудиторної та позааудиторної самостійної роботи студентів.

Окрім того, завдяки результатам контрольного тесту ми визначили не лише сформованість ключових умінь з іноземної мови у студентів контрольних та експериментальних груп, а й їх відповідність тому чи іншому рівню. У таблиці 2.7 подано результати сформованості ключових умінь з іноземної мови на різних рівнях у студентів ЕГ і КГ, отриманих після формувального експерименту:

Таблиця 2.7

Критерії та рівні володіння іноземною мовою студентів КГ та ЕГ

(після формувального експерименту)

Рівень Критерій	Базовий				Достатній				Просунутий			
	к-ть		у %		к-ть		у %		к-ть		у %	
	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ
Уміння читання	32	15	34,80	15,60	42	56	45,70	58,30	18	25	19,50	26,00
Уміння письма	38	18	41,30	18,80	41	53	44,60	55,20	13	25	14,10	26,00
Уміння аудіювання	42	22	45,60	22,90	39	50	42,40	52,10	11	24	12,00	25,00
Уміння говоріння	48	21	52,20	21,90	34	53	37,00	55,20	10	22	10,90	22,90
Х _{сер.}	40	19	43,50	19,80	39	53	42,40	55,20	13	24	14,10	25,00

Як свідчить таблиця 2.7, на базовому рівні здатність швидко читати для вивчення академічного курсу, аналізувати автентичні джерела та знаходити необхідну інформацію в Інтернеті, працювати з електронними підручниками, словниками, енциклопедіями тощо, мали 34,80% студентів КГ та 15,60% студентів ЕГ. Разом із тим, 41,30% студентів КГ та 18,80% студентів ЕГ виявили вміння занотовувати, написати діловий лист, есе тощо за заданою темою. Щодо вміння говоріння на базовому рівні та ведення професійної розмови в швидкому темпі з використанням фахової лексики, то 52,20% студентів КГ і 21,90% студентів ЕГ мали сформовані вміння на даному рівні. Нарешті, 45,60% студентів контрольних груп і лише 22,90% студентів експериментальних груп сприймали ділову автентичну іноземну мову на слух на базовому рівні.

На достатньому рівні 45,70% студентів контрольних груп та 58,30% студентів експериментальних груп розуміли широкий спектр складних великих текстів та статей іноземних періодичних видань, аналізували їх зміст та висловлювали свої думки щодо проблем, що в них обговорювалися. Написати електронний діловий лист або створити мультимедійну презентацію іноземною мовою могли 44,60% студентів контрольних груп та 55,20% студентів експериментальних груп на даному рівні. Уміли робити нотатки під час перегляду навчального відеоматеріалу, аналізувати та переказувати щойно прослуханий чи переглянутий матеріал на достатньому рівні могли 42,40% студентів КГ та 52,10% студентів ЕГ, а вміння чітко, структуровано й вичерпно висловлюватися щодо складних професійних ситуацій, застосовуючи різні синтаксичні засоби мали 37,00% студентів контрольних груп та 55,20% студентів експериментальних груп.

Як свідчать дані таблиці, на просунутому рівні 26,00% студентів ЕГ і 14,10% студентів КГ могли писати електронні ділові листи, створювати і представляти мультимедійні презентації та інші мультимедійні продукти; 25,00% студентів ЕГ і лише 12,00% студентів КГ вільно сприймали

автентичну іноземну мову на слух, робили нотатки під час професійної розмови іноземною мовою та 22,90% студентів ЕГ і 10,90% студентів КГ могли ефективно вести бесіду на будь-які соціально-побутові та професійні теми, використовуючи фахову лексику, ідіоми та фразеологізми.

Для більш якісного порівняння одержаних результатів було складено і проаналізовано рисунок 2.2, що показує динаміку змін рівнів володіння іноземною мовою, які відбулися у студентів КГ та ЕГ до і після експериментальної роботи:

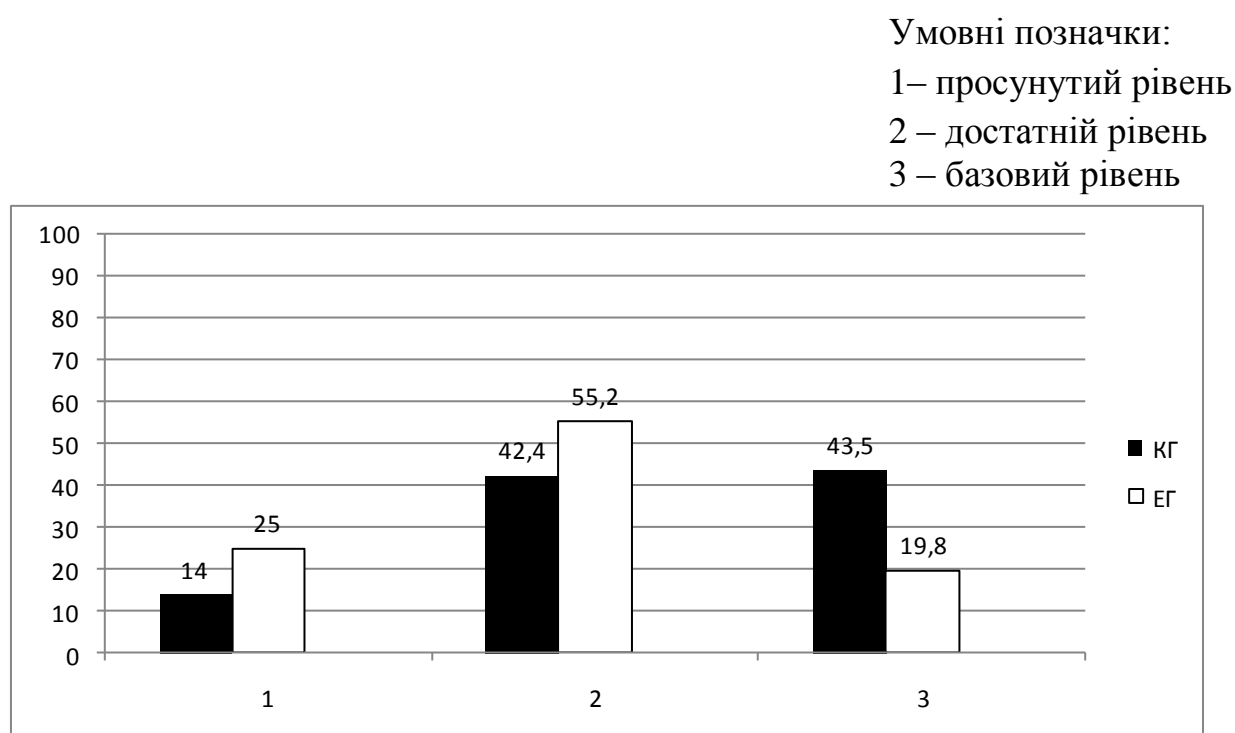

Рис. 2.2. Динаміка підвищення рівня володіння іноземною мовою студентів КГ та ЕГ (після формульовального експерименту)

Позитивна динаміка підвищення рівня володіння іноземною мовою в експериментальних групах, що засвідчує рисунок 2.2, довела ефективність побудованої дидактичної моделі навчання іноземної мови майбутніх економістів засобами мультимедійних технологій. Тому після проведення формульовального експерименту кількість студентів у контрольних групах із

достатнім та просунутим рівнем володіння іноземною мовою виявилася меншою за кількість студентів в ЕГ з даними рівнями.

З метою узагальнення отриманих результатів експерименту і порівняння рівнів володіння іноземною мовою студентів контрольних та експериментальних до і після проведення формувального експерименту для наочності наводимо в таблиці 2.8:

Таблиця 2.8

Рівень володіння іноземною мовою студентів КГ та ЕГ

(до і після формувального експерименту)

Рівень	До формувального експерименту				Після формувального експерименту				Приріст	
	<i>група</i>									
	КГ		ЕГ		КГ		ЕГ		КГ	ЕГ
	к-ть	у %	к-ть	у %	к-ть	у %	к-ть	у %	у %	у %
Базовий	52	56,50	54	56,30	40	43,50	19	19,80	-13,00	-36,50
Достатній	32	34,80	34	35,40	39	42,40	53	55,20	+7,60	+19,80
Проснутий	8	8,70	8	8,30	13	14,10	24	25,00	+5,40	+16,70

Відтак, приріст в експериментальних групах на базовому рівні становив -36,50%, на достатньому рівні він мав позитивний показник у +19,80%, а на просунутому рівні приріст склав +16,70%, у той час як у контрольних групах він був -13,00, +7,60, +5,40 відповідно на всіх рівнях, що, на нашу думку, свідчить про ефективність навчання іноземної мови

майбутніх економістів саме засобами мультимедійних технологій та доцільність запропонованих дидактичних умов навчання іноземної мови, а саме: використання Інтернет-технологій у процесі навчання іноземної мови; упровадження форм і методів кооперативного та колаборативного навчання іноземної мови мультимедійними засобами; реалізація міжпредметного підходу завдяки мультимедійним проект-презентаціям.

Для наочного порівняння результатів, отриманих в експериментальних та контрольних групах, надаємо динаміку рівнів володіння іноземною мовою студентів КГ і ЕГ до і після формувального експерименту (на осі *x* подаємо рівні володіння іноземною мовою – просунутий, достатній та базовий), а на осі *y* – їх числовий вираз у відсотках:

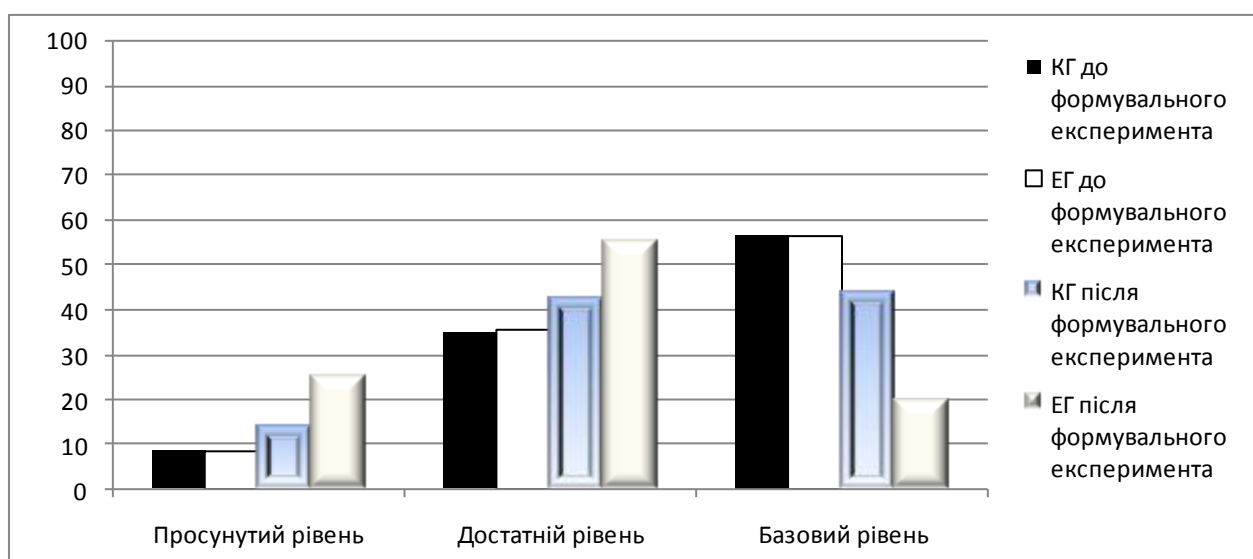

Рис. 2.3. Динаміка підвищення рівня володіння іноземною мовою студентів КГ та ЕГ (до і після формувального експерименту)

Як бачимо з рисунку 2.3, динаміка рівнів володіння іноземною мовою майбутніх економістів до і після формувального експерименту довела, що в експериментальних групах достатній і просунутий рівні володіння іноземною мовою у студентів експериментальних груп збільшились майже вдвічі на відміну від рівня володіння іноземною мовою студентів контрольних груп. Кількість студентів експериментальних груп, які володіли іноземною мовою

на базовому рівні зменшилася на 36,50%, у той час як у контрольній групі цей показник становив 13,00%.

Результати контрольного тесту засвідчили, в експериментальних групах, де проводилася цілеспрямована робота з підвищення рівня володіння іноземною мовою майбутніх економістів, показники рівнів володіння іноземною мовою студентів значно підвищилися порівняно з результатами студентів контрольних груп, що, на нашу думку, пов'язано з застосуванням мультимедійних технологій протягом усього процесу навчання іноземної мови, а саме: Інтернет-технологій, які дали змогу сформувати вміння читання й аналізу професійно-спрямованих та економічних електронних джерел та ведення електронного ділового листування; форм і методів кооперативного та колаборативного навчання іноземної мови, що сформувало вміння аудіювання та говоріння на професійному рівні та мультимедійних проект-презентацій, які сприяли формуванню вищезазначених умінь й іншомовної професійної комунікативної компетенції.

Одержані результати свідчать про недостатнє використання в контрольних групах сучасних мультимедійних засобів та продуктів у процесі навчання іноземної мови, орієнтацію на традиційні методи навчання іноземної мови та нерозробленість методів і засобів кооперативного та колаборативного навчання. Незважаючи на те, що в контрольних групах протягом навчання іноземної мови використовувався сучасний аудіоматеріал і створювалися мультимедійні презентації студентами, однак їх використання було частковим, непослідовним та нерегулярним.

Окрім того, для перевірки ефективності проведеної роботи в експериментальних групах ми використали результати тестування студентів, які мали просунутий рівень володіння іноземною мовою як до формувального експерименту, так і після нього, з метою оцінювання достовірності відмінності значень між двома залежними (парними) вибірками за t-критерієм Стьюдента [139].

Результати тесту, отримані до формувального експерименту (змінна x) і після нього (змінна y) студентами ЕГ, які мали просунутий рівень володіння іноземною мовою, а також відмінності між результатами балів подано у таблиці 2.9:

Таблиця 2.9

Порівняльна таблиця результатів тестування в ЕГ до і після формувального експерименту (просунутий рівень)

№ п/п	Шифр студента	Отриманий бал		Допоміжний розрахунок	
		<i>до початку формувального експерименту</i> (x)	<i>після формувального експерименту</i> (y)	d	d^2
1.	К328	20,50	23,00	2,50	6,25
2.	К342	23,00	25,00	2,00	4,00
3.	Ф392	25,00	23,00	-2,00	4,00
4.	Ф374	24,50	23,00	-1,50	2,25
5.	Ф361	22,00	25,00	3,00	9,00
6.	Ф354	23,00	21,00	-2,00	4,00
7.	Ф362	24,00	24,00	0,00	0,00
8.	К321	22,00	24,00	2,00	4,00
9.	Ф381	-	25,00	25,00	625,00
10.	Ф394	-	23,00	23,00	529,00
11.	Ф379	-	24,00	24,00	576,00
12.	Ф388	-	25,00	25,00	625,00
13.	К308	-	23,00	23,00	529,00
14.	Ф359	-	21,00	21,00	441,00
15.	Ф384	-	21,00	21,00	441,00
16.	Ф356	-	23,00	23,00	529,00
17.	К349	-	21,00	21,00	441,00
18.	Ф378	-	22,00	22,00	484,00
19.	Ф358	-	22,00	22,00	484,00
20.	Ф355	-	23,00	23,00	529,00
21.	К331	-	23,00	23,00	529,00
22.	Ф377	-	23,00	23,00	529,00
23.	К323	-	22,00	22,00	484,00
24.	К330	-	23,00	23,00	529,00
Σ		184,00	552,00	368,00	8337,50
x сер.		23,00	23,00	15,33	347,40

Для оцінювання достовірності значень ми використали формулу парного t-критерію Стьюдента, а саме:

$$t_{емп} = \frac{\bar{d}}{Sd} \quad (2.3)$$

де $d_i = x_i - y_i$ – відмінності між відповідними значеннями змінної x (тестові бали до початку формувального експерименту) і змінної y (тестові бали після формувального експерименту), а \bar{d} – середнє цих відмінностей.

Спочатку зробили розрахунок для визначення \bar{d} за формулою:

$$\bar{d} = \frac{\sum_{i=1}^n d_i}{n} = \frac{368}{24} = 15,33 \quad (2.4)$$

Суму середніх відмінностей (Sd) ми обчислили за наступною формулою:

$$Sd = \sqrt{\frac{\sum d_i^2 - \frac{(\sum d_i)^2}{n}}{n(n-1)}} = \sqrt{\frac{8337,50 - \frac{(368)^2}{24}}{24(24-1)}} = \sqrt{\frac{8337,50 - 5642,67}{552}} = 2,21 \quad (2.5)$$

де n – кількість студентів експериментальної групи, які мали просунутий рівень володіння іноземною мовою. Зауважимо, що число ступенів свободи k визначалося за формулою:

$$k = n-1 = 24 - 1 = 23 \quad (2.6)$$

Нарешті, ми застосували формулу (2.3) і отримали наступний результат:

$$t_{емп} = \frac{\bar{d}}{Sd} = \frac{15,33}{2,21} = 6,937$$

У зв'язку з тим, що ступінь свободи $k=23$, то відповідно до таблиці розподілу Стьюдента $t_{крит} = 2,064$, а експериментальний ($t_{емп}$) становив 6,937, що доводить ефективність проведеного експерименту, а саме визначених

дидактичних умов навчання іноземної мови майбутніх економістів засобами мультимедійних технологій.

Посилаючися на отримані результати, можемо зробити висновок, що дидактичну модель навчання іноземної мови засобами мультимедійних технологій було успішно реалізовано, а визначені дидактичні умови й використані мультимедійні засоби та продукти сприяли підвищенню рівня володіння іноземною мовою майбутніх економістів.

Отже, на контрольному етапі експерименту проведено порівняльний аналіз результатів, отриманих до і після проведення формувального етапу експерименту методами математичної статистики, визначено підсумкові рівні володіння іноземною мовою майбутніх економістів як в експериментальних, так і контрольних групах. Доведено ефективність дидактичних умов навчання іноземної студентів економічних спеціальностей завдяки застосуванню мультимедійних технологій шляхом упровадження Інтернет-технологій, форм і методів кооперативного та колаборативного навчання іноземної мови мультимедійними засобами і реалізації принципу міжпредметності завдяки мультимедійним проект-презентаціям. Результати, отримані на контрольному етапі, показали, що в експериментальних групах базового рівня досягли 19,80% студентів, достатнього рівня – 55,20% студентів та просунутого рівня – 25,00% студентів, у той час як показники рівнів студентів контрольних груп були значно нижчими – 43,50%, 42,40% і 14,00% студентів відповідно. Такі результати, на нашу думку, ми отримали завдяки навчанню читання економічних джерел он-лайн, що сприяло розвитку навичок читання фахових джерел, вивченню економічних термінів, обізнаності щодо сучасного світового економічного становища, умінь реферувати й анотувати економічні тексти; використанню відеокейсу, веб-кейсу і веб-квесту, що дало змогу сформувати в майбутніх економістів сприймання автентичної іноземної мови на слух, уміння занотовувати під час ділової розмови, навички критичного мислення та командної роботи;

застосуванню мультимедійних проект-презентацій студентами з метою формування не лише навичок створення власних мультимедійних продуктів, обробки електронного матеріалу, підготовки доповіді, публічного виступу, а й креативного мислення. Нарешті, проведення інтерактивних ділових і навчальних ігор дало змогу активізувати процес навчання іноземної мови, закріпити навчальний матеріал та, щонайголовніше, підвищити рівень володіння іноземною мовою студентів економічних спеціальностей і, разом з тим, сформувати іншомовну професійну комунікативну компетенцію у майбутніх економістів.

Висновки до другого розділу

Проведення педагогічного експерименту передбачало перевірку ефективності дидактичних умов навчання іноземної мови майбутніх економістів засобами мультимедійних технологій, а саме: використання Інтернет-технологій у процесі навчання іноземної мови, упровадження форм і методів кооперативного та колаборативного навчання іноземної мови мультимедійними засобами та реалізація міжпредметного підходу завдяки мультимедійним проект-презентаціям, що дасть змогу підвищити рівень володіння іноземною мовою майбутніх економістів.

Результати проведеного серед викладачів та студентів анкетування засвідчили про необхідність та доцільність упровадження мультимедійних технологій, зокрема мультимедійної технології як педагогічної технології, у процес навчання іноземної мови в економічному вищому навчальному закладі.

На констатувальному етапі експерименту з метою визначення рівня володіння іноземною мовою студентів економічних спеціальностей проведено тестування, що також передбачало перевірку ключових умінь з іноземної мови – говоріння, аудіювання, читання і письма на базовому, достатньому та просунутому рівнях. За результатами проведеного тесту визначено, що рівні володіння іноземною мовою студентів контрольних і експериментальних групах були майже однакові, а вищезазначені уміння на усіх рівнях не були сформованими.

Формувальний експеримент, що проводився трьома етапами, передбачав реалізацію дидактичної умови щодо впровадження Інтернет-технологій у процес навчання іноземної мови на підготовчому етапі, дидактичних умов, які полягали у застосуванні форм і методів кооперативного та колаборативного навчання іноземної мови мультимедійними засобами разом із реалізацією міжпредметного підходу

створенням мультимедійних проект-презентацій на практичному етапі, та перевірку отриманих результатів методами математичної статистики на оцінно-контрольному етапі.

Розроблені інтерактивні вправи та завдання затребували рівня володіння іноземною мовою B1+, базових умінь студентів використовувати мультимедійні засоби і теоретичних знань з основних економічних дисциплін. Окрім того, було розроблено в електронному й друкованому вигляді навчально-методичний комплекс, до якого разом із робочими навчальними програмами, методичним забезпеченням тощо, увійшли: навчальний посібник з англійської мови, мультимедійні презентації, інтерактивні ділові та навчальні ігри, тестові-тренажери, а також методичні рекомендації для викладачів іноземної мови з використання мультимедійної презентації у навчальному процесі, програма педагогічного тренінгу.

Проведене тестування після експериментального дослідження показало підвищення рівня володіння іноземною мовою студентів економічних спеціальностей в експериментальних групах майже вдвічі. Методами математичної статистики доведено ефективність використаних дидактичних умов навчання іноземної мови. Зокрема, приріст на базовому рівні мав значні відмінності між контрольними та експериментальними групами і становив – 13,00% і –36,50% відповідно; на достатньому рівні приріст склав +7,60% у КГ і +19,80% в ЕГ; приріст на просунутому рівні становив +5,40% у контрольних групах і +16,70% в експериментальних групах. Одержані результати експериментального дослідження дають підстави для таких висновків:

1. Анкетування, проведене серед викладачів і студентів для визначення стану проблеми навчання іноземної мови майбутніх економістів засобами мультимедійних технологій на практиці, довело необхідність оновлення процесу навчання іноземної мови завдяки мультимедійним технологіям.

2. Експериментально доведено ефективність означених дидактичних умов

навчання іноземної мови засобами мультимедійних технологій, що передбачали використання Інтернет-технологій у процесі навчання іноземної мови, упровадження форм і методів кооперативного та колаборативного навчання іноземної мови мультимедійними засобами та реалізацію міжпредметного підходу створенням мультимедійних проект-презентацій.

3. Розроблено інтерактивні завдання з іноземної мови для майбутніх економістів, навчальний посібник для студентів та методичні рекомендації для викладачів із використання мультимедійної презентації у навчальному процесі в електронному та друкованому вигляді.

4. Апробовано та доведено ефективність побудованої дидактичної моделі навчання іноземної мови майбутніх економістів засобами мультимедійних технологій.

На підставі одержаних результатів дослідження можемо стверджувати, що вихідна методологія є правильною, поставлені завдання реалізовано, мету досягнуто. Реалізація основних положень дослідження потребує подальшого розвитку теоретико-методичних засад навчання іноземної мови за допомогою мультимедійних технологій. Проте, наше дослідження не розкриває всіх аспектів використання мультимедійних технологій у процесі навчання іноземної мови в економічних вищих навчальних закладах. Подальшого вивчення потребують проблеми мультимедійного навчання, як сучасної форми навчання та найменш розробленої на даний момент, що передбачає процес навчання іноземної мови лише он-лайн завдяки спеціально розробленим веб-сайтам та комп'ютерним програмам; проблеми особистості в умовах мультимедійного навчання та розробки навчально-методичного комплексу з інших дисциплін.

Основні результати дослідження відображено в публікаціях автора [76; 77; 78; 79; 80; 81; 84; 86; 88; 92].

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

У висновках узагальнено результати експериментально-дослідної роботи.

1. Науковий аналіз методичної літератури з проблеми навчання іноземної мови майбутніх економістів засобами мультимедійних технологій переконав нас у тому, що, незважаючи на наявність різноманітних методик навчання іноземної мови студентів економічних спеціальностей, у тому числі і з використанням мультимедійних технологій, організація процесу навчання іноземної мови за допомогою мультимедійних технологій у вищій школі потребує розробки відповідних дидактичних умов навчання іноземної мови майбутніх економістів. На основі всебічного аналізу категоріального апарату дослідження ми ввели поняття «веб-кейс» та сформулювали низку дефініцій, що уточнюють основні поняття навчання іноземної мови засобами мультимедійних технологій, а саме: мультимедійна технологія, дидактичні умови навчання іноземної мови, мультимедійні засоби, мультимедійні продукти, колаборативне навчання та ін.

2. Одним із центральних понять нашого дослідження є «мультимедійна технологія», яку ми визначили як *різновид педагогічної технології, що передбачає організацію навчального процесу шляхом комбінації форм, методів та засобів навчання з використанням мультимедійних засобів і продуктів.*

У межах педагогічної технології мультимедійна технологія визначається як система, якій притаманна структурована організація процесу навчання з її компонентами та ознаками. Вона має свою концептуальну основу, змістову частину навчання та процесуальну, що охоплює організацію навчального процесу, методи і форми діяльності студентів і викладача, який керує процесом засвоєння знань студентами та здійснює діагностику навчального процесу в цілому.

Отже, навчання іноземної мови засобами мультимедійних технологій полягає в організації всього процесу викладання іноземної мови та в засвоєнні

знань студентами з використанням мультимедійних засобів і продуктів, що забезпечують оптимізацію навчання іноземної мови. Упровадження мультимедійної технології передбачає проведення інтерактивних лекцій і практичних занять із використанням мультимедійних засобів і мультимедійних продуктів, створення та застосування електронних підручників, посібників, онлайн навчання, а також використання ресурсів Інтернету, розв'язування відеокейсів, веб-кейсів і веб-квестів. «Веб-кейс» ми визначили як *формат навчально-діяльнісного середовища, створеного засобами ІКТ, що містить структуровані матеріали, на основі яких студентами здійснюється аналіз бізнес-ситуацій з метою формування навичок розв'язання практичних завдань.*

3. Під *дидактичними умовами навчання іноземної мови* розуміємо створення таких обставин у навчальному процесі, які сприяють підвищенню рівня володіння іноземною мовою студентів, і врахування яких є необхідним для розвитку професійних, комунікативних та особистісних якостей майбутнього економіста.

Відповідно було встановлено такі дидактичні умови навчання іноземної мови студентів економічних ВНЗ: використання Інтернет-технологій, упровадження форм і методів кооперативного та колаборативного навчання іноземної мови мультимедійними засобами та реалізація міжпредметного підходу створенням мультимедійних проект-презентацій.

З огляду на Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти розроблено рівні володіння іноземною мовою майбутніх економістів: *базовий, достатній і просунутий*, визначено критерії володіння іноземною мовою: уміння говоріння, аудіювання, читання і письма та їх відповідні показники на кожному рівні.

4. Розроблено інтерактивні завдання з іноземної мови для майбутніх економістів (веб-квест, веб-кейси, інтерактивні ділові та навчальні ігри), методичні рекомендації для викладачів щодо використання мультимедійної презентації у процесі навчання іноземної мови і тренінг для викладачів іноземної мови із застосуванням мультимедійних технологій, створено

навчальний посібник «Англійська мова для економістів» у друкованому та електронному вигляді.

5. Для проведення експериментальної роботи було розроблено методичку формувального етапу, а саме: створено навчально-методичний комплекс (НМК) з іноземної мови (англійської) і ділової іноземної мови (англійської) у друкованому та електронному вигляді, який складався з навчально-теоретичного, навчально-практичного, навчально-методичного і навчально-довідкового блоків, робочих навчальних програм, методичних рекомендацій, а також мультимедійних продуктів.

На формувальному етапі експерименту було впроваджено дидактичну модель навчання іноземної мови майбутніх економістів за допомогою мультимедійних технологій. Її мета – створити умови для ефективного навчання іноземної мови з використанням мультимедійних технологій, що сприяють підвищенню рівня володіння іноземною мовою майбутніх економістів.

Згідно з дидактичною моделлю навчання іноземної мови відбувалось трьома етапами. На *підготовчому етапі* проводилось анкетування і тестування студентів, а також реалізовувалась дидактична умова навчання щодо застосування Інтернет-технологій у навчальному процесі. На *практичному етапі* забезпечувались дидактичні умови, що полягали в упровадженні форм і методів кооперативного та колаборативного навчання мультимедійними засобами і в створенні мультимедійних презентацій з метою реалізації міжпредметного підходу. *Оцінно-контрольний* етап навчання передбачав проведення тестування з метою оцінювання результатів проведеного дослідження.

Реалізація дидактичної моделі навчання іноземної мови, в основу якої закладено сучасні методи, засоби і прийоми навчання іноземної мови із застосуванням мультимедійних технологій, сприяла як підвищенню рівня володіння іноземною мовою студентів економічних спеціальностей, так і

формуванню іншомовної професійної комунікативної компетенції. Вона передбачала використання дидактичних умов у результаті читання та аналізу професійно-орієнтованих і суспільно-економічних електронних джерел, ведення електронного ділового листування, розв'язування відеокейсів, веб-кейсів, веб-квестів, проведення інтерактивних ділових і навчальних ігор, застосування мультимедійних проект-презентацій.

Відбулися позитивні зміни в підвищенні рівня володіння іноземною мовою у студентів експериментальних груп. За результатами експерименту на базовому рівні залишилось 43,5% студентів контрольних груп і 19,8% студентів експериментальних груп; на достатньому рівні іноземною мовою володіли 42,4% студентів КГ і 55,2% студентів ЕГ; просунутого рівня досягли 14,1% студентів у контрольних групах, тоді як в експериментальних групах – 25% студентів.

На основі отриманих результатів тестування студентів, які мали просунутий рівень володіння іноземною мовою до і після формувального експерименту, використовуючи формулу парного t-критерію Стьюдента, ми оцінили достовірність відмінностей значень між двома залежними (парними) вибірками і перевірили ефективність проведеної роботи в експериментальних групах. Відповідно до таблиці значень розподілу Стьюдента, $t_{\text{крит}}$ становив 2,064, а експериментальний ($t_{\text{емп}}$) – 6,937, що доводить ефективність проведеного експерименту.

Отже, проведене дослідження сприятиме активізації процесу навчання іноземної мови студентів економічного профілю засобами мультимедійних технологій. Проте його результати не вичерпують усіх аспектів цього питання. Перспективу подальшого дослідження вбачаємо у вивченні особливостей мультимедійного (он-лайн) навчання іноземної мови.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авсюкевич Ю. С. Методика навчання презентації англійською мовою студентів економічних спеціальностей : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. пед. наук : 13.00.02 – «Теорія і методика навчання: германські мови» / Ю. С. Авсюкевич. – Севастополь, 2009. – 24 с.
2. Аль Вахиши Г. С. Дидактическая эффективность применения мультимедийных технологий в условиях варьирования проблемности обучения на уроках естественно-математического цикла : автореф. дисс. на соискание ученой степени канд. пед. наук : 13.00.01 – «Общая педагогика, история педагогики и образования» / Гамаль Салем Аль Вахиши. – Казань, 2004. – 23 с.
3. Ананьева Л. В. Навчання студентів мовних спеціальностей професійно спрямованого діалогічного мовлення з використанням ділової гри (французька мова) : дис. на здобуття наукового ступеня канд. пед. наук : 13.00.02 / Ананьева Людмила Валентинівна. – Київ, 2002. – 246 с.
4. Андреев В. Эвристическое программирование учебно-исследовательской деятельности / Валентин Андреев. – М. : Высшая школа, 1981. – 240 с.
5. Андрієвська В. М. Проектування дидактичних ситуацій у навчанні молодших школярів з використанням комп'ютера : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. пед. наук : 13.00.09 – «Теорія навчання» / В. М. Андрієвська. – Харків, 2009. – 20 с.
6. Артемов В. А. Психология обучения иностранным языкам / Владимир Алексеевич Артемов. – М. : Высшая школа, 2002. – 256 с.
7. Асоянц П. Г. До проблеми професійного англомовного письма з комп'ютерною підтримкою / П. Г. Асоянц, О. С. Синкоп // Педагогічний процес: теорія і практика. – 2008. – №4. – С. 20–28.

8. Бабійчук В. Г. Дистанційне навчання в післядипломній педагогічній освіті Миколаївщини / В. Г. Бабійчук, Л. Г. Булатова, О. О. Нотич // Інформаційно-методичний бюлетень МОШПО. – 2007. – №1. – 93 с.
9. Багаева Т. В. Методические основы обучения лексике с помощью компьютерных технологий (Начальный этап обучения): дисс. на соискание ученой степени канд. пед. наук : 13.00.02 / Тамара Валерьевна Багаева. – Москва, 2006. – 154 с.
10. Балусева Ю. В. Алгоритм застосування мультимедійних засобів навчання на уроках української мови в старшій школі / Ю. В. Балусева // Вісник НЛУ імені Т. Шевченка. – 2011. – Ч. 3. №15 (226). – С. 9–14.
11. Барышников Н. В. Параметры обучения межкультурной коммуникации в средней школе / Николай Васильевич Барышников // Иностранные языки в школе. – 2002. – №2. – С. 28–32.
12. Бережнова Е. В. Фундаментальное и прикладное в исследованиях по педагогике / Елена Викторовна Бережнова // Педагогика. – 2001. – №4. – С. 3–7.
13. Берулава М. Н. Гуманизация образования: проблемы и перспективы / Михаил Николаевич Берулава. – Бийск : БИГПИ, 1995. – 31 с.
14. Беспалько В. П. Педагогика и прогрессивные технологии обучение / Владимир Павлович Беспалько. – М. : Ин-т проф. образ., 1995. – 336 с.
15. Бех П. А. З позицій комунікативної орієнтації / Петро Олексійович Бех // Іноземні мови в навчальних закладах. – 2002. – №1–2. – С. 34–40.
16. Бичкова Н. І. Типологія відеофонограм для навчання усного іншомовного спілкування / Н. І. Бичкова // Методика викладання іноземних мов. – К. : Освіта, 1992. – №21. – С. 68–71.
17. Бібік Н. М. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики

/ Бібік Н. М., Ващенко Л. С., Локшина О. І. [та ін.] / [Під заг. ред. О. В. Овчарук]. – К. : К.І.С., 2004. – 112 с.

18. Бібік Н. М. Проблема профільного навчання в педагогічній теорії і практиці / Надія Михайлівна Бібік // Педагогічна і психологічна науки в Україні : зб. наук. пр. до 15-річчя АПН України : в 5 т. – Т. 2 : Дидактика, методика, інформаційні технології. – К. : Пед. думка, 2007. – С. 95–106.

19. Бібік Н. М. Формування пізнавальних інтересів молодших школярів: дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.01 / Бібік Н.М. ; АПН України, Ін-т педагогіки. – Київ, 1998. – 380 с.

20. Бігич О. Б. Методична освіта майбутнього вчителя іноземної мови початкової школи: монографія / Оксана Борисівна Бігич. – К. : КНЛУ, 2004. – 278 с.

21. Бобровская Л. Н. Общие требования к электронным образовательным ресурсам / Людмила Николаевна Бобровская // Информационные технологии в начальной школе : заоч. Интернет-конф. : сб. ст. – Волгоград: ВГИПКРО, 2007. – Ч. 2. – С. 10–13.

22. Бойко А. М. Аналіз комунікативних намірів у діловій кореспонденції фінансистів : научное издание / А. М. Бойко // Вісник Київського державного лінгвістичного університету. – К., 2000. – №2. – С. 106–109.

23. Бойко Н. І. Організація самостійної роботи студентів вищих навчальних закладів в умовах застосування інформаційно-комунікаційних технологій : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. пед. наук : 13.00.04 – «Теорія та методика професійної освіти» / Н. І. Бойко. – Київ, 2008. – 20 с.

24. Бондар С. І. Психологічні особливості читання тексту іноземною мовою студентами з різним когнітивним стилем : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня : 19.00.07 – «Педагогічна та вікова психологія» / С. І. Бондар. – Київ, 2003. – 20 с.

25. Брезгина О. В. Обучение межкультурной компетенции как средство воспитания культуры общения в многонациональном регионе. Образование – способ развития региона / Ольга Витальевна Брезгина. – Разработка регионального компонента содержания образования: методическое обеспечение учебного, воспитательного, управленческого процессов : материалы науч.-практ. конф. – Нижневартовск: «Приобье», 2002. – С. 30–35.

26. Бубнова Д. В. Ролевые и деловые игры как завершающий этап обучения деловому общению на английском языке / Д. В. Бубнова // Вестник Минского государственного лингвистического университета. – №1(7). – Минск, 2005. – С. 115–125.

27. Булахова Я. В. Педагогические условия обучения иностранным языкам будущих инженеров-программистов на основе мультимедийных программ : дисс. на соискание ученой степени : 13.00.04 / Яна Владимировна Булахова. – Ялта, 2007. – 314 с.

28. Бурилова С. Ю. Особенности межпредметной интеграции в техническом вузе / Светлана Юрьевна Бурилова // Теория и практика образования : мат. науч.-практ. конф. – Новосибирск : СГУПС, 2006. – С. 67–73.

29. Бухаркина М. Ю. Современные педагогические и информационные технологии в системе образования : учеб. пособ. / М. Ю. Бухаркина, Е. С. Полат. – М. : Академия, 2007. – 112 с.

30. Быховский Я. С. Образовательные веб-квесты [Электронный ресурс] / Ярослав Семенович Быховский. – Режим доступа : <http://ito.edu.ru/1999/III|1|15.html>

31. Вакулюк В. Мультимедийные технологии в учебном процессе / В. Вакулюк, Н. Семенова // Высшее образование в России. – 2004. – №2. – С. 101 – 105.

32. Васьківська Г. Теоретико-методичні засади диференціації навчання в сучасній школі [Текст] / Галина Васьківська, Василь Кизенко // Рідна школа. – 2011. – №6 (978). – С. 15–20.

33. Васьківська Г. Формування комунікативної компетентності старшокласників на основі засвоєння системи знань про людину / Галина Васьківська // Українська мова і література в школі. – 2012. – №2. – С. 52–57.

34. Вашуленко О. В. Мовленнєва складова у структурі читацької компетентності молодшого школяра // Початкова школа. 2011 – №12. – С. 16–22.

35. Вашуленко О. В. Читацька компетентність молодшого школяра: теоретичний аспект // Формування ключових і предметних компетентностей молодших школярів у навчальному процесі: теоретичні аспекти: Дайджест 1 / Укл. О.В.Онопрієнко. – Донецьк: Каштан, 2011. – С. 90–96.

36. Верещагин Е. М. Язык и культура / Е. М. Верещагин, В. Г. Костомаров. – М., 1990. – С. 26.

37. Волошина Т. Ю. Методика использования мультимедийных технологий в учебно-методической деятельности преподавателя вуза : дисс. на соискание ученой степени канд. пед. наук : 13.00.08 / Татьяна Юрьевна Волошина. – СПб., 1999. – 237 с.

38. Вольфовська Т. Комунікативна компетентність молоді як одна з передумов досягнення життєвої мети / Тетяна Вольфовська // Шлях освіти. – 2001. – №3. – С. 13 – 16.

39. Воробьев Г. А. Веб-квест технологии в обучение социокультурной компетенции: английский язык, лингвистический вуз : дисс. на соискание ученой степени канд. пед. наук : 13.00.02 / Геннадий Александрович Воробьев. – Пятигорск, 2004. – 220 с.

40. Всемирный доклад по образованию: Учителя, педагогическая деятельность и новые технологии / ЮНЕСКО. – Париж : ЮНЕСКО, 1998. – 175 с.

41. Гагіна Н. В. Кооперативне навчання у вищій школі / Н. В. Гагіна // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка ; IV Всеукраїнська : наук.-практ. конф. студ. та молод. наук. – №64. – 2012. – С. 98–102.

42. Ганніченко Т. А. Модель формування комунікативної компетенції майбутніх економістів на заняттях з мов за професійним спрямуванням / Тетяна Анатоліївна Ганніченко // Зб. наук. праць. Педагогічні науки. – Вип. 49. – Херсон : Видавництво ХДУ, 2008. – С. 212–216.

43. Георгиева Н. Ю. Типы адаптации темпоральности при переводе текстов деловых переговоров в учебном дискурсе / Н. Ю. Георгиева // Вестник Пермского университета. – 2012. – №1. – С. 53–59.

44. Гершунский Б. С. Философия образования для XXI века (в поисках практико-ориентированных образовательных концепций) / Борис Семенович Гершунский // РАН; Ин-т теории образования и педагогики. – М. : Совершенство, 1998. – 608 с.

45. Глебова І. А. Проблема навчання іншомовного спілкування студентів немовних вузів / І. А. Глебова // Вісник Національного технічного університету України. – К.: ІВЦ «Політехніка», 2005. – №1 (13). – С. 186–199.

46. Глосарій термінів з технологій освіти / ЮНЕСКО. – Париж, 1986. – С. 43.

47. Голівер Н. О. Дидактичні умови використання комп'ютерних технологій у процесі навчання студентів вищих технічних навчальних закладів : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. пед. наук : 13.00.09 – «Теорія навчання» / Н. О. Голівер. – Луцьк, 2005. – 20 с.

48. Голубєва І. В. Формування писемної англомовної компетенції у сфері професійної діяльності еколога / І. В. Голубєва // Вісник Національного ун-ту водного господарства та природокористування. – Рівне, 2010. – №3 (51). – С. 32–39.

49. Гончаренко С. У. Дидактичні аспекти освіти дорослих / С.У. Гончаренко // Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи. – 2009. – Вип. 1. – С. 67–73.

50. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко ; [С. Головка (гол. ред.)]. – К. : Либідь, 1997. – 374 с.

51. Григорьев С. Г. Интернет-технологии в профильном обучении школьников / С. Г. Григорьев, В. В. Гриншкун, В. П. Кулагин // Вестник Московского государственного педагогического ун-та имени М. Шолохова. – 2006. – №1. – С. 55–61.

52. Гризун Л. Е. Дидактичні основи створення сучасного комп'ютерного підручника: дис. на здобуття наукового ступеня канд. пед. наук : 13.00.09 / Людмила Едуардівна Гризун. – Харків, 2001. – 210 с.

53. Громова Н. М. Обучение деловой письменной речи: Английский язык, неязыковой вуз : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.02 – «Теорія та методика навчання: германські мови» / Н. М. Громова. – Москва, 1993. – 25 с.

54. Давиденко Ю. Є. Використання мультимедійних технологій та інтернет-ресурсів у навчанні іноземних мов / Ю. Є. Давиденко // Сучасні проблеми лінгвістичних досліджень та дидактичні особливості викладання іноземних мов професійного спілкування у вищій школі : матеріали міжн. наук.-практ. конф. 31 травня – 1 червня 2007. – Львів, 2007. – С. 67–72.

55. Дегтярьова Ю. В. Методика навчання студентів вищих немовних навчальних закладів читання англійською мовою для ділового спілкування : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. пед. наук : 13.00.02 – «Теорія та методика навчання: германські мови» [Електронний ресурс] / Ю. В. Дегтярьова. – Київ, 2006. – Режим доступу : <http://www.nbu.gov.ua/ard/2006/06dyvmds.zip>

56. Дементьев Г. Г. Процесс формирования личности под влиянием социальной среды в современных условиях : дисс. на соискание ученой

степени канд. соц. наук : 22.00.04 / Геннадий Геннадиевич Дементьев. – Москва, 2000. – 191 с.

57. Джаджа В. П. Метод тематического погружения при использовании мультимедийных технологий в обучении математике (На примере тригонометрии): дисс. на соискание ученой степени канд. пед. наук : 13.00.02 / Виктор Петрович Джаджа. – Самара, 2005. – 185 с.

58. Джонсон Д. Методы обучения. Обучение в сотрудничестве / Д. Джонсон, Р. Джонсон, Э. Джонсон-Холубек; пер. с англ. З. С. Замчук. – СПб. : Экономическая школа, 2001. – 256 с.

59. Дідович Г. І. Анотування та реферування англійською мовою загальнонаукової та фахової літератури : навч. посіб. / Г. І. Дідович, Є. І. Горошко, А. Ю. Гребенник, Г. В. Комові. – Харків : НТУ «ХПІ», 2011. – 192 с.

60. Доможирова М. А. Деловая игра в обучении профессионально-ориентированному общению на иностранном языке студентов неязыковых вузов: дисс. на соискание ученой степени канд. пед. наук : 13.00.08 / Мария Анатолиевна Доможирова. – СПб., 2002. – 209 с.

61. Драб Н. Л. Комплекс вправ для навчання іншомовного професійно спрямованого монологічного мовлення студентів-економістів / Н. Л. Драб // Іноземні мови. – 2002. – №1. – С. 22–25.

62. Дрешер Ю. Н. Применение мультимедийных технологий в образовательном процессе / Юлия Николаевна Дрешер // Библиотеки и информационные ресурсы в современном мире науки, культуры, образования и бизнеса : междунар. конф. 9–17 июня, 2007 : тезисы докл. – АРК, 2007.

63. Дьяченко В. К. Коллективный способ обучения : дидактика в диалогах / Виталий Кузьмич Дьяченко. – М. : Народное образование, 2004. – 352 с.

64. Еремкин А. И. Педагогические основы междисциплинарного подхода в профессиональной подготовке учителя : автореф. дисс. ... д-ра пед.

наук. : 13.00.06 – «Теория и методика воспитания (по направлениям и сферам деятельности)» / Еремкин А. И. – Херсон, 1991. – 40 с.

65. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / наук. ред. проф. С. Ю. Ніколаєва. – К. : Ленвіт, 2003. – 273 с.

66. Замкова Н. Л. Формування професійних якостей майбутніх менеджерів зовнішньоекономічної діяльності у процесі вивчення іноземних мов: дис. на здобуття наукового ступеня канд. пед. наук : 13.00.04 / Наталя Леонідівна Замкова. – Київ, 2005. – 269 с.

67. Зауторова Э. В. Компьютерная среда как средство организации познавательного интереса личности в области искусства / Эльвира Викторовна Зауторова // Инновации в образовании. – 2007. – №2. – С. 104–108.

68. Захарова И. Г. Информационные технологии в образовании : уч. пособ. для высших пед. учеб.зав. / под ред. И. Г. Захарова. – М.: Академия, 2003. – 188 с.

69. Захарченко Н. В. Педагогічні умови використання ділових ігор у підготовці майбутніх економістів: дис. на здобуття наукового ступеня канд. пед. наук : 13.00.04 / Наталія Вікторівна Захарченко. – Вінниця, 2006. – 240 с.

70. Захарчук Н. В. Категорія культури та її роль у процесі підготовки майбутніх фахівців до міжкультурної комунікації / Н. В. Захарчук // Теорія і практика підготовки майбутніх учителів до педагогічної дії: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю / за ред. І. А. Зязюна, О. А. Дубасенюк. – Житомир : Вид-во ЖДУ імені Івана Франка, 2011. – 236 с. – С. 96–99.

71. Зінукова Н. В. Навчання студентів-економістів написання англійською мовою довідково-інформаційної документації: дис. на здобуття наукового ступеня канд. пед. наук : 13.00.02 / Наталія Вікторівна Зінукова. – Київ, 2004. – 296 с.

72. Ишханян Н. Б. Пути формирования лингвосоциокультурной компетенции в интенсивном курсе обучения иностранному языку (Английский язык в неязыковом педагогическом вузе): дисс. на соискание ученой степени канд. пед. наук : 13.00.02 / Наталья Борисовна Ишханян. – Москва, 1996. – 242 с.

73. Иванченко Є. А. До проблеми формування професійної мобільності майбутніх економістів / Євгенія Анатоліївна Иванченко // Теорія і методика навчання інформатики та математики: зб. наук. праць. – №3. – Мелітополь : МДПУ, 2004. – С. 61–64.

74. Імбер В. І. Педагогічні умови застосування мультимедійних засобів навчання у підготовці майбутнього вчителя початкових класів : дис. на здобуття наукового ступеня канд. пед. наук : 13.00.04 / Вікторія Іванівна Імбер. – Вінниця, 2008. – 238 с.

75. Іщук Н. Ю. Застосування засобів мультимедіа у процесі підготовки економістів у вищих навчальних закладах I–II рівнів акредитації : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. пед. наук : 13.00.04 – «Теорія та методика професійної освіти» / Н. Ю. Іщук. – Вінниця, 2004. – 20 с.

76. Карпова Е. О. Мультимедийные средства обучения иностранному языку будущих экономистов / Елена Олеговна Карпова // Преподаватель XXI век. – 2013. – №3. – С. 194–200.

77. Карпова О. О. Англійська мова для економістів: навч. посіб. / Олена Олегівна Карпова. – Одеса : ОНЕУ, ротاپринт, 2013. – 112 с.

78. Карпова О. О. Використання мультимедійних продуктів в процесі навчання іноземної мови студентів-економістів / Олена Олегівна Карпова // Актуальні проблеми науки та освіти молоді: теорія, практика, сучасні рішення: міжнар. наук.-практ. конф. молодих вчених, аспір. та студ. : тези доп. – Х. : ХНЕУ, 2012. – С. 227–228.

79. Карпова О. О. Застосування мультимедійних засобів в процесі навчання іноземної мови в економічному ВНЗ / Олена Олегівна Карпова // Теорія та методика навчання фундаментальним дисциплінам у вищій школі : міжнар. наук.-практ. конф. : статті. – Кривий Ріг : НМетАУ, 2012. – С. 113–119.

80. Карпова О. О. Кооперативне і колаборативне навчання іноземної мови майбутніх економістів / Олена Олегівна Карпова // Наукові записки. – К. : Київ. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова, 2013. – №111. – С. 52–58.

81. Карпова О. О. Методичні рекомендації для викладачів іноземної мови та студентів-економістів з використання мультимедійної презентації у навчальному процесі / Олена Олегівна Карпова. – Одеса : ОНЕУ, ротапринт, 2013. – 44 с.

82. Карпова О. О. Морально-етичне виховання майбутніх економістів в процесі вивчення іноземної мови / Олена Олегівна Карпова // Становлення особистості професіонала: перспективи й розвиток : всеукр. наук.-практ. конф. : тези доп. – Одеса : ОДУВС, 2011. – С. 20–21.

83. Карпова О. О. Мультимедійна технологія як сучасна педагогічна технологія навчання іноземної мови в економічному ВНЗ / Олена Олегівна Карпова // Використання педагогічних технологій у практиці роботи сучасної школи: тези міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф. 15–17 лют. 2012 : тези – Переяслав-Хмельницький : КСВ, 2012. – 320 с.

84. Карпова О. О. Навчання іноземному діалогічному мовленню майбутніх економістів аудіовізуальними засобами / Олена Олегівна Карпова // Наукові записки. – Кіровоград : РВВ КДПУ імені В. Винниченка, 2011. – №97. – С. 128–132.

85. Карпова О. О. Особистісно-орієнтоване навчання студентів-економістів в процесі вивчення іноземної мови / Олена Олегівна Карпова // Науковий вісник ПНПУ імені К. Д. Ушинського. – Одеса, 2011. – С. 65–70. – [спецвипуск].

86. Карпова О. О. Особливості викладання ділової іноземної мови в кредитно-модульній системі / Олена Олегівна Карпова // Проблеми впровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу: зб. матеріалів навч.-метод. конф. – Одеса : ОДМУ, 2010. – С. 57–58. – [спецвипуск].

87. Карпова О. О. Особливості професійно-педагогічної підготовки студентів економічного профілю / Олена Олегівна Карпова // Науковий вісник ПНПУ імені К. Д. Ушинського. – Одеса : ПНПУ імені К. Д. Ушинського, 2010. – С. 171–176.

88. Карпова О. О. Презентація як засіб перевірки індивідуальних завдань студентів-економістів з іноземної мови / Олена Олегівна Карпова // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: зб. наук. пр. – Київ–Вінниця : Планер, 2011. – №27. – С. 309–314.

89. Карпова О. О. Професійна підготовка особистості майбутнього економіста ХХІ сторіччя / О. О. Карпова, Г. Х. Яворська // Становлення особистості професіонала: перспективи й розвиток : всеукр. наук.-практ. конф. : тези доп. – Одеса : ОДУВС, 2010. – С. 159–161.

90. Карпова О. О. Сучасні технології навчання іноземної мови студентів в економічному ВНЗ / Олена Олегівна Карпова // Наука і освіта. – 2010. – №7. – С. 108–110.

91. Карпова О. О. Формування мовленнєвої компетенції у майбутніх економістів / Олена Олегівна Карпова // Розбудова освіти для суспільства знань: мова, полікультурність, особистість: міжнар. наук.-практ. конф. : тези доп. – Умань : Софія, 2010. – С. 92–94.

92. Карпова О. О. Читання іноземних економічних статей он-лайн як засіб організації НДР студентів-економістів / Олена Олегівна Карпова // Наука і освіта. – 2012. – №8. – С. 68–70.

93. Катанова Н. В. Дидактические условия применения аудиовизуальных средств в процессе формирования образного мышления младших школьников (на материале предметов эстетического цикла) : автореф. дисс. на соискание ученой степени канд. пед. наук : 13.00.01 – «Теория и история педагогики» / Н. В. Катанова. – Харьков, 1992. – 16 с.

94. Качеровська Т. В. Структура ігрового проектування як технології навчання / Т. В. Качеровська // Вісник Українського державного інституту водного господарства та природокористування. – Рівне, 2003. – №5 (24). – Ч. 2. – С. 66–73.

95. Китайгородская Г. А. Интенсивное обучение иностранным языкам: теория и практика / Галина Александровна Китайгородская. – М. : Русский язык, 1992. – 254 с.

96. Клевцова Н. И. К вопросу о применении НИТ в обучении ИЯ как одному из способов организации новой парадигмы образования / Наталья Ивановна Клевцова // Третьи Илиадиевские чтения: тез. докл. междунауч. конф. 4 мая 2000 г. – Курск : Изд-во Курск. гос. пед. ун-та, 2000. – С. 163–166.

97. Клевцова Н. И. Методико-дидактические принципы создания и использования мультимедийных учебных презентаций в обучении иностранному языку: дисс. на соискание ученой степени канд. пед. наук : 13.00.02 / Наталья Ивановна Клевцова. – Курск, 2003. – 189 с.

98. Клемешева Н. В. Мультимедиа как дидактическое средство высшей школы : автореф. дисс. на соискание ученой степени канд. пед. наук : 13.00.08 – «Теория и методика профессионального образования» / Н. В. Клемешева. – Калининград : КГУ, 1999. – 24 с.

99. Коваль Т. І. Теоретичні та методичні основи професійної підготовки з інформаційних технологій майбутніх менеджерів-економістів: дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / Коваль Тетяна Іванівна. – Київ, 2008. – 572 с.

100. Колесова Т. В. Мультимедиа как средство интенсификации самостоятельной работы студентов в неязыковом вузе (на примере дисциплины «Английский язык»): дисс. на соискание ученой степени канд. пед. наук : 13.00.01 / Татьяна Валерьевна Колесова. – Йошкар-Ола, 2004. – 240 с.

101. Колкер Я. М. Практическая методика обучения иностранному языку / Я. М. Колкер, Е. С. Устинова. – М. : Академия, 2000. – 264 с.

102. Коломієць Т. В. Формування соціальних навичок студентів-медиків під час кооперативного навчання іноземної мови [Електронний ресурс] / Тетяна Вікторівна Коломієць // Інтерактивна форма навчання як один з напрямків підготовки студентів вищих навчальних закладів : наук.-практ. конф. – Режим доступу : <http://confesp.fl.kpi.ua/node/1026>

103. Копил Г. О. Формування професійної компетентності майбутніх фахівців з міжнародної економіки у процесі вивчення іноземних мов : дис. на здобуття наукового ступеня канд. пед. наук : 13.00.04 / Галина Олексіївна Копил. – Київ, 2007. – 248 с.

104. Корж Т. М. Навчання студентів технічних ВНЗ анотування англійських професійно орієнтованих текстів : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. пед. наук : 13.00.02 – «Теорія та методика навчання: германські мови» [Електронний ресурс] / Т. М. Корж. – Київ, 2008. – Режим доступу : <http://www.nbu.gov.ua/ard/2008/08ktmpot.zip>

105. Корнєщук В. В. Взаимное обучение как нетрадиционная форма организации обучения в высшей школе / Виктория Викторовна Корнєщук // Науковий вісник КДПУ імені К.Д. Ушинського. – Одеса, 1998. – №8–9. – С. 62–65.

106. Корніяка О. М. Педагогічна діяльність і культура педагогічного спілкування / О. М. Корніяка // Практична психологія і соціальна робота. – 2003. – №1. – С. 38–43.

107. Короткий тлумачний словник з інформатики та інформаційних систем для економістів [Уклад.: Л. С. Козловська, Н. М. Поліщук]. – К. : КНЕУ, 2004. – 60 с.

108. Костін Я. А. Дидактичні умови взаємодії учителя і учнів засобами інноваційного програмово-методичного забезпечення : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. пед. наук: 13.00.09 – «Теорія навчання» / Я. А. Костін. – Київ : Ін-т педагогіки АПН Укр., 2008. – 22 с.

109. Кравцова Л. В. Мультимедіа технології в системі дистанційної освіти / Л. В. Кравцова, Г. М. Кравцов // Інформатизація освіти України: стан, проблеми, перспективи : міжнар. наук.-практ. конф. : тези доп. – Херсон, 2001. – С. 55–57.

110. Краевский В. В. Педагогика как наука и как учебный предмет / В. В. Краевский // Известия Волгоградского государственного педагогического университета. – 2003. – №1. – С. 15–18.

111. Красильникова Л. В. Жанр научной рецензии: Семантика и прагматика / Под общ. ред. Ревзиной О. Г. – М. : Диалог; Изд-во МГУ, 1999.

112. Краснопольський В. Є. Формування граматичних навичок студентів немовних вузів в умовах електронного навчання / В. Є. Краснопольський // Вісник Луганського національного університету імені Т. Шевченка. – Луганськ, ЛНУ, 2011. – №21 (232). – Ч. 1. – 215 с.

113. Кремень В. Г. Філософія людиноцентризму в стратегіях освітнього простору / В.Г. Кремень. – К. : Пед. думка, 2009. – 520 с.

114. Кузьмина Л. Г. Типология социокультурных ошибок в англоязычной письменной речи русских обучаемых: Окончание / Л. Г. Кузьмина // Иностраный язык в школе. – 1998. – №6. – С. 10–18.

115. Кукушин В. С. Теория и методика обучения / В. С. Кукушин. – Ростов : Феникс, 2005. – 474 с.

116. Кулагин П. Г. Межпредметные связи в процессе обучения / П. Г. Кулагин. – М. : Просвещение, 1981. – 96 с.

117. Кульбеда Н. В. Развитие информационных компетенций учащихся в проектной деятельности с компьютерной презентацией дисс. на соискание ученой степени канд. пед. наук : 13.00.01 / Наталья Владимировна Кульбеда. – Казань, 2006. – 169 с.

118. Курлянд З. Н. Педагогіка вищої школи / Зінаїда Наумівна Курлянд. – К. : Знання, 2007. – 495 с.

119. Кустовський С. М. Дидактичні умови організації самостійної навчально-пізнавальної діяльності майбутніх економістів у вищих навчальних закладах : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 – «Теорія і методика професійної освіти» / С. М. Кустовський. – Вінниця, 2005. – 20 с.

120. Лазарева А. С. Использование мультимедийной презентации для обеспечения качества обучения говорению на иностранном языке : дисс. на соискание ученой степени канд. пед. наук: 13.00.02 / Анна Сергеевна Лазарева. – Томск, 2007. – 173 с.

121. Лаптева М. В. Створення тематичних електронних тлумачних словників // Педагогіка та психологія. – 1999. – №12. – С. 58–67.

122. Леонтьев А. А. Основы психолінгвистики / Алексей Алексеевич Леонтьев. – М. : Смысл, 1997. – 287 с.

123. Лихачев Б. Т. Сущность, критерии и функции научной педагогики / Борис Тимофеевич Лихачев // Педагогика. – 1997. – №6. – С. 21–26.

124. Лошкарева Н. А. Межпредметные связи как средство совершенствования учебно-воспитательного процесса / Н. А. Лошкарева. – М. : МГПИ, 1981. – 46 с.

125. Лукашук М. М. Використання нових інформаційних технологій в підготовці самостійної позааудиторної роботи з природничих дисциплін студентами медичного коледжу / М. М. Лукашук // Теорія та методика вивчення природничо-математичних і технічних дисциплін: зб. наук. праць. – Рівне : РДГУ, 2005. – №5. – С. 56–59.

126. Ляховицкий М. В. Технические средства в обучении иностранным языкам / М. В. Ляховицкий, И. М. Кошман. – М. : Просвещение, 1981. – 144 с.

127. Максимова Т. А. Формирование умений межкультурного общения у студентов вуза в процессе изучения иностранных языков : дисс. на соискание ученой степени канд. пед. наук : 13.00.08 / Татьяна Анатольевна Максимова. – Челябинск, 2004. – 137 с.

128. Малафійк І. В. Дидактика : навч. посіб. / І. В. Малафійк. – К. : Кондор, 2009. – 406 с.

129. Мартинюк В. А. Методологія інтерактивного проектування : монографія / В.А. Мартинюк. – Чернівці : ВД «РОДОВІД», 2014. – 180 с.

130. Мартинюк В. А. Роль навчального проекту в процесі іншомовної інтерактивної діяльності студентів-економістів / Мартинюк Веронія Адамівна // Наук. вісник Чернівецького нац. ун-ту. Серія: Педагогіка та психологія. – Чернівці, 2011. – №282. – С. 167 – 173.

131. Матвейченко В. В. Методика навчання усного спонтанного мовлення з використанням творів художньої літератури (англійська мова, початковий етап, мовний факультет вищого навчального закладу) : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. пед. наук: 13.00.02 – «Теорія і методика навчання» / Вікторія Вікторівна Матвейченко. – Київ, 2000. – 18 с.

132. Мацепура Л. Л. Дидактичні умови формування креативної особистості майбутнього економіста в процесі гуманітарної підготовки : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. пед. наук : 13.00.09 – «Теорія навчання» / Л. Л. Мацепура. – Кривий Ріг : Криворізький державний педагогічний університет, 2009. – 20 с.

133. Машбиц Е. И. Психолого-педагогические проблемы компьютеризации обучения / Е. И. Машбиц. – М. : Педагогика, 1998. – 192 с.

134. Метьолкіна М. М. Формування англійської компетенції у фаховому писемному спілкуванні майбутніх логістів : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. пед. наук : 13.00.02 – «Теорія і методика

навчання іноземних мов : германські мови» / М. М. Метьюлкіна. – Одеса, 2009. – 18 с.

135. Мина Ж. В. Реферування наукової літератури: проблеми та перспективи / Ж. В. Мина // Держава та регіони : теорія та історія видавничої справи і редагування. – 2012. – №3. – С. 129–134.

136. Наваркин М. В. Сравнительная оценка эффективности вербально – визуальных электронных презентаций / Михаил Вячеславович Наваркин // Здоровье и образование в XXI веке: межд. науч.–практ. конф., 23–25 мая, 2003. РУДН. – М., 2003. – С. 445.

137. Наказ про затвердження положення про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах. – №161. – К., 1993. – Режим доступу до джерела : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0173-93>

138. Національна доктрина розвитку освіти у XXI столітті // Освіта України. – 2001. – №1. – С. 22–25.

139. Новиков Д. А. Статистические методы в педагогических исследованиях (типовые случаи) / Д. А. Новиков. – М. : МЗ-Пресс, 2004. – 67 с.

140. Новый толково-словообразовательный словарь русского языка [сост. Ефремова Т. Ф.]. – М. : Дрофа, Русский язык, 2000. – 1233 с.

141. Огурцова О. Л. Креативна технологія навчання студентів ділової англійської мови з використанням Інтернет-ресурсів / О. Л. Огурцова // Творчість та освіта у вимірах XXI століття: міжнар. конф. 12-13 трав., 2005 р. : тези доп. – К. : ЕКМО, 2005. – С. 301–303.

142. Огурцова О. Л. Можливість використання ком'ютерів та Інтернет-ресурсів у навчанні майбутніх економістів англійської мови для ділового спілкування / О. Л. Огурцова // Teaching Business English in Eastern Europe: Why and how? : міжнар. конф. 19-20 травня, 2006. – Дніпропетровськ : ДУЕП, 2006. – С. 19–21.

143. Омоле О. И. Лингвокультурные компоненты современного английского делового письма : дисс. ... д-ра филол. наук : 10.02.04 / Олайеми Ийабодде Омоле. – Москва, 2000. – 182 с.

144. Осадченко І. І. Філософсько-психологічний та педагогічний аспекти розгляду поняття «дитяча творчість» [Електронний ресурс] / Інна Іванівна Осадченко // Соціум. Наука. Культура : міжнар. наук. інтернет-конф. – Режим доступу : <http://intkonf.org/k-ped-n-osadchenko-ii-filosofsko-psihologichniy-ta-pedagogichniy-aspekti-rozglyadu-ponyattya-dityacha-tvorchist/>

145. Паламарчук В. Ф. Методи і прийоми навчання / В. Ф. Паламарчук, В. І. Паламарчук // Школа. – 1995. – №10. – С. 11–20.

146. Палій О. А. Комплексне використання технічних засобів навчання для формування німецькомовної граматичної компетенції студентів (на базі англійської мови) : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. пед. наук : 13.00.02 – «Теорія та методика навчання: германські мови» / О. А. Палій. – Київ, 2002. – 20 с.

147. Пассов Е. И. Культурообразная модель профессиональной подготовки учителя: философия, содержание, реализация / Ефим Израилевич Пассов // Иностранные языки, 2002. – №4. – С. 11–18.

148. Перевод и реферирование общественно-политических текстов : навч. посіб. / [Н. П. Беспалова, К. Н. Котлярова, Н. Г. Лазарева, Г. И. Шейлеман]; [4-е изд.]. – М : РУДН Английский язык, 2004. – 126 с.

149. Петрашук О. П. Комунікативна компетенція як об'єкт тестового контролю / Олена Петрівна Петрашук // Методика викладання іноземних мов. – 1996. – №25. – С. 57–62.

150. Петрова Т. О. Використання матеріалів з Інтернету у процесі навчання усного монологу-переконання англійською мовою / Тамара Олегівна Петрова // Педагогічний процес: теорія і практика. – К. : ЕКМО, 2006. – №3. – С. 259–271.

151. Пінська О.В. Навчання майбутніх учителів професійно спрямованої писемної комунікації англійською мовою як другою іноземною : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. пед. наук : 13.00.02. – [Електронний ресурс] / О. В. Пінська. – Київ : Київ. держ. лінгв. ун-т., 2001. – 20 с. – Режим доступу : <http://www.nbuuv.gov.ua/ard/2001/01povmdi.zip>

152. Пінчук О. П. Проблема визначення мультимедіа в освіті: технологічний аспект / О. П. Пінчук // Нові технології навчання : наук.-метод. зб. / [Кол. авт.]. – К. : Інститут інноваційних технологій і змісту освіти, 2007. – №46. – С. 55–58.

153. Плахотник В. М. Цели, средства и содержание школьного обучения иностранным языкам / В. М. Плахотник // Основы методики преподавания иностранных языков / под ред. В. А. Бухбиндера. – К. : Вища школа, 1986. – С. 126–142.

154. Плохенко Д. В. Умови розробки і реалізації мультимедійного забезпечення навчальної дисципліни / Д. В. Плохенко // Вісник Чернігівського національного педагогічного ун-ту. – Чернігів, 2012. – №97.

155. Полат Е. С. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования: учеб. пособ. / Под ред. Е. С. Полат. – М, 2000. – 272 с.

156. Пометун О. І. Сучасний урок. Інтерактивні технології / О. І. Пометун, Л. В. Пироженко. – К. : Освіта, 2004. – 326 с.

157. Пришляк О. Ю. Модель кооперативного навчання у процесі вивчення іноземної мови [Електронний ресурс] / Оксана Юріївна Пришляк // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук. праць – 2010. – №25. – Режим доступу до журн. : http://archive.nbuuv.gov.ua/portal/soc_gum/Sitimn/2010_25/model%20kooperativnogo%20navchannya.pdf

158. Регуш Л. А. Педагогическая психология : Учебное пособие ; под ред. Л. Регуш, А. Орловой. – Санкт-Петербург: Питер, 2010. – 414 с.

159. Роберт И. В. Современные информационные технологии в обучении: дидактические проблемы; перспективы использования / И. В. Роберт – М. : Школа Пресс, 1994. – 94 с.

160. Роман С. В. Структура і зміст уроку іноземної мови у початковій школі / С. В. Роман // Іноземні мови. – 2004.– №2. – С. 44–49.

161. Романенко Я. В. Використання мультимедійних технологій у вивченні англійської мови / Я. В. Романенко // Комп'ютер у школі та сім'ї: науково-методичний журнал. – 2004. – №2. – С. 41–43.

162. Савченко О. Я. Дидактика початкової школи : підручник для студ. пед. ф-тів / Олександра Яківна Савченко. – К. : Генеза, 2002. – 368 с.

163. Савченко О. Я. Уміння вчитися як ключова компетентність загальної середньої освіти / Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи / Під заг. ред. О. В. Овчарук. – К. : К.І.С., 2005. – С. 34–36.

164. Самойленко Н. Ю. Розвиток методичної компетентності майстрів виробничого навчання професійно-технічних навчальних закладів: методичні рекомендації / Н. Ю. Самойленко. – Суми : ПП Вінниченко М.Д., ФОП Литовченко Є.Б., 2012. – 70 с.

165. Самойленко О. М. Електронний мультимедійний підручник як засіб здійснення профільного навчання за дистанційною формою / О. М. Самойленко, Н. С. Ручинська, Л. В. Калачова // Профільне навчання природничо-математичного та технологічного напрямків: проблеми, досвід, перспективи : матеріали всеукр. наук.-метод. конф. / наук. ред. Юзбашева Г. С. – Херсон : Айлант, 2009. – Вип. 12. – С. 22–25.

166. Самойлюкевич И. В. Методика обучения профессионально направленному говорению на английском языке (3 курс языкового педагогического вуза): дисс. на соискание ученой степени канд. пед. наук : 13.00.02 / Инна Владимировна Самойлюкевич. – Київ, 1991. – 247 с.

167. Сафонова В. В. Социокультурный подход в обучении иностранным языкам как специальности: дисс. ... д-ра пед. наук : 13.00.02 / Сафонова В. В. – Москва, 1992. – 528 с.

168. Селевко Г. К. Учитель проектирует компьютерный урок: [методика в помощь учителю] / Г. Селевко // Народное образование. – 2005. – №8. – С. 136–141.

169. Сердюков П. І. Технологія розробки комп'ютерних програм з іноземних мов / П. І. Сердюков. – К. : Ленвіт, 1996. – 111 с.

170. Сеница Ю. А. Межкультурная компетенция: требования к уровню владения и некоторые пути ее формирования / Ю. А. Сеница // ИЯШ. – 2002. – №6. – С. 8–14.

171. Сиротюк А. Л. Нейропсихологічне і психофізіологічний супровід навчання / А. Л. Сиротюк. – М. : ТЦ Сфера, 2003. – 288 с.

172. Сікорська Л. О. Формування комунікативних умінь майбутніх менеджерів у процесі вивчення іноземних мов: дис. на здобуття наукового ступеня канд. пед. наук: 13.00.04 / Лариса Олегівна Сікорська. – Київ, 2005. – 228 с.

173. Складенко Н. К. Методика навчання іноземних мов у середніх навчальних закладах / Н. К. Складенко. – К. : Ленвіт, 1999. – 320 с.

174. Скуратівська Г. С. Навчання писемного англійського професійного мовлення студентів фінансово-економічних спеціальностей : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. пед. наук : 13.00.02 [Електронний ресурс] / Г. С. Скуратівська. – Київ : Київ. держ. лінгв. ун-т., 2002. – Режим доступу : <http://www.nbu.gov.ua/ard/2002/02sgsfes.zip>

175. Собко Я. М. Теоретичні та методичні основи інтегративних курсів у професійно-технічній освіті : монографія / Ярослав Максимович Собко; за ред. С. У. Гончаренка. – Львів : Сполом, 2007. – 332 с.

176. Соловов А. В. Курс по методам и технологиям электронного дистанционного обучения / А. В. Соловов, А. А. Меньшикова // Труды

Всероссийской научно-методической конференции «Телематика'2007». – СПб. : СПбГУ ИТМО, М. : ГосНИИ ИТТ «Информика», 2007. – С. 522–524.

177. Соловьев В. М. Универсализация подготовки реферата многоцелевого назначения / В. М. Соловьев, А.Е. Конюшенко // Науч.-техн. информация. – Сер. 1. – 1991. – №7–8. – С. 50–53.

178. Спиркіна О. О. Особистісно-орієнтований підхід до навчання читанню технічних текстів за спеціальністю іноземною мовою у вищих навчальних закладах [Електронний ресурс] / О. О. Спиркіна // Наук. вісник Черкаськ. універ. – 2002. – №119. – С. 117–122. – Режим доступу до журн. : http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/vchu/N119/N119p117-122.pdf

179. Стасюк В. Д. Педагогічні умови професійної підготовки майбутніх економістів у комплексі «школа – вищий заклад освіти» : дис. на здобуття наукового ступеня канд. пед. наук : 13.00.04 / Варвара Дмитрівна Стасюк. – Одеса, 2003. – 291 с.

180. Стефанова Н. Л. Методика и технология обучения математике: Курс лекций: Учеб.пособие для студентов мат. фак. вузов / Н. Л. Стефанова, Н.С. Подходова, В.В. Орлов и др. – М. : Дрофа, 2005. – 416 с.

181. Стрелкова Л. Ю. Реализация межпредметных связей / Л. Ю. Стрелкова // Специалист. – 2003. – №3. – С. 13–14 с.

182. Стрельников В. Ю. Соціально-психологічний тренінг у формі ділової гри – ефективна технологія навчання у вищій школі / В. Ю. Стрельников // Нові технології навчання : наук.-метод. зб. – К. : Наук.-метод. центр вищої освіти, 2001. – Вип. 38 / гол. ред.: В. О. Зайчук. – 2004. – С. 168–176.

183. Сысоев П. В. Учебные Интернет-ресурсы в системе языковой подготовки учащихся / П. В. Сысоев, М. Н. Евстигнеев // Иностранные языки в школе: научно-методический журнал. – 2008. – №8. – С. 12–15.

184. Гарнопольский О. Б. Методика обучения английскому языку для делового общения: уч. пособ. / Гарнопольский О. Б., Кожушко С. П. – К. : Ленвит, 2004. – 192 с.

185. Тер-Минасова С. Г. Язык и международная коммуникация: Учебное пособие / Светлана Григорьевна Тер-Минасова. – М. : Слово, 2000. – 624 с.

186. Титова В. В. Ресурсы и службы Интернета в преподавании иностранных языков / В. В. Титова. – М. : Изд. Моск. ун-та, 2003. – 269 с.

187. Толковый словарь русского языка / гол. ред. Ожегов С. И., Шведова Н. Ю. – М. : «АЗЪ», 1995. – 1617 с.

188. Топалова В. Н. Формирование социокультурной компетенции студентов технического вуза (на материале английского языка) : дисс. на соискание ученой степени канд. пед. наук : 13.00.02 / Виктория Николаевна Топалова. – Киев, 1998. – 302 с.

189. Трубачева С. Міжпредметні проекти у формуванні навчальних компетентностей старшокласників [Текст] / Світлана Трубачева, Раїса Осадчук // Українська мова і література і школі. – 2012. – №5. – 64 с. – С. 56–58.

190. Тряпицина А. П. Инновационные процессы в образовании / А. П. Тряпицина. – М. : Современник, 1997. – 158 с.

191. Тукало М. Д. Мультимедійні системи навчання як новий методологічний засіб інтерактивного навчання на уроках хімії [Електронний ресурс] / М. Д. Тукало // Інформаційні технології і засоби навчання. – 2001. – Т. 2. №4. Режим доступу: <http://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/issue/view/43>

192. Философский энциклопедический словарь / гл. ред.: Л. Ф. Ильичёв, П. Н. Федосеев, С. М. Ковалёв, В. Г. Панов. – М. : Сов. Энциклопедия, 1983. – 840 с.

193. Філософський енциклопедичний словник / ред. кол : В. І. Шинкарук та ін. – К. : Абрис, 2002. – 800 с.

194. Фоломкина С. К. Обучение чтению на иностранном языке в неязыковом вузе / С. К. Фоломкина. – М. : Высшая школа, 1987. – 207 с.

195. Фролова Н. Х. Педагогические условия обучения студентов инженерно-педагогического вуза с применением мультимедийных технологий : дисс. на соискание ученой степени канд. пед. наук : 13.00.01 / Наталья Хайдаровна Фролова. – Н. Новгород, 2002. – 202 с.

196. Хоменко С. В. Методика формування економічних знань у майбутніх інженерів-педагогів засобами комп'ютерних технологій : дис. на здобуття наукового ступеня канд. наук : 13.00.02 / Світлана Валеріївна Хоменко. – Харків, 2008. – 338 с.

197. Чайковська О. А. Формування музичних знань молодших школярів засобами мультимедійних технологій навчання: автореф. дис. ... на здобуття наукового ступеня канд. пед. наук : 13.00.02 – «Теорія і методика навчання (музика)» / О. А. Чайковська. – Київ, 2002. – 19 с.

198. Черниш В. В. Інформаційно-комунікаційні засоби професійно-педагогічного спілкування та навчання іноземних мов : посіб. / В. В. Черниш. – К. : Ленвіт, 2012. – 64 с.

199. Шевченко Л. С. Формування професійних знань майбутніх кваліфікованих робітників засобами мультимедіа: дис. на здобуття наукового ступеня канд. пед. наук : 13.00.04 / Людмила Станіславівна. – Вінниця Шевченко, 2006. – 232 с.

200. Шевчук С. В. Ділове мовлення для державних службовців / Світлана Володимирівна Шевчук. – К. : Алерта, 2012. – 428 с.

201. Шлыкова О. В. Культура мультимедиа : учеб. пособ. для студ. вузов / О. В. Шлыкова. – М. : Фаир-Пресс, 2004. – 415 с.

202. Шугайло Г. В. Диференційований підхід до навчання комп'ютерних технологій майбутніх учителів інформатики : дис. на здобуття наукового ступеня канд. пед. наук : 13.00.04 / Ганна Володимирівна Шугайло. – Київ, 2003. – 189 с.

203. Яворська Г. Х. Дидактичні можливості ділової гри в професійній підготовці // Наука і освіта. – 1998. – №4 – 5. – С. 26 – 29.

204. Ягельська Н. В. Методика організації самостійної роботи студентів з англійської мови з використанням професійного мовного портфеля : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. пед. наук : 13.00.02 – «Теорія і методика навчання – германські мови» ; Київський нац. лінгвістичний ун-т. – Київ, 2005. – 23 с.

205. Яцюк С. М. Дидактичні умови використання комп'ютерно-орієнтованих засобів навчання студентів медико-технічного профілю : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. пед. наук : 13.00.09 – «Теорія навчання» / С. М. Яцюк. – Луцьк, 2005. – 20 с.

206. BBC Learning English. Режим доступу: <http://www.bbc.co.uk/worldservice/learningenglish/index.shtml>

207. BusinessDictionary // WebFinance, Inc. – Режим доступу: <http://www.businessdictionary.com/definition/collaborative-learning.html>

208. Celce-Murcia M. Communicative Competence: A Pedagogically Motivated Model with Content Specifications / M. Celce-Murcia, Z. Dörnyeu, S. Thurrell. // Applied Linguistics. – 1995. – No. 2. – Vol. 6. – Pp. 5–35.

209. Common European Framework of Reference for Languages: Learning, teaching, assessment (CEFR) [Електронний ресурс] : Education and Languages, Language Policy // Council of Europe. – Режим доступу: http://www.coe.int/t/dg4/linguistic/Cadre1_en.asp

210. Dodge B. Creating A Rubric for a Given Task [Електронний ресурс] / B. Dodge // The WebQuest Model webquest.org. – 2001. – Режим доступу: <http://webquest.sdsu.edu/rubrics/rubrics.html> (дата обращения 5.03.2013)

211. Inman P. Britain's economy sinks into longest depression for 100 years / Phillip Inman // Business. The Guardian : Thursday 26 April, 2012. – Режим доступу: <http://www.theguardian.com/business/2012/apr/26/britain-long-depression-100-years>

212. Johnson D. W. Social Interdependence Theory and Cooperative Learning: The Teacher's Role / D. W. Johnson, R. T. Johnson // The Teacher's Role in Implementing Cooperative Learning in the Classroom / Robyn M. Gillies, Adrian F. Ashman, Jan Terwel. – NY : Springer Science+Business Media, LLC, 2008. – Chapter 1. – Pp. 9–37.

213. Kagan S. Kagan cooperative learning / S. Kagan, M. Kagan. – San Clemente, CA : Kagan Publishing, 1994. – 479 p.

214. Karpova O. O. An interdisciplinary approach to teaching Business English to Economics Students / O. O. Karpova // Modern tendencies in pedagogical education and science of Ukraine and Israel: the way to integration : III Open intern. scient. forum. – Ariel, Israel: Ravgon, 2012. – P.44–45.

215. Mayer R. E. Multimedia Learning / R. E. Mayer. – NY : Cambridge University Press, 2001. – 207 p.

216. Modern Languages: Learning, Teaching, Assessment. A Common European Framework of Reference // Council of Europe. Education Committee. – Strasbourg, 1998. – 224 p.

217. Multimedia Technologies in Teaching Business English [Електрон. ресурс] / O. Karpova. – ONEU. – Режим доступу: <http://oneu.edu.ua/businessenglish/>

218. Myers J. Cooperative Learning / John Myers. – Vol. 11. – #4. – 1991. – Режим доступу: <http://www.londonmet.ac.uk/deliberations/collaborative-learning/panitz-paper.cfm>

219. Owen W. Writing an Annotated Bibliography / Willams Owen. – University of Minnesota, Crookson Library. Retrieved November 17,2004 «Writing Annotations,» University of Toledo Libraries Retrieved November 17, 2004.

220. Richards J. C. Communicative Language Teaching Today / J. C. Richards. – Cambridge : Cambridge University Press, 2006. – 47 p.

221. Rieber L. P. Teaching with technology / L. P. Rieber, S. Hooper // Teaching: Theory into practice. – Needham Heights, MA : Allyn and Bacon, 1995. – Pp. 154–170.

222. Rockwood R. National Teaching and Learning Forum / Rocky Rockwood. – 1995. Vol. 4. #6. Retrieved from: <http://home.capecod.net/~tpanitz/tedsarticles/coopdefinition.htm>

223. Shea V. Netiquette / V. Shea. – San Francisco : Albion books, 1994. – 155 p.

224. Srinivas H. Collaborative Learning. Collaborative Learning Structures and Techniques / H. Srinivas. – Texas : Teaching Resource Center. – Режим доступа : <http://www.gdrc.org/kmgmt/c-learn/methods.html>

225. The Wall Street Journal. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : europe.WSJ.com

226. Warschauer M. Internet for English teaching / M. Warschauer, H. Shetzer, C. Meloni. – Alexandria, VA : TESOL, 2000. – 176 p.

227. Wicklein R. C. Case Studies of Multidisciplinary Approaches to Integrating Mathematics, Science and Technology Education / Robert C. Wicklein, John W. Schell // Journal of Technology Education. – 1995. – Vol. 6 (2). – Режим доступа: <http://scholar.lib.vt.edu/ejournals/JTE/v6n2/wicklein.jte-v6n2.html>

ДОДАТКИ

Перелік додатків:

- Додаток А. Анкета для виявлення ставлення викладачів іноземної мови до необхідності використання мультимедійних технологій у процесі навчання
- Додаток Б. Анкета для виявлення ставлення студентів до впровадження мультимедійних технологій у процес навчання іноземної мови
- Додаток В. Тест на виявлення рівня володіння іноземною мовою майбутніх економістів (до формувального експерименту)
- Додаток Г. Критерії оцінювання тесту на виявлення рівня володіння іноземною мовою майбутніх економістів
- Додаток Д. Зразок економічної статті для аналітичного читання й написання дискурсивного есе
- Додаток Е. Тестові вправи на перевірку вмінь ділового листування
- Додаток Ж. Рольова гра «Vital Business Etiquette Rules»
- Додаток З. Тест соціокультурного характеру «How Culturally Aware Are You?»
- Додаток И. Зразок завдання на пошук змістової інформації
- Додаток К. Рольова гра «Соціально-економічний аналіз в інвестиційному плануванні (Socio-Economic Analysis in Investment Planning)»
- Додаток Л. Зразок контрольних тестових завдань
- Додаток М. Інтерактивна ділова гра «Успіх або провал» (Business Game «Success or Failure»)
- Додаток Н. Програма педагогічного тренінгу «Мультимедійні технології навчання іноземної мови»
- Додаток П. Тест на виявлення рівня володіння іноземною мовою майбутніх економістів (після формувального експерименту)

Додаток А

Анкета

для виявлення ставлення викладачів іноземної мови до необхідності використання мультимедійних технологій у процесі навчання

1. Якій з педагогічних технологій Ви надасте перевагу в своїй педагогічній діяльності (один варіант):
 - а) особистісно-орієнтованій
 - б) ігровій
 - в) диференційованій
 - г) мультимедійній
 - д) тренінговій
 - е) іншій (вказіть) (_____)
2. Застосуванню мультимедійних засобів у процесі навчання іноземної мови, на Вашу думку, перешкоджає недостатність (розставте в порядку пріоритетності від 1 (найбільше) до 5 (найменше)):
 - а) матеріально-технічного забезпечення ВНЗ; _____
 - б) мультимедійних продуктів (електронної навчально-методичної бази); _____
 - в) аудиторних годин для викладання дисципліни; _____
 - г) підготовка викладачів до їх ефективного застосування; _____
 - д) відсутність Інтернет; _____
 - е) інше – (вказіть) _____
3. Якими мультимедійними продуктами Ви користуєтеся в процесі навчання іноземної мови:
 - а) презентації
 - б) електронні підручники
 - в) робочі зошити з MULTI-ROM
 - г) електронні словники
 - д) мультимедійні освітні програми з іноземної мови
 - е) тестові-тренажери
 - є) навчальний відеоматеріал
4. Який з нижченаведених методичних прийомів, на Вашу думку, допомагає найбільш ефективно реалізувати принцип міжпредметності?
 - а) проблемний підхід
 - б) ділові ігри
 - в) кейс метод

- г) доповіді
 - д) дискусії
 - е) інший (вказіть) _____
5. Чи використовуєте Ви під час кооперативного (групового, парного) навчання мультимедійні технології?
- а) так б) ні
6. Ви вважаєте, що використання мультимедійних засобів (ноутбук, мультимедійний проектор, DVD-програвач, планшет, електронна дошка, тощо) є найкращим на такому етапі навчання як (один варіант):
- а) пояснення нового матеріалу
 - б) закріплення вивченого матеріалу
 - в) перевірка індивідуальної роботи студентів
 - г) тестування
 - д) на усіх етапах навчального процесу
7. Які види завдань можуть виконувати студенти із застосуванням мережі Інтернет? _____
8. Який з методів чи прийомів, на Вашу думку, є найбільш ефективним для пояснення нового матеріалу (один варіант)?
- а) бесіда, дискусія
 - б) фронтальне опитування
 - в) створення проблемної ситуації
 - г) наочні (презентація, слайд-шоу тощо)
 - д) інші (вказіть) _____
9. На Вашу думку, мультимедійна презентація повинна використовуватися на занятті з метою:
- а) пояснення нового матеріалу
 - б) перевірки самостійної роботи студентів
 - в) узагальнення вивченого матеріалу
 - г) перевірки результатів виконаної групової роботи (кейсу, проекту тощо)
 - д) через специфіку дисципліни, її використання неважливе
10. Чи впроваджуєте Ви он-лайн навчання іноземної мови (напр., у вигляді застосування Skype, e-mail, спеціалізованих сайтів, власного сайту тощо)?
- а) так б) ні

Стаж педагогічної роботи: ____ років **Освіта:** ____ **спеціальність:** ____

[Розроблено автором.]

Додаток Б

Анкета

для виявлення ставлення студентів до впровадження мультимедійних технологій у процес навчання іноземної мови

1. На Вашу думку, застосування мультимедійних технологій у процесі вивчення іноземної мови:
 - а) допомагає підвищити рівень володіння іноземною мовою
 - б) сприяє розвитку творчих здібностей у студентів
 - в) активізує та урізноманітнює навчальний процес
 - г) поступається традиційним методам навчання
2. Найчастіше процес навчання іноземної мови відбувався у вигляді:
 - а) лекції
 - б) ділової гри, кейсу
 - в) доповідей, мультимедійних презентацій
 - г) бесіди, дискусії
 - д) письмової роботи
3. Які мультимедійні засоби найчастіше використовувалися на занятті з іноземної мови:
 - а) ноутбук б) мультимедійний проектор в) інтерактивна дошка г) ніякі
4. Чи використовували Ви свій мобільний телефон для виконання завдань у процесі вивчення іноземної мови? Якщо так, то вкажіть яких саме завдань.

5. Якими мультимедійними продуктами Ви користувалися у процесі вивчення іноземної мови?
 - а) електронними книгами, посібниками тощо
 - б) електронними словниками
 - в) відеоматеріалом
 - г) освітніми сайтами

- д) робочими зошитами з MULTI-ROM
 - е) електронними навчальними програмами
 - є) ніякими
6. Чи використовувалося кооперативне (групове, парне) навчання на заняттях з іноземної мови? а) так б) ні в) інколи г) дуже рідко
7. Для виконання яких видів завдань з іноземної мови Ви використовували мережу Інтернет? _____
8. Як Ви гадаєте, чи реалізувався принцип міжпредметності на заняттях з іноземної мови? а) так б) ні
9. Чи часто використовувався кейс метод на практичних заняттях з іноземної мови? а) так б) ні в) з цим методом на знайомий(а)
10. Які мультимедійні продукти найчастіше застосовувалися викладачем на занятті з іноземної мови?
- а) мультимедійна презентація
 - б) навчальний відеоматеріал
 - в) електронні книги, підручники
 - г) тестові тренажери
 - д) підручники з CD-ROM, DVD-ROM, MULTI-ROM
 - е) ніякі
11. Розставте в порядку пріоритетності Ваші вміння (1 = найкраще, 6 = найгірше):
- написати діловий електронний лист ____
 - підготувати доповідь, використовуючи Інтернет для пошуку інформації, її аналізу та обробки ____
 - легко сприймати автентичну іноземну мову на слух ____
 - брати участь у відеоконференції чи вебінарі ____
 - вести бесіду на іноземній мові на соціально-побутові та професійні теми ____
 - підготувати мультимедійну презентацію на іноземній мові ____

[Розроблено автором.]

Додаток В

Тест на виявлення рівня володіння іноземною мовою майбутніх економістів (до формувального експерименту)

PART 1 Video Online (Value: 25%)

Task 1 Visit a website of the Guardian, the leading British newspaper and watch the video called “A crisis of democracy? A Guardian Open Weekend debate” at <http://www.theguardian.com/politics/video/2012/apr/13/ngaire-woods-democracy-law-video>. Answer the following questions after you watch the video (10 points):

- 1) What’s this video about?
 - a) China’s economy b) globalization c) economic situation in the EU
- 2) According to Ngaire Woods, University of Oxford professor in global economic governance, when people say that democracy is in crisis they mean:
 - a) corruption b) struggling c) competition
- 3) “Democracy is not just about being elected it’s about government that sits under its own law and is accountable to it and its about the protection of ...”:
 - a) majority b) minorities c) the poor
- 4) Ngaire Woods considers the Arab spring as a reaction to ...:
 - a) other dictators b) the politicians c) the Prime Minister
- 5) What expression of Ngaire Woods made the audience laugh and why?

Task 2 Circle the words that were used in Ngaire Woods’ speech (5 points):

democracy	globalization	law	production	economics
capitalism	technocratic	implementation	crisis	socialism

Task 3 Write a short summary and express your own opinion about advantages and disadvantages of globalization (120-150 words). (10 points)

Score: __ / 25

PART 2 Reading Online (Value: 25%)

Task 1 Visit a website of a leading British newspaper (e.g. the Guardian, the Sun etc.) or BBC News and choose an article for reading. After reading the article answer the following questions (5 points):

- 1) What's this article about?
- 2) How does the headline of the article reveal its main idea?
- 3) Who is the audience of the article?
- 4) Does the author give contradictive opinions on the problem?
- 5) What's the main idea of the article?

Task 2 Dwell on other problems that have been implicitly or explicitly mentioned in the article. Write down your own opinion about the article (120-150 words). (10 points)

Task 3 Write an electronic discursive essay on the problem considered in the article including additional information on the problem and different points of view (e.g. political, economic, scientific, social, geographical, historical, moral etc.) from other online sources. Write about 150-180 words. (10 points)

Score: __ / 25

PART 3 Business Correspondence Online (Value: 25%)

Task: Write an e-mail of 150-200 words (approximately 15-20 lines). Choose only one of the options provided:

Option 1 You work as an Events Manager in European Business Associates, a leading media production company in Europe. You have to write an e-mail, inviting Mr. Taylor, the Chief Executive of the High-Tech Manufacturing Inc., to "Responsible Technologies for the Global Economy" conference.

Option 2 You are a leading retailer of domestic appliances. This year your sales have considerably dropped. Inform your subsidiaries by a fax message that it has been decided to cut prices on electrical goods by 10% next month.

Score: __ / 25

PART 4 Making a Presentation (Value: 25%)

Task: Choose one of the two options and make a PowerPoint presentation. Then deliver it to the group.

Option 1 You work as an Advertising Manager for a large advertising agency that has a reputation for creating effective and imaginative campaigns. Now it's competing for several contracts. Prepare an effective presentation of an advertising campaign for one of the products or services:

- 1) a chain of ten restaurants in your country;
- 2) a perfume;
- 3) a sports car.

Consider the following questions: What is the campaign's key message? What special features does the product and service have? What are its USPs? Who is your target audience? What media will you use? Several, one or two? What special promotions and offers will you use at the start of the campaign?

Deliver your presentation to the group.

Option 2 You work in Information and Public Relations department. You have to make a good presentation for the newcomers on how to make successful presentations. Consider the following questions: What are the preparation steps? What information to use? What are the most important things in your presentation? What tips can be given to inspire and attract the audience? What kinds of problems can they face while making a presentation? How to use visual aids and body language effectively? What advice can be given to the presenter?

Deliver your presentation to the group.

Score: __ / 25

Total score: __ / 100

[Розроблено автором.]

Додаток Г

**Критерії оцінювання тесту на виявлення рівня володіння
іноземною мовою майбутніх економістів**

Таблиця оцінювання завдання «Video Online»

№ п/п	П.І.Б.	Завдання			К-сть балів із 25	Коеф. засвоєння вміння (k ₁)	Рівень
		1	2	3			
		Максимальна к-сть балів за завдання					
		10	5	10			
1.							
2.							
...							
	X _{ср.}						

Таблиця оцінювання завдання «Reading Online»

№ п/п	П.І.Б.	Завдання			К-сть балів із 25	Коеф. засвоєння вміння (k ₂)	Рівень
		1	2	3			
		Максимальна к-сть балів за завдання					
		10	5	10			
1.							
2.							
...							
	X _{ср.}						

Таблиця оцінювання завдання «Business Correspondence Online»

№ п/п	П.І.Б.	Завдання			К-сть балів із 25	Коеф. засвоєння вміння (k ₃)	Рівень
		1	2	3			
		Максимальна к-сть балів за завдання					
		10	5	10			
1.							
2.							
...							
	X _{ср.}						

Таблиця оцінювання завдання «Making a Presentation»

№ п/п	П.І.Б.	Завдання			К-сть балів із 25	Коеф. засвоєння вміння (k ₄)	Рівень
		1	2	3			
		Максимальна к-сть балів за завдання					
		10	5	10			
1.							
2.							
...							
X _{ср.}							

Таблиця результатів тесту на виявлення рівня володіння іноземною мовою майбутніх економістів

№ п/п	П.І.Б.	Завдання тесту				Загальна к-сть балів (максимум 100 балів)	Отримана к-сть балів	Рівень
		Video Online	Reading Online	Business Correspondence Online	Making a Presentation			
		Максимальна к-сть балів за завдання						
		25	25	25	25			
1.						У %		
2.								

[Розроблено автором.]

Додаток Д

Зразок економічної статті для аналітичного читання й написання дискурсивного есе

Task 1: Read the following economics article and answer the following questions:

1. What companies were involved in the merger?
2. Why did Lonmin want a revised proposal?
3. How did the analyst describe the situation?

Lonmin shares drop as it rejects surprise Xstrata deal

In the midst of its proposed **merger** with Glencore, Xstrata is also stirring things up at troubled platinum miner Lonmin with a surprise new **bid proposal** - which was immediately rejected. Xstrata owns 24.5% of Lonmin after the failure of a \$10bn **takeover offer** for the platinum group in 2008. Since then Lonmin has run into problems with falling **demand** for its metals, has racked up huge debts and suffered a violent strike at its Marikana mine in South Africa, where 34 people were shot dead by police. It has proposed a heavily discounted \$817m cash call to help **reduce** borrowings, a 9 for 5 offer at 140p a share.

But alongside poor full year results - a loss of \$698m after the costs of the strike and **asset impairment** - Lonmin has also revealed that Xstrata proposed a deal in September which would have seen its own platinum business merged with that of Lonmin. The move would have left Xstrata with 70% of Lonmin and would have seen Lonmin's top executive replaced by Xstrata staff. (As it happens Lonmin's chief executive Ian Farmer has been on sick leave since August.)

This merger would have been followed by a \$1bn rights issue, but Lonmin said the terms were not attractive to its other **shareholders**: «The board of Lonmin had made it clear that it would be prepared to consider any revised proposal that Xstrata wished to make on its merits; however, no revised proposal was made».

On Thursday, Xstrata said it would back a separate rights issue if it could again

Task 4: Choose the correct definition of the word:

1. A merger is:
 - a) the purchase of one company by another in which no new company is formed;
 - b) a combination of two companies to form a new company;
 - c) a large company that consists of diverse divisions that produce and sell unrelated goods and services.
2. A bid is:
 - a) an agreement often arranged secretly, as in business or politics;
 - b) an agreement between two or more parties, especially one that is written and enforceable by law;
 - c) an offer made by an investor, a trader or a dealer to buy a security.
3. A balance sheet is:
 - a) a commercial document issued by a seller to a buyer, indicating the products, quantities, and agreed prices for products or services;
 - b) a statement that shows a company's fiscal statement giving factual and fair view subject to certain qualifying comments;
 - c) a financial statement that summarizes a company's assets, liabilities and shareholders' equity at a specific point in time.
4. "Costs" mean: a) expenditure b) repayment c) price
5. Shareholders are the same as: a) stockholders b) money holders c) cardholders

Task 5: Write a discursive essay on the article above (120-180 words):

- explain the main idea of the article;
- define the target audience that will be interested in this article;
- browse the Internet to find at least three other points of view on the problem of mergers and acquisitions (e.g. political, social, ecological, historical, etc.);
- express your own opinion.

3a: [www.guardian.co.uk – Task 1; розроблено автором – Task 2, 3, 4, 5].

Додаток Е

Тестові вправи на перевірку вмінь ділового листування

Part 1 Choose the correct answer:

1. An example of a salutation is?
a) Sincerely b) How are you? c) Dear Mr. Brown
2. Dear Mr. Brown is commonly referred to as _____ in business classes:
a) Greeting b) Heading c) Salutation
3. The spacing after the date should be a ... space:
a) single b) double c) triple
4. The part of the letter that follows the date is called:
a) letter address b) return address c) salutation
5. The first part of the personal business letter is the ...:
a) Letter Address b) Date c) Return Address
6. An example of a salutation using mixed punctuation is?
a) Dear Mr. Smith. b) Dear Mr. Smith: c) Dear Smith!
7. The farewell or goodbye part of a letter is known as the:
a) Reference Initials b) Body c) Complimentary Close
8. How many blank lines do we leave for a signature in a personal business letter?
a) 2 b) 4 c) 6
9. The address of the writer is called the ...:
a) inside address b) letter address c) return address
10. The signature on a letter is handwritten directly above the ...:
a) Postscript b) Writer's typed name c) Enclosure
11. An example of a personal business letter is a letter from:
a) you to your best friend b) you to a prospective employer
c) a department manager to all sales managers
12. How many parts are there to a personal business letter?

- a) 3 b) 7 c) 9

13. Which of the following is a correct dateline for a business letter?

- a) September 15, 2012 b) Sept. 15, 2012 c) September, 15, 2012

14. The complimentary closing is placed:

- a) one line below the last line of the body b) at the writer's discretion
c) two lines below the last line of the body

15. The most modern letter style is ...:

- a) modified-block b) full-block c) simplified

16. Editing involves checking a document for factual accuracy, logical flow, conciseness, and ... :

- a) clarity and tone b) grammar c) spelling

Part 2 Circle 6 incorrect words in the following invitation letter:

Dear Mr. Smith,

You are kindly invited to a gala dress ball celebrating the anniversary of Mr. Brown. The ball will take place at the Marine Hotel at Thursday the 22^d of March. The dress code is formal. Proceedings will start with a display of fireworks at 9 pm while a programme of events will be given to you upon arrival. Free parking will be on disposal to guests at the front gate.

Please complete full details on the attached file and return to the address stated above. Unfortunately, we are not able to accept replies received after this date.

On behalf of Mr Brown, I look forward to your attendance.

Sincerely,

Part 3 Select the correct word from the pair of words:

Dear Mr. M. Jones:

Thanks for your letter inquiring about our printing services. We are glad to inform you that we do print *stationary/stationery* and we'll be able to develop a logo for you within two weeks. Our *prise/price* for designing the logo *envelops/envelopes* is 300\$. Please tell me *wear/where* you wish me to *sand/send* the contract. If you *except/accept* our terms and conditions, please sign and return the contract. That will *ensure/insure* quick service.

Sincerely,

[Розроблено автором.]

Додаток Ж

Рольова гра «Vital Business Etiquette Rules»

Background Mitchell Mercer Group, a company that specializes in offering consulting services to private and public organizations, has suffered recently from poor customer service. The HR manager of Mitchell Mercer Group has decided to invite professionals in the sphere of business etiquette.

Tasks

1 Choose one of the following roles and prepare a short report on the problem considered:

- a team building specialist,
- a psychologist (consider body language),
- a business and office etiquette coach,
- a telephone etiquette expert,
- a telephone etiquette expert,
- an etiquette expert,
- a fashion stylist (consider dress code),
- a corporate culture expert,
- a business leadership and ethics coach.

1 Find information on business etiquette on the Internet taking into account your professional field. Prepare a report (3-5 pages) and deliver it to the group in the form of a slide-show. You can use any other visual aids. Play your role.

3 Do the business etiquette quiz “How Culturally Aware Are You?”

[Розроблено автором.]

Додаток 3

Тест соціокультурного характеру «How Culturally Aware Are You?»

1. Bosses are more authoritarian in the south than in the north of Europe.
a) no b) yes c) I don't know
2. Shaking hands with women is acceptable in Indonesia.
a) no b) yes c) I don't know
3. Germans like deadlines.
a) no b) yes c) I don't know
4. Eating with left hand is taboo in Saudi Arabia.
a) no b) yes c) I don't know
5. Arabs always expect gifts to be opened in front of the giver.
a) no b) yes c) I don't know
6. Spaniards like to maintain eye contact during conversations.
a) no b) yes c) I don't know
7. The thumbs up sign means 'OK' in Argentina .
a) no b) yes c) I don't know
8. White flowers in Japan are given at funerals.
a) no b) yes c) I don't know
9. Among many cultures, gift giving is a common practice and part of business protocol.
a) no b) yes c) I don't know
10. Which kind of meetings do the Japanese prefer?
a) Dinner Meetings b) Telephone conferences c) Face-to-Face Meetings
11. In Beijing, you and your counterpart share a cup of tea. During the negotiations you notice that he keeps moving his cup either closer to you or further away. Why?

- a) This is a method used in feng shui to gauge positive energy.
 - b) This represents how far away or close you are to agreement.
 - c) This shows nervousness and should be capitalized upon.
12. Upon being met at the office of a potential Indonesian client you are met with very personal questions about your education, job and salary. Why?
- a) These questions are just part of the getting to know you.
 - b) These questions are meant to establish your rank.
 - c) These questions are thought to be of importance in your own country so are being asked out of politeness.
13. During negotiations in Rome, two of the Italian negotiation team keep taking phone calls. Why?
- a) This is a well-known tactic to make foreigners feel uncomfortable and show weaknesses.
 - b) They are probably taking calls from superiors; to not answer would be rude.
 - c) This is a sure sign they have little interest in your proposal.
14. At the end of your negotiations with a Chinese firm, the negotiation team suddenly demands you drop your prices or they may have to pull out of any agreement. What should you do?
- a) Ask for time to speak to your superiors.
 - b) Stand firm. They are trying to test your resolve and gain some concessions.
 - c) Agree. They wouldn't do so unless there's a good reason due to the need to save 'face'.
15. At the end of a successful negotiation meeting with a Pakistani firm, the owner suggests you an alcoholic drink. What should you do?
- a) Under no circumstances take up the offer.
 - b) Accept the offer and enjoy the evening.
 - c) All Muslims do not drink alcohol and this is a test of your character.

3a: [<http://www.kwintessential.co.uk/resources/culture-tests.html>].

Додаток И

Зразок завдання на пошук змістової інформації та економічних термінів

Choose the correct answer:

1. They aim to give customers good ...
a) value for money b) discounts c) valuable products
2. Susan and Tim, who own a company ... between them, are now faced with the dilemma. a) 15/85 b) 50/50 c) 60/40
3. “He could also help in his overall attempts to reposition the Lormax brand by introducing a more a) upmarket service b) profitable business c) good offer
4. “I was hoping I could ... a time for that conference call with you and Susan.”
a) match b) arrange c) fix
5. The US travel company wants Brooke & Company to ... a joint venture there.
a) establish b) open c) set up
6. “Now it needs more resources, more people and new”
a) investments b) ideas c) bids
7. “And I’ve got a big concern about the ... of Lormax.”
a) brand awareness b) brand image c) brand loyalty
8. “They spell mass market holidays at ... price.”
a) high b) low c) reasonable
9. “Though I must say, in some way, it’s a very attractive
a) proposition b) deal c) case
10. “We’ll increase our investment in Brooke & Company, by say 50%, and we’ll give you a bigger share of Lormax’s travel ... ; the exact amount of that we’ll discuss later.” a) equity b) packages c) insurance

[Відеокейс «Decision Time» із серії підручників Market Leader (Intermediate), видавництва Person Education Limited. Завдання до відеокейсу розроблено автором.]

Додаток К

Рольова гра «Соціально-економічний аналіз в інвестиційному плануванні (Socio-Economic Analysis in Investment Planning)»

Background The problem of the rural economy development is one of the most important and widely discussed topic in the framework of the EU-Ukraine integration. Recently a special commission has been set up in order to resolve existing disputes, consider a few investment projects and choose the key areas of investment.

Task You're a member of a multi-sectoral National Commission of Ukraine. You have to provide guidance to the local governments on entry points for investment planning to improve the rural economy. Consider the following issues using on-line resources:

- 1) areas for investment (choose only one area),
- 2) impacts from investments (draw up a SWOT-analysis),
- 3) key institutions required in implementing these objectives (give a list of them).

Now choose the role:

- a representative of the Ministry of Economic Development and Trade;
- a representative of the Ministry of Infrastructure;
- a representative of the Ministry of Ecology and Natural Resources;
- a representative of the Ministry of Finance;
- a representative of the local government;
- a representative of the special interest group (e.g. youth groups, indigenous groups, etc.)

Make notes and write questions to ask other members. Role-play the meeting.

[Розроблено автором.]

Додаток Л

Зразок контрольних тестових завдань

Reading (5 points) Read the following article about globalization and decide whether these statements are **True** or **False**:

1. Globalization is the process of integration of economies only. T/F
2. Globalization has only positive effects. T/F
3. Political effect of globalization means the creation of a world government, which regulates the relationships among governments. T/F

Choose a suitable word from the box to fill in the gap in the text:

bargain	disparity	investment	spread	oversee	framework
wage	manufacturers	integrated	emergence		

Globalization describes an ongoing process by which regional economies, societies, and cultures have become **4** ... through a globe-spanning network of communication and trade. The term is sometimes used to refer specifically to economic globalization: the integration of national economies into the international economy through trade, foreign direct **5** ..., capital flows, migration, and the **6** ... of technology. The first phase of "modern globalization" began to break down at the beginning of the 20th century, with World War I. The Bretton Woods conference, an agreement by the world's leading politicians, laid down the **7** ... for international commerce and finance, and founded several international institutions intended to **8** ... the processes of globalization.

Globalization has various aspects which affect the world in several different ways such as *industrial* (**9** ... of worldwide production markets and broader access to a range of foreign products), *financial* (emergence of worldwide financial markets), *health policy* (an increase in privatization in the health sector), *political* (the creation of a world government which regulates the relationships among governments), *informational*, *language*, *cultural*, *legal/ethical*, etc.

Among negative effects are *the effect on disease* (the spread of some of the deadliest infectious diseases), *brain drain* that drives talent away from poorer countries; *effect on income* **10** ... , *environmental degradation*, *food security* and a growing number of sweatshops as the result of the foreign businesses investing in the country to take advantage of the lower **11** ... rate. According to Global Exchange these "Sweat Shops" are widely used by sports shoe **12** ... and mentions one company in particular – Nike. There are factories set up in the poor countries where employees agree to work for low wages. In the USA, the National Labor

Committee has proposed a number of bills as part of *The Decent Working Conditions and Fair Competition Act*. Specifically, these core standards include no child labor, no forced labor, freedom of association, right to organize and **13** ... collectively, as well as the right to decent working conditions.

Listening (5 points) Watch the video “The Story of Bottled water” and answer the following questions:

14. Bottled water costs ... times than tap water.
a) 1000 b) 2000 c) 200
15. How many bottles of water do people in the US buy a week?
a) one million b) half a billion c) half a million
16. “Manufactured demand” means:
a) aggregate demand b) produced demand c) advertising
17. Oil that is used to make water bottles can fuel of more than ... cars.
a) a million b) a billion c) half a million
18. In the US tap water is underfunded by ... : a) \$20 bn b) 25 bn c) 24 bn
19. What’s the mission of the video?
a) to make people drink tap water
b) to promote some brands of bottled water
c) to stop people from buying bottled water

Writing (5 points) Complete the following e-mail with the words from the box:

bill	refund	handling	advance	customers	shipped
------	--------	----------	---------	-----------	---------

Dear Ms. Nickols:

Thank you for ordering 15 cases of premium paper from Imperial Stationary Ltd. Your order has been (20) ... and should reach you within the next five business days. Find enclosed your total (21) ... for the above order amounting \$794.85, and the check of \$23.85 is your (22) Because you paid in (23) ... we are giving you 3% cash discount and we also are paying for shipping and (24) Imperial Stationary is pleased to add you to its list of (25) We look forward to your next order.

Sincerely,

Speaking (5 points)

26. Speak about your recent studies and your plans for the near future.
27. Agree or disagree on that advertising has more negative effect on people.
28. Roleplay a telephone conversation with a partner.
29. Describe the given picture. Mind grammar, vocabulary and cohesion.
30. Respond to the questions of the test taker.

Total: ___ / 20 points

[Разработлено автором.]

Додаток М

Інтерактивна ділова гра «Успіх або провал» (Interactive Business Game «Success or Failure»)

Background You are a student at economics college. Your hobby, photography, has become a very profitable business recently and, at the same time, it has become time-consuming. Now you'll have to make a few but very important decisions which will lead to success, failure or mixed success. So, make your first decision and follow the instructions there.

Dilemmas

1 You've decided to give up your economics course and concentrate on the photography business. At last, you just can't miss a once-in-a-lifetime opportunity! **(Go to 10.)** You want to continue your studies because you can always come back to the photography business. It will certainly be still there! **(Go to 15.)**

2 One of the printing agencies offers you a guaranteed income though you'll have to work under their name. You accept their offer. **(Go to 13.)** You prefer your independence, look for other customers and turn down the offer. **(Go to 21.)**

3 You have a few offers from other small agencies though you still have enough to pay off your debts and walk away with some money to start again.

MIXED SUCCESS

4 Your advertising campaign hasn't been successful enough so you need to raise some more money. You go back to the bank and ask for a new loan. **(Go to 28.)** You abandon your ambitious plans and sell the premises. You invest the last of your money on new equipment. **(Go to 17.)**

5 Your workshop in the heart of downtown is becoming more and more successful and profitable. You are still very ambitious and are ready to reach new heights. You open workshops in Prague and Budapest. **(Go to 30.)** You are thinking about brand stretching (such as filming, accessories, etc.) **(Go to 25.)**

6 The franchise is a limited success but takes all your energy and creativity. You haven't become rich but at least you are comfortably off. **MIXED SUCCESS**

7 Your business is growing and your customer base is widening. You want to establish your own brand now. You spend a lot on advertising in leading fashion magazines. **(Go to 27.)** You focus on product placement on TV. **(Go to 17.)**

8 You meet a small but successful photo film maker at the fair. They are very excited by your portfolio and the quality of your work. They invite you to go into partnership in the United States. This will mean sharing the secret of your techniques. You decide to trust them and accept their offer. **(Go to 14.)** You are flattered by their offer but think the risk is too great. **(Go to 19.)**

9 You form a limited company and now plan your next step. You keep on developing new your business, employing more people and designing a website. **(Go to 2.)** You're looking for new customers. **(Go to 21.)**

10 To expand your business you need more money than your \$2,000. You go to the bank and take a loan. **(Go to 18.)** You ask your family and friends to finance you. **(Go to 23.)**

11 The bank has accepted your photography business plan. You now have enough money to invest in your business. You invest in new equipment and premises. **(Go to 17.)** You invest in advertising. **(Go to 4.)**

12 The publishing agency has not enough orders to keep on running their business. The agency goes out of business. You're out of work and you cannot meet your liabilities. You go bankrupt and lose everything. FAILURE

13 The printing agency can now dictate terms to you: they demand a 50% share, among other things. However, they promise continued business. You stay with the agency's exclusive contract and plan for the future. **(Go to 35.)** You decide to leave the agency and explore other options. **(Go to 27.)**

14 Well done for trusting your judgment. Your acquaintances become dynamic business partners. You become an overnight success. You open a chain of photography workshops and become rich, successful, and happy. SUCCESS

15 The moment has passed and you never return to this business. There are a lot of other things to be done and now you have completely no time and opportunity to do that again. FAILURE

16 With the business angel's money you expand rapidly. You can upgrade your photography equipment and invest in marketing. A leading advertising agency is interested in your portfolio and work. However, it insists on exclusivity for the first three years. You decide to take their offer and do not look for other opportunities. **(Go to 9.)** You decide that you do not want to sign an exclusive contract. **(Go to 21.)**

17 A fashion magazine writes an article about you and you are getting more orders from now on. You decide to raise awareness of your name by investing money in advertising on local radio and TV. **(Go to 27.)** You decide to keep your business small but expensive. **(Go to 20.)**

18 The bank says you can't have a loan without a business plan. So, you draw up a photography business plan and you hope the bank will accept. **(Go to 11.)** You decide to ask your family and friends. **(Go to 23.)**

19 By turning down this opportunity you have had your last chance. You simply run out of money and have to get a job with another printing firm. **DISASTER**

20 Your work is becoming better-known and you want to broaden your customer base. You open a workshop in an exclusive area of the city. **(Go to 5.)** You invest heavily in selling on-line. **(Go to 24.)**

21 You have found two large potential customers but you can deal with one of them only. An event agency insists on a 50% share while a publishing agency offers you to work on a sale or return basis. This means they will pay if they get the orders. You choose the event agency. **(Go to 26.)** You prefer the publishing agency. **(Go to 12.)**

22 You dislike the way they work – low prices, expired deadlines, poor customer service, etc. You keep on working with them anyway and ask for a substantial share. **(Go to 33.)** You decide to work there part-time. **(Go to 34.)**

23 Unfortunately, no one in your family wants to risk their money! You are introduced to a business ‘angel’ though, who is ready to invest money in your business for a 30% share. You accept his offer and sign a contract. **(Go to 16.)** You decide to go to the bank again with your plan and you hope it will accept. **(Go to 11.)**

24 Your website attracts hardly any customers. You realize too late that people will go to the photographers they know. Also, you’ve recently become a victim of net fraud. You become insolvent: debts force you out of business. **FAILURE**

25 Your new range is a huge success. One of the world's foremost luxury labels offers to buy you out. You wonder if you can go even further on your own. You decide to take the offer. **(Go to 29.)** You turn down the offer and work more on brand stretching. **(Go to 3.)**

26 Your new customer has big orders but your gross margin is quite low. You are ready to cooperate with another agency but less popular. **(Go to 22.)** You explain your position to your customer and try to negotiate a better deal for their next season’s orders. **(Go to 7.)**

27 Your actions have put the future of the company in danger. Now you need to rethink everything completely. You choose between these options: You start a franchise, teaching photography techniques. **(Go to 31.)** You cut your price and hire people to advertise you at parties of their friends. **(Go to 32.)**

28 The bank makes you liquidate all your assets to get its money back. You also have no more money to pay the mortgage on your house. You have a personal and business FAILURE!

29 The offer makes you rich and you decide to leave the rat race. You move to the USA and join New York Film Academy! And now when you see your works advertised in expensive fashion magazines you wonder if you could have made it even more popular! SUCCESS

30 You know nothing about operating shops in the EU. You are wiped out and lose everything. FAILURE

31 You underestimate the difficulty of turning ordinary people into professional photographers capable of taking high-quality photos. You persevere with the franchise and improve your training. (**Go to 6.**) You abandon the franchise and look for new opportunities at the photography fair in Amsterdam. (**Go to 8.**)

32 The direct marketing concept is a brilliant success. Many housewives have enjoyed high-quality photos of their children at a reasonable price as well as young couples appreciated value for money photos of their love story and wedding photo shoot. You become rich and gain a good reputation. SUCCESS

33 A bad move. The customer rejects your requirement. You are unable to find another buyer and suffer a cash-flow crisis. You cannot satisfy your creditors and go bankrupt. SUCCESS

34 The customer isn't satisfied but at least they accept you have acted honorably. However, you need to rescue your business last!

You go to the photography fair in Amsterdam in an attempt to make new contacts. (**Go to 8.**) You decide to appoint a new business manager to help you investigate other business openings. (**Go to 27.**)

35 The printing agency rejects your new designs as too avant-garde. Tired and fed up, you sell your business. FAILURE

Writing

Write a short summary, analyzing your decisions and an obtained result.

[Інтерактивну ділову гру, розроблену автором, розміщено в електронному вигляді на сайті: http://oneu.edu.ua/pages/ukr/cath/for_lang/businessenglish/bg_sof.php]

Додаток Н

Програма педагогічного тренінгу

«Мультимедійні технології навчання іноземної мови»

Мета: ознайомлення викладачів іноземної мови з особливостями використання мультимедійних технологій у процесі навчання іноземної мови майбутніх економістів для оновлення методики викладання іноземної мови, упровадження нових підходів щодо викладання ділової іноземної мови, і підвищення рівня володіння іноземною мовою майбутніх економістів.

Завдання:

5. ознайомити викладачів іноземної мови з сучасними мультимедійними засобами і продуктами, що можуть використовуватися в навчальному процесі,

6. представити сучасні засоби кооперативного і колаборативного навчання іноземної мови з використанням мультимедійних технологій (веб-квестом, веб-кейсом, відеокейсом), та особливості їх створення і використання в процесі навчання ділової іноземної мови,

7. сформувати навички підбору мультимедійних засобів і продуктів для певного етапу навчального процесу (створення електронного НМК з дисципліни),

8. відпрацювати практичні навички організації процесу навчання іноземної мови засобами мультимедійних технологій в економічному вищому навчальному закладі.

Методи роботи: дискусія, рольова гра, мозковий штурм

Етапи тренінгу:

1. навчання на тренінгу та виконання вимог і завдань викладачами;
2. створення викладачами електронного НМК з дисципліни;
3. реалізація в навчальному процесі кооперативного і колаборативного навчання іноземної мови з використанням мультимедійних технологій шляхом навчального проекту, що був розроблений викладачем на тренінгу.

Теми тренінгу:

Теоретична частина

- Поняття мультимедійної технології як виду педагогічної технології.

- Мультимедійні засоби і продукти, що можуть використовуватися в процесі навчання іноземної мови студентів економічних вищих навчальних закладів.
- Сучасні засоби кооперативного і колаборативного навчання іноземної мови – веб-квест, веб-кейс і відеокейс.
- Розробка і використання інтерактивних ділових ігор.
- Створення, використання і оцінювання студентських мультимедійних презентацій. Проект-презентації.

Практична частина

- 1) Практичні вправи та завдання.
- 2) Створіть власний електронний навчально-методичний комплекс (Портфоліо) для студентів. Портфоліо складається з електронних підручників, посібників, методичних рекомендацій з дисципліни, тестових-тренажерів, мультимедійних презентацій викладачів для проведення лекцій або практичних занять, навчальний відеоматеріал, а також робочої навчальної програми в електронному вигляді.
- 3) Представте Ваш проект колегам.

Список рекомендованої літератури:

1. Kagan S. Cooperative learning. – San Clemente, CA : Kagan Publishing, 2000. – 479 p.
2. Dodge B. Creating A Rubric for a Given Task [Электронный ресурс] // The WebQuest Model webquest.org [2001]. URL: <http://webquest.sdsu.edu/rubrics/rubrics.html> (дата обращения 5.03.2013)
3. Johnson D. W. Social Interdependence Theory and Cooperative Learning: The Teacher's Role / D. W. Johnson and R. T. Johnson // The Teacher's Role in Implementing Cooperative Learning in the Classroom / Robyn M. Gillies, Adrian F. Ashman, Jan Terwel. – NY : Springer Science+Business Media, LLC, 2008. – Chapter 1. – P. 9–37.
4. Пометун О. І., Пироженко Л. В. Сучасний урок. Інтерактивні технології. – К.: Освіта, 2004. – 326 с.

[Розроблено автором.]

Додаток П

Тест на виявлення рівня володіння іноземною мовою майбутніх економістів (після формувального експерименту)

PART 1 Video Online (Value: 25%)

Task 1 Visit a website of the Guardian, the leading British newspaper and watch the video called “David Cameron promises in-out EU referendum” at <http://www.theguardian.com/politics/video/2013/jan/23/david-cameron-eu-referendum-video>. Answer the following questions after you watch the video (10 points):

- 1) What’s this video about?
 - a) the collapse of the EU;
 - b) the current financial situation of the UK;
 - c) the decision to make for the UK on the EU membership.
- 2) What are the reasons for public disillusion about the EU in the UK?
 - a) poverty and unemployment;
 - b) unnecessary rules and legal judgements;
 - c) low living standard and emigration.
- 3) Is it likely that the British people will reject the EU?
 - a) It wasn’t discussed in the video.
 - b) No, it isn’t.
 - c) Yes, of course.
- 4) What reforms have the British made recently?
 - a) They’ve implemented new economic and financial policy.
 - b) They’ve secured protection on banking union and the reform of the common fisheries policy.
 - c) They’ve changed the legal system.
- 5) What’s the solution to the problem in David Cameron’s opinion?

Task 2 Circle the words that were used in D.Cameron's speech (5 points):

solution	loan	decision	economist	crisis
mortgage	choice	lawyer	referendum	avoid

Task 3 Write a short summary and express your own opinion about the EU' policy (120-150 words). (10 points)

Score: __ / 25

PART 2 Reading Online (Value: 25%)

Task 1 Visit a website of a leading British newspaper (e.g. the Guardian, the Sun etc.) or BBC News and choose an article for reading. After reading the article answer the following questions (5 points):

- 1) What's this article about?
- 2) How does the headline of the article reveal its main idea?
- 3) Who is the audience of the article?
- 4) Does the author give contradictive opinions on the problem?
- 5) What's the main idea of the article?

Task 2 Dwell on other problems that have been implicitly or explicitly mentioned in the article. Write down your own opinion about the article (120-150 words). (10 points)

Task 3 Write an electronic discursive essay on the problem considered in the article including additional information on the problem and different points of view (e.g. political, economic, scientific, social, geographical, historical, moral etc.) from other online sources. Write about 150-180 words. (10 points)

Score: __ / 25

PART 3 Business Correspondence Online (Value: 25%)

Task: Write an e-mail of 150-200 words (approximately 15-20 lines). Choose only one of the options provided:

Option 1 You're keen on getting a job in Brightman Retail Technologies. The

company is recruiting now because of the expansion of their product line and they're looking for future acquisition as well. So, they need people good at selling online. Write an application letter for a position as online sales manager and attach your photo.

Option 2 You work in Hotel Brussels. Write an e-mail to a travel agency to confirm their booking for the seminar, giving details of the number of participants, arrival and departure times, meals, equipment and other special requirements. Attach a brochure of your hotel.

Score: __ / 25

PART 4 Making a Presentation (Value: 25%)

Task: Choose one of the two options and make a PowerPoint presentation. Then deliver it to the group.

Option 1 You're going to start online business. Make a presentation including the information below:

- choose the kind of business you'd like to start;
- choose the name for your business and website;
- select your target audience;
- think about your source of funding whether you take a bank loan, find an 'angel investor' or form a venture capital fund;
- what information you would put on your website;
- What type of Internet advertising are you going to use?

Deliver your presentation to the group.

Option 2 Choose a country which system of education you'd like to present. Search for additional information (e.g. history, statistics, charts, etc.) on the Internet. Make a presentation on the topic (e.g. Insights into the Canadian Education, Review of the French System of Education, The Stages of the Ukrainian System of Education, etc.). Deliver your presentation to the group.

Score: __ / 25 Total score: __ / 100

[Розроблено автором.]